

Kortesseem

	P.		P.
1. Guigoven: Kerkhofhek En Pastorietuin, Brandstraat, hoek Beemdstraat	222	17. Kortessem: Tuinmuur en Kornoeljehaag, Omstraat-Kerkplein Nr. 2	240
2. Guigoven: Taxuspriee, Brandstraat Nr. 28	223	18. Kortessem: Printhagen, Printhagendreef Nr. 2-4	240
3. Guigoven: Buxusboom, Brandstraat Nr. 36	223	19. Vliermaal: Boerentuintje, Eggertingen Nr. 18	244
4. Guigoven: Begraafplaats, Kasteelstraat	223	20. Vliermaal: Kasteel Hoogveld, Hoogveldstraat	245
5. Guigoven: Rood Kasteel, Kasteelstraat	224	21. Vliermaal: Kerkhof en pastorie, Leopold III-straat	246
6. Guigoven: Villa Romsée of Les Deux Chênes, Tongersesteenweg Nr. 76-76a	226	22. Vliermaal: Voortuinhek en barrier, Leopold III-straat Nr. 18	246
7. Guigoven: Kasteel de Donnea, Tongersesteenweg Nr. 196	227	23. Vliermaal: Bandijzeren hek, Loostraat zonder nr.	247
8. Kortessem: Kasteel van Bombroek, Bombroekstraat	231	24. Vliermaalroot: Ridderborn, Baron de Heuschstraat	247
9. Kortessem: Watermolen van Bombroek, Bombroekstraat Nr. 2-6	232	25. Vliermaalroot: Kerkhof, Dorpsplein	252
10. Kortessem: Kasteel de Fauconval, Daaleindestraat Nr. 2	233	26. Vliermaalroot: Barrier, Dorpsplein	252
11. Kortessem: Kerselaarhoeve, Daaleinde Nr. 85	235	27. Vliermaalroot: Straathek, Fonteinstraat Nr. 9	252
12. Kortessem: Villatuin, Hasseltsesteenweg Nr. 15	236	28. Vliermaalroot: Straathek, Fonteinstraat Nr. 13	253
13. Kortessem: De Toren, Hasseltsesteenweg Nr.17-Omstraat Nr. 12	237	29. Vliermaalroot: Wermerbos, Grauwerstraat	253
14. Kortessem: Barrier, Herbroekstraat naast Nr. 26	239	30. Vliermaalroot: Barrier, Gulmerstraat naast Nr. 105	255
15. Kortessem: Moestuintje en boomgaard, Herbroekstraat Nr. 42	239	31. Vliermaalroot: Kasteeldomein Jongenbos, Kasteeldreef Nr. 2	255
16. Kortessem: Barrier, Herbroekstraat-Winkelstraat	239	32. Wintershoven: Plantsoen en Kerkhof, Sint-Lambertusstraat	260

KORTESSEM, GUIGOVEN: KERKHOFHEK EN PASTORIETUIN BRANDSTRAAT, HOEK BEEMDSTRAAT

Giet- en smeedijzeren ingangshek van het kerkhof daterend uit 1850, het bouwjaar van de nieuwe parochiekerk Sint Quirinus, en restanten van de aangrenzende pastorietauin.

Het kerkhof rond de Sint-Quintinuskerk is buiten gebruik en opgeruimd. De huidige parochiekerk werd gebouwd in 1850 (1) en vervangt een veel ouder bedehuis, dat samen met de oude pastorie in 1856 van het kadaster verdween (2). Ze lag in de toenmalige Dorpsstraat, de huidige Kasteelstraat.

▼
Het kerkhofhek
uit 1850

Bij de restauratie van de nieuwe parochiekerk in 1995 werd ook de lage bakstenen, met een ezelsrug afgewerkte kerkhofmuur hersteld. Het smeedijzeren ingangshek uit de bouwperiode van de kerk werd eveneens gerestaureerd. Het poorthek, geflankeerd door twee vaste hekken op een bakstenen voet met zware dekstenen van blauwe hardsteen staat nu tussen de oostelijke kerkhofmuur en de zijgevel van de naastliggende pastorie. Het heeft vierkante stijlen en regels en ronde spijlen met uitgewerkte speerpunten; de poort heeft gepunte onderspijltjes en spijlen met klimmend beloop naar de makelaar; krulwerk en volutes ondersteunen de spijlen en versterken de stijlen en de makelaar. Het geheel is van smeedijzer behalve de zuilen die de poort dragen en neoclassicistisch zijn; zij zijn van gietijzer en hun versierde, verjongende en bovenaan geringde schacht eindigt op een Ionisch kapiteel bekroond met een siervaasje. Twee oude taxusbomen beschaduen het hek.

Tegen de hogere muur die gemeenschappelijk is met de voortuin van de pastorie, werd in 1944 een open Onze-Lieve-Vrouwekapel gebouwd met opschriften *Ik ben de maagd der armen / Ik kom het lijden verlichten*. Het leien mansarde tentdak rust op twee slanke zuilen en op de verhoogde en verdikte muur van de rondboogvormige nis met het geschilderd plaasteren Mariabeeld.

De kerkhofruimte is aan de straatkant als tuin aangelegd maar wordt niet onderhouden. Vier hortensiastruiken op rij staan tegen de westelijke kerkgevel en er groeien een linde en een lijsterbes.

De ommuurde en aan de straatkant omhaagde voortuin van de pastorie, uit dezelfde periode als de kerk, is eveneens ontruimd en in gras omgezet. In de achtertuin blijven nog enkele relictten van de oude begroeiing over, onder meer een oude buxus, een wilg, drie esdoorns en op de grens met het kerkhof een pimpernoot (*Staphylea*) en een kweepeer.

NOTEN

(1) *Bouwen ...* deel 14N4, p. 390.

(2) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1856, nr. 4.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, GUIGOVEN: TAXUSPRIEEL

BRANDSTRAAT NR. 28

Een groenprieel en een treures, als overblijfsels van een verdwenen tuin.

Tussen de kerk en het dorpschooltje strekt zich een openbare, geasfalteerde en met jonge buxus omhaagde parking uit, waarop een gesnoeid taxusprieel en een treures (*Fraxinus excelsior Pendula*) gespaard zijn van de verdwenen tuinaanleg.

▲
Het groenprieel en
de treures, twee
tuinrelicten

KORTESSEM, GUIGOVEN: BUXUSBOOM

BRANDSTRAAT NR. 36

Een 4 m hoge buxusboom.

Een ongeveer 4 meter hoge buxus met 3 stammen, mogelijk de restant van een moestuin, bij een boerenhuis.

◀
De 4 meters hoge
driestammige buxus,
vermoedelijk de
restant van een
oude moestuin

KORTESSEM, GUIGOVEN: HUIDIGE BEGRAAFPLAATS

KASTEELSTRAAT

Mooie site met begraafplaats, ingericht op het kerkhof van de in 1856 gesloopte eerste dorpskerk waarvan een fragment bewaard is; laantje van gesnoeide taxussen.

De site van de oude parochiekerk ligt nu geïsoleerd van de huidige dorpskern en is nu de begraafplaats. Voorheen lag ze samen met haar pastorie aan de toenmalige Dorpstraat, niet ver van de Molenbeek, de Blanckaertmolen en het Rood kasteel, maar het dorp verplaatste zich richting Tongersesteenweg en daar werd ook de nieuwe Sint-Quintinuskerk gebouwd. De sloping van de oude kerk, waarvan alleen het koor gespaard werd, en de pastorie werd in 1856 kadastraal geregistreerd (1).

Rond 1880 (2) kwam er in de plaats van het oude koor een nieuwe kerkhofkapel, een rechthoekig gebouwtje met driehoekige sluiting, spitsboogvormige venstertjes en een leien dak. De spitsboogvormige deur heeft een arduinen deuromlijsting, met

▲ De begraafplaats, ingericht op het kerkhof van de grotendeels gesloopte oude parochiekerk

een spitsboogvormig ingedeelde waaier en een met driepassen opengewerkt gietijzeren hekje in de deur, verwant met dat van de Sint-Antoniuskapel bij het kasteel de Donnea. Het vloertje voor de deur bestaat uit hergebruikte oude grafstenen.

Het terrein met het kerkhof is veelhoekig en ommuurd maar aan de oostzijde is de muur gedubbeld met een haag van nog jonge haagbeuk. Het met een kruis bekroonde toegangshek in de korte westelijke muur en niet in de as van de kapel, is gevat tussen vierkante pijlers met een sokkel, speklagen en een deksteen van blauwe hardsteen. Het stijl- en regelwerk is van holle buis, maar de ronde spijlen en het krulwerk zijn van dun smeedwerk.

Het laantje naar de kapel wordt begeleid door een dubbele rij van in cilindervorm gesnoeide taxus (*Taxus baccata*). Taxussen op rij staan eveneens parallel met de zuidelijke muur.

NOTEN

(1) Hasselt, AK, Opmeringsschets 1856 nr. 4.

(2) *Bouwen...*, deel 14N4, p. 391.

BESCHERMD: De kerkhofkapel als monument en het omringend kerkhof als dorpsgezicht sedert 15 juli 1986.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, GUIGOVEN: ROOD KASTEEL KASTEELSTRAAT

Nieuwe bloementuinen, recent aangelegd ten noorden van het van oorsprong middeleeuws kasteel dat vernieuwd werd in de eerste helft van de 17de eeuw en aangepast in de loop van alle volgende eeuwen. Het bestaan van verschillende tuineilanden in de grote slotvijver is gedocumenteerd door de Primitieve kadasterkaart van 1810-1841. Eén kanaal blijft nog over.

Het Rood kasteel kreeg zijn naam om het te onderscheiden van het veel jonger, witgekalkte kasteel de Donnea. Het was tijdens het ancien régime de zetel van een Loons leen, aanvankelijk in het bezit van de familie van Guigoven en werd meermaals langs vrouwelijke lijn vererfd. Midden 15de eeuw wordt het kasteel in een huwelijksacte vermeld als *het huys tot Guedegoven* (1). Enkele grafstenen van de heren zijn bewaard op het kerkhof van het gesloopte eerste dorpskerkje, dat eveneens aan de Kasteelstraat lag, onder meer het grafteken van Maria van Cortenbach (†1624) en van François Theodore de Blanckart (†1653). De nakomelingen van deze laatste behielden het goed nog tot het laatste jaar van de 19de eeuw, maar dan wordt het weer langs vrouwelijke lijn vererfd eerst door graaf de Hemricourt de Grunne uit Rutten (Hamaal) en daarna door graaf Robert de Broqueville uit Postel, om uiteindelijk in 1968 verkocht te worden aan een inwoner van Guigoven (2). Sedert de laatste jaren van de 20ste eeuw is het kasteel ingericht als café-restaurant.

Het kasteel, vrij geïsoleerd gelegen aan het einde van de hier doodlopende Kasteelstraat, werd als vlakteburcht gebouwd in de drassige vallei van de Mombeek. Het had erg te lijden van de oorlogen van de 16de eeuw en werd in de 17de, 18de en 19de eeuw sterk verbouwd, getuige de bouwnaden, de stijlverschillen in de muuropeningen en de gevelankers 1619, 1631, 1766 en 1878. Het wapenschild op de binnenkoer is dat van baron Charles de Blanckart en zijn echtgenote Jeanne de Hovel Surlet, de eigenaars in de tweede helft van de 19de eeuw. De constructies liggen in U-vorm rond een ruime, gekasseide binnenkoer met op de vierde zijde een muur. Ze zijn geaccentueerd door een in de 19de eeuw verhoogde poorttoren, die eertijds een ophaalbrug bezat. Ze zijn opgetrokken op een verhoogd terras, bezitten leien daken en zijn gebouwd

▲ De aquarel van Philippe de Corswarem, uit rond 1800, met het kasteel als waterburcht (Lummen, Stichting de Moffarts)

in baksteenmetselwerk met gebruik van verschillende soorten natuursteen voor de omlijstingen, de speklagen en de gootlijsten.

Uit de Primitieve kadasterkaart (3) blijkt hoe waterrijk de site was. Het kasteel (zonder eigen perceel nummer) en een hooiland (nr. 242, de huidige binnenkoer) vormen een terras in een nagenoeg anderhalve ha grote slotgracht die als vijver is genoteerd (nr. 238). Nog naar 16de en 17de-eeuwse wijze liggen daarin verschillende al of niet onderling verbonden percelen tuin (nr. 239, 240, 243, 244 en 245), één met een bakhuis (nr. 241) dat dus de moestuin was. Links van de oprit ligt nog een hooiland (nr. 250) met een schuur (nr. 249) en een eigen vijvertje (nr. 251) en rechts een boomgaard (nr. 248). Bij de watermolen (nr. 254 en 254 bis) hoort ook een kleine, omhaagde moestuin, een eigen vijver (nr. 248) en een boomgaard (nr. 246) die zich als een lange strook uitstrekt op de oever van de beek. De twee grote vijvers (nr. 252 en 255) links van de oprit zijn, zoals het kasteel en de molen, reeds op de Ferraris opgetekend.

De documenten voorafgaand aan de kadastrale schatting van 1841, beschrijven één van de vijverpercelen: 'dezen vijver omringd een oud vervallen kasteel en wordt niet onderhouden, hij is zeer bewassen met riet van weinig waerde en is niet met vissen bezet'. Ook de watergraanmolen, die bij het goed hoorde 'bevindt zich in een slecht gebouw van hout en leem getimmerd en met pannen gedekt, hij heeft een buitenrad van omtrent 4 ellen in den omloop en een paar steenen; het lopende werk is in eenen niet doel-

◀ Het Primitief kadasterplan (1810-1841) met bovenaan het Rood kasteel als waterburcht met eilandvijvers, op de grens de verdwenen watermolen en links onderaan het gesloopte oude kerkhof met kerkhof en de afgebroken pastorie (Hasselt, AK)

matigen staet en men maelt er alle soorten van granen. Hij wordt in het werk gesteld door een klein riviertje waarin het water bij zomerdagen dikwijls ontbreekt en in den winter door het ijs onbruikbaar is.' Het kasteel was in die periode verpacht aan Louis Jans en de nu gesloopte molen aan Pieter Amel.

Toen Philippe de Corswarem (1759-1839) zijn aquarel maakte, zag hij nog een waterkasteel met nog een erg gesloten karakter, toegankelijk met een brug over de gracht; op de dijken rondom groeiden bomen en het woongedeelte bezat nog de 17de-eeuwse kruis- en kloosterkozijnen die vervangen werden door de huidige steekboogvormige ramen. De kadastrale mutatieschetsen signaleren in 1858 de komst van de kleine uitbouw in de westelijke hoek van de binnenkoer, waar nu de toegang ligt tot het woongedeelte en de wapenstein is ingemetseld; toen was er ook een nieuw niet meer bestaand klein gebouw op de open zijde. Pas in 1899, als er een erfenisverdeling plaats heeft, zijn alle vijvers gedempt, op het nog bestaande smalle kanaal ten noorden na, de oprijlaan is verlegd en de schuur werd uitgebreid. Ook zijn twee percelen als tuin geregistreerd: een groot perceel als omhaagde moestuin, rechts van de nieuwe oprit naar de toegangspoort en een kleiner perceel links van de oprit, aan de voet van het woongedeelte.

Deze configuratie bestaat ook nog vandaag, maar de grote moestuin is verdwenen, er is rechts van de oprijlaan een grote ongeordende vlakte als parking, er zijn rozenperken aan weerszijden van de toegangspoort en er werden nieuwe kruiden- en bloementuinen aangelegd tussen het overblijvend kanaal en de woonvleugel. De binnenkoer is gekasseid en in gebruik als caféterras. Rechts van de toegangsweg ligt een met baksteen overwelfde waterput. Iets verder, bij de afslag voor de verdwenen watermolen staat nog een hekpijler, overblijvende getuige van het vroegere kasteelhek.

NOTEN

- (1) *Bouwen ...* deel 14N4, 1999, p. 387-388 en 392-394. C. DE BORMAN, *Histoire du château de Colmont*, in Bulletin de l'Institut archéologique liégeois, 1862, p. 45.
- (2) Hasselt, AK, Artikelsgewijze leggers.
- (3) Hasselt, AK, Primitief plan van sectie A door Van de Velde, zonder jaartal; Verzamelkaart van 1810, herzien in 1841.
- (4) Id., Opmetingsschets 1858, nr.7 en 1899, nr.1.

BEZOEK: juli 2003

KORTESSEM, GUIGOVEN: VILLA ROMSEE OF LES DEUX CHENES TONGERSESTEENWEG NR. 76-76A

Parkje met kleine vijver, enkele oude bomen en een collectie coniferen, bij een villa van 1903.

Het goed ligt op de hoek met de Groenstraat, die aanvankelijk de bedding was van de buurtspoorweg van Hasselt naar Tongeren en naast het tramstation van het gehucht Mersenhoven. De villa zelf is genoemd naar de twee zomereiken (*Quercus robur*) links en rechts in de voortuin of naar de bouwheer, de Hasseltse advocaat Joseph Marie Romsée. Ze werd later de woning van Gerard Romsée (1901-1976), parlamentslid van het Vlaams Nationalistisch Verbond en de oorlogsgouverneur van Limburg, die ter dood werd veroordeeld maar amnestie verkreeg (1). De villa, die nog aansluit bij het laatclassicisme, en het L-vormig dienstgebouw zijn in een gevelsteen 1903 gedateerd. Het huis heeft een hoog mansardedak met wolfseinden, twee bouwlagen op een verhoogde begane grond, vijf traveeën met een middenrisaliet en een balkon en met blauwe hardsteen omlijste vensters en deuren.

▼
Het parkje bij de villa Romsée, met een mooie collectie coniferen

Het achteruit gelegen huis wordt voorafgegaan door een ruime voortuin die voorheen een lunet bezat in de as van de deur, wat de inrit vergemakkelijkte, maar waarvan nu slechts de rechterhelft van overblijft. De voortuin heeft naast de twee eiken ook een Atlasceder (*Cedrus atlantica* 'Glauc') en een nu niet op het huis geaxeerde oprit naar het bijgebouw en is verder in kiezel gelegd. Het toegangshek met pijlers van blauwe hardsteen, is gevat tussen de muur naar de dienstwoning links en het afsluithek rechts, zodat tussen het herenhuis en het bijgebouw een erfje ontstaat dat zijn oude, mooie bakstenen bestrating bewaart.

De ruime tuin strekt achter het huis uit en vertoont op de rechter perceelsgrens nog de resten van een oude meidoornhaag, op de achterste perceelsgrens verschillende oude stoven van esdoorn (*Acer pseudo-platanus*) als restanten van een oudere houtkant en links een bospad in de bomenrand, een gegeven dat voorheen rondom aanwezig moet zijn geweest. In de rand komt veel opslag voor van esdoorn, lijsterbes en vogelkers en verder berk en tamme kastanje. Het ruime gazon achter het huis heeft een kleine vijver en enkele bomen van de bouwperiode. Het is voornamelijk met coniferen beplant en de huidige bewoners vulden rond 2000 de bestaande beplanting aan met struiken en bloemen, tot een mooie tuin ontstond.

BOMEN

Naast de reeds vermelde eiken en de ceder in de voortuin, dateren uit de eerste aanlegfase ook een taxus (*Taxus baccata*), een *Chamaecyparis lawsoniana*, een *Chamaecyparis Graywoods* Pilar, een spar (*Abies* ssp), een den (*Pinus* ssp), een bruine beuk met zwamaantasting (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), een plataan (*Platanus x hispanica*) en een es (*Fraxinus excelsior*). Bij de coniferen dient nog vermeld een jeneverbes (*Juniperus* ssp) een Japanse cypres (*Cryptomeria japonica*), een treurvormige spar (*Picea*), een laag groeiende taxus (*Taxus baccata* 'Dovastoniana'). Jongere exemplaren zijn een meidoorn (*Crataegus monogyna*), een esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en een tamme kastanje (*Castanea sativa*). Bij de vijver groeit een okkernoot en sneuvelde de obligate treurwilg.

NOTEN

- (1) P. DIRIKEN, *Met het oog op Guigoven* (Georoute's cultuuroeristische monografieën, deel 3), 1999, p. 45.
- (2) Hasselt, AK, werkplan.
- (3) Id., Artikelsgewijze legger.

BEZOEK: juli 2003

KORTESSEM, GUIGOVEN: KASTEEL DE DONNEA TONGERSESTEENWEG NR. 196

Al in 1841 genoteerde lusttuin van ca 1 ha, nu een parkje in landschappelijke stijl uit het einde van de 19de eeuw, gelegen achter en naast het uit de jaren 1830 daterend, goed bewaarde herenhuis met erekoer, dienstgebouwen en hekken uit dezelfde periode; ruime omhaagde moestuin uit de jaren 1880, nog in bedrijf; omhaagde boomgaarden met 19de-eeuwse barriers. Enkele oude parkbomen.

▲
Het Primitief kadas-
terplan (1810-1841)
met het kasteel de
Donnea (Hasselt, AK)

Het kasteel

De familie naar wie het kasteel vandaag genoemd wordt, was niet de eerste eigenaar van het goed. Immers, pas in 1906 koopt het in Gors-op-Leeuw wonend echtpaar ridder Oscar Marie Alexis de Donnea – de Grady de la Neuville een huis met een groot perceel lusttuin.

Op de kadastrale Verzamelkaart van de gemeente Guigoven (1), opgemaakt in 1810, is de plek van het kasteel, gelegen tussen de steenweg naar Tongeren en de Oude Ramenstraat, nog onbebouwd. Op de Primitieve kadasterkaart van Sectie A, herzien in 1841, wordt het goed echter wel genoteerd met hoofdvolume en bijgebouwen gelegen rechts naast gebouwen die in 1849 worden gesloopt (2). Het bestaat dan uit een huis met erekoer en twee haakse bijgebouwen (perceel nr. 374) en erachter en rechts ervan een bijna 70 are groot perceel lusttuin (nr. 373). In de documenten voorafgaand aan de schatting van 1841 worden beide percelen nader beschreven. De constructie is een "zeer goed, naar den smaek overtimmerd huis, samengesteld uit vijf schoone beneden en 6 bovenvertrekken en enige getim-

▲ Prentkaart met de achtergevel van het kasteel de Donnea (Alken, Collectie Coosemans)

merten als koetshuis; het zelve is aan den steenweg van Hasselt naar Luik zeer voordeelig en bij het dorp gelegen en is verfraaid door eenen schoonen lusttuin". Van de lusttuin wordt de gebruikelijke definitie gegeven: *enkel tot vermaak aangelegd en tot den landbouw onttrokken*. De familie de Preston uit het kasteel van Schoonbeek in Beverst, staat in de leggers geboekt als eigenares en zij mag beschouwd worden als opdrachtgeefster van het huis en de tuin in Guigoven. In 1855 komt het goed door huwelijk in handen van graaf Armand de Renesse en in 1884

wordt het verkocht aan het echtpaar Marie Désiré Karel de Kerckhove-Duvivier (3) en in 1906 ten slotte aan Oscar de Donnea uit Veulen (4). Deze familie bewoont het tot vandaag.

Te oordelen naar de grondinname op de Primitieve kadasterkaart en de postkaarten uit het begin van de 20ste eeuw, is het huis nagenoeg onveranderd gebleven. Het hoofdvolume telt twee bouwlagen en vijf traveeën en is afgedekt met een geknikt leien mansardedak met wolfseinden, gemarkeerd door met een ster bekroonde loden pironen en centraal op de nok een hoge smeedijzeren naald. Het huis heeft een licht verhoogde begane grond met ovale keldergaten en wordt aan beide zijden geflankeerd door een bijkomende travee; ze zijn minder diep en bezitten dezelfde dakvorm als het hoofdvolume, tellen ook twee bouwlagen maar omdat ze niet onderkelderd zijn, zijn ze ondergeschikt aan het hoofdvolume. De bakstenen gevels zijn wit gekaleid en voorzien van beluikte rechthoekige ramen met vijfruiters in hardstenen omlijstingen. De deurtravee in de voorgevel is geaccentueerd door het balkon dat toegankelijk is via het deurvenster op de étage. Op de latei van deze laatste staat het opschrift *Parva sed apta* (klein maar fijn) en op de latei van de huisdeur *Parva domus / Magna quies*

► Het kasteel de Donnea met de dienstgebouwen, de erven en hekken

(het huis is klein, de rust groot), wat nu met de drukte van de rond 1740 aangelegde steenweg Hasselt/Tongeren, mag betwijfeld worden. De zijtraveeën hebben elk een bijkomende, met leien overliefelde deur. Ook de zijgevels hebben recht-hoekige vensters.

De parkgevel vertoont dezelfde opvatting, maar de deur wordt voorafgegaan door een wintertuin onder een spitsboogvormig dak, een kleine toevoeging die in 1910 geregistreerde werd (5). De smallere uitspringende zuidelijke travee heeft een deurvenster naar een terras en een tweede naar het balkon er boven; in het verlengde van de noordelijke travee werd de dienstwoning gebouwd.

Het huis wordt voorafgegaan door een erekoer die gedetermineerd is door twee identieke koetshuizen onder leien mansardedaken en met houten zoldervensters, naar het model van het woonhuis. Men woonde er naar de classicistische vereisten *entre cour et jardin* (6). De rechthoekige houten poorten zijn ingeschreven in een getoogde omlijsting van blauwe hardsteen en zijn gekenmerkt door de uitgesneden reliëfs in het boogveld. Die vertonen elk twee gekruiste hoornen van overvloed met strikken en de attributen van de vier seizoenen, namelijk een

schop voor de lente, vuur voor de winter, graan voor de zomer en fruit voor de herfst.

De erekoer is aan de straat afgesloten met een smeedijzeren spijlenhek met vergulde lanspunten op een lage bakstenen muur met een hardstenen deksteen; het wordt onderbroken door de twee zware vierkante hekpijlers met spiegels op de vier zijden en een zware, bekronende deksteen met eikel, alles van blauwe hardsteen. Tegen de koetshuisgevels is het hek gevat in gelijkaardige pijlers. Het poorthek zelf, samengesteld uit vierkant stijlen regelwerk met lanspunten op de spijlen, vertoont in de onderste helft kenmerken van de Directoire-stijl die men ook terugvindt in het smeedwerk van de deurwaaier en het balkon van de voorgevel: dubbele ruiten ingeschreven in een dubbel vierkant, ovale ringen ter versteviging en op het centrale kruispunt een ster, eveneens een terugkerend motief.

Het dienstterfje, de moestuin en de boomgaardbarriers

De bij- en dienstgebouwen liggen vandaag rond een eigen erfje, bezijden het huis, achter het noordelijk wagenhuis. Deze configuratie kwam tot stand nadat tegen het koetshuis en tegen de muur er

◀ De oostelijke rand van het parkje de Donnea met de meidoornhaag

▲ De moestuin van het kasteel de Donnea, nog steeds in bedrijf in 2002, ligt er nu verlaten bij

tegenover, stallingen onder lessenaardak werden gebouwd, kort voor 1910, waarschijnlijk in opdracht van de Donnea als nieuwe eigenaar. De éénlaagse dienstwoning in het verlengde van het herenhuis bestond voordien al wel, want op het hoger volume dat het karakter heeft van een poorttoren (wat het niet is), is aan de achterzijde een steen met jaartal 1839 ingemetseld, een bouwperiode die ook het herenhuis past. De gebouwen zijn witgekalkt en afgedekt met zwarte Vlaamse pannen, op de toren na, die een leien mansarde tentdak bezit voorzien van een hoge naald met het ster motief. Het erfje is in grijze kiezel gelegd en aan de straatzijde afgesloten met een eveneens witgekalkte muur die de dakhlijn van de stallingen volgt. Het is toegankelijk via een nu bebord smeedijzeren spijlenhek tussen hogere, gecementeerde pilasters met rotswerk als afdekking.

Op de plaats van het dienststerfje lag aanvankelijk de moestuin, maar na 1910 en tot vandaag bestrijkt die het naburige perceel, dat aan de Brand en aan de Beemdstraat overgaat in een hoogstamboomgaard. Het moestuinhek, ook aan de steenweg, is gevat tussen een zware natuurstenen hoekblok in de muur en een vierkante hekpijler van baksteen die ook met rotswerk is bekroond. Het hek zelf is van smeedwerk met vierkant stijl- en regelwerk met onderspijlen en spijlen met klimmend beloop naar de makelaar en verstevigd door liggende krullen op de bovenregel. De tuin, die als gemengde moestuin met bloemen, fruit en groenten nog steeds in bedrijf is, wordt langs de Steenweg en langs de Beemdstraat begrensd door een meterslange, bovenaan

afgerond geschoren meidoornhaag en met liguster op de hoek met de Brandstraat, waar ook een draadafsluiting loopt, vermoedelijk na een wegverbreding. Hier stonden aanvankelijk enkele woonhuisjes en hoevetjes, die in 1886 (7) van het kadaster verdwijnen en als percelen samengevoegd werden, vermoedelijk in opdracht van de tweede eigenaars van het goed, de familie de Kerckhove.

In de hoek van de Beemdstraat en de Oude Ramenstraat, bevindt zich een smeedijzeren hekje, nu gevat tussen betonnen palen, ter afsluiting van een voetwegje in kiezel dat het kerkwegeltje van het herenhuis moet zijn. Het heeft vierkant stijl- en regelwerk en ronde onderspijltjes en spijlen met speerpunten. Verderop in de buiten gebruik geraakte Oude Ramenstraat staat een zelfde overgroeide voetgangershekje als rechtstreekse toegang tot het park. Aan de overzijde, op het hoekperceel tussen de Beemdstraat en de Oude Ramenstraat strekt zich een grote hoogstamboomgaard uit, eveneens meterslang met meidoorn omhaagd en voorzien van een smeedijzeren 'barrier' zoals in de Haspengouwse fruitstreek de traditie is.

Het hoekperceel met de Leeuwerstraat, tegenover het kasteeltje, is een ruime hoogstamboomgaard afgeboord met een gele kornoeljehaag. Aan de Steenweg is hij voorzien van de verplichte 'barrier' tussen hekpijlers van gietijzer. Het hek zelf is van smeedijzer met vierkant stijl- en regelwerk met gepunte onderspijltjes en spijlen met lanspunten en een klimmend beloop naar de makelaar.

Het parkje

Het parkje strekt zich uit ten oosten en ten zuiden van de gebouwen, tussen de Oude Ramenstraat en de Steenweg, waar het respectievelijk begrensd wordt door een meidoornhaag en een struiklaag gemengd met een haag van gele kornoelje. De vrij dichte bomengordel van meestal volwassen bomen die aan de steenweg breder is, varieert van vorm en kleur. De kruinen bepalen in hoge mate de site. De struiklaag bestaat voornamelijk uit hazelaar, hulst, sneeuwbes en vlier.

Van op het openbaar domein kon, behalve de aanwezigheid van een ruim gazon en een geschulpte rondweg in de bomengordel, niets van de verdere aanleg ontwaard worden. In zijn huidige vorm moet het park uit de laatste jaren van de 19de eeuw dateren, periode die op enkele oudere exemplaren na, ook voor de meeste bomen geldt.

Op de grens van het parkje werd door de familie de Kerckhove een kleine aan Sint-Antonius gewijde kapel gebouwd, in 1893 zoals in het kruisje aange-

geven wordt, maar op het kadaster verschijnt ze pas in 1897 (8). Ze heeft een mooi opengewerkt giet-ijzeren hekje als paneel in de deur en is nu erg met klimop begroeid.

BOMEN

Acacia (*Robinia pseudoacacia*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), bontbladige esdoorn (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') onder meer één met uitgewaaide top, es (*Fraxinus excelsior*), scherpe hulst (*Ilex*), tamme kastanje (*Castanea sativa*), taxus (*Taxus baccata*), een tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) ten zuiden van het huis als solitair, zomereik (*Quercus robur*) en zuilvormige zomereik (*Quercus robur* 'Fastigiata').

BESCHERMD: Het kasteel de Donnea en de hoeve met hun erf en hekwerk, de familiekapel als monument; de moestuin, de boomgaard en het park als landschap sedert 20 september 2002.

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Verzamelplan op het terrein beëindigd op 30 oktober 1810, door ingenieur-landmeter Vandevelde, herzien in 1841 door landmeter Reynders voor sectie A en door ir. Groulard voor sectie B.
- (2) Id., Opmetingsschets 1848 nr. 3 en 184 nr. 2.
- (3) Zie Borgloon, Jesseren, Jesserenstraat nr. 125)
- (4) Id., Artikelsgewijze leggers.
- (5) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1910, nr. 8.
- (6) Onder meer in *Bouwen door de eeuwen heen ... deel 14N4*, o.c., p. 395 wordt gesteld dat de parkgevel voorheen de voorgevel was, wat in strijd is met de afstand tot de Oude Raamstraat die tot het midden van de 18de eeuw de verbinding vormde tussen Tongeren en Hasselt en evenmin strookt met deze typologie, die zowel op het platteland als in de bebouwde kernen lang bleef doorleven.
- (7) Id., Opmetingsschets 1886 nr. 2.
- (8) Id., Opmetingsschets 189, nr. 2.

BEZOEK: augustus 2003, slechts vanaf het openbare domein.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL VAN BOMBROEK BOMBROEKSTRAAT

Verdwenen maar typologisch interessant kasteel van Bombroek met klassiek aanlegpatroon, gedocumenteerd dankzij het kadasterplan van 1810.

Het verdwenen kasteel van Bombroek en de eveneens gesloopte gesloten hoeve vormen op het Primitief kadasterplan (1) een interessante site die ook al op de Ferrariskaart (1774-1775) geregistreerd werd. Samen met de Bombroekmolen vormden het in de 17de eeuw een Loonse heerlijkheid (2).

Het kasteel en de molen, die in het ancien régime vele malen van eigenaar veranderden, liggen langs de Dorpstraat die de loop van de winterbeek volgt; die beek stort zich ter hoogte van de molen in de Mombeek of Laak. Baron Adrien Nicolas de Heusch, die tot dan het kasteel van Wijer (Nieuwerkerken) bewoonde, kocht het goed in 1795 (3); hij bezat ook onder meer het niet veraf, meer westelijk gelegen en ook verdwenen goed Ter Holt of ten Hout dat hij als kerkelijk goed van de Duitse orde bij de val van het ancien régime had verworven. Hij stierf

◀ Het Primitief kadasterplan (1810-1841) met de klassieke aanleg van het nu verdwenen kasteel en de watermolen van Bombroek, onderaan de Kerselaerhoeve met buitenhuis en vermoedelijk Engelse aanleg (Hasselt, AK)

▲ De aquarel van Philippe de Corswarem met het verdwenen kasteel van Bombroek (Lummen, Stichting de Moffarts)

in 1807 en de kadastrale legger van 1844 noteert dan ook zijn erfgenamen als eigenaars.

Het kasteel beantwoordt aan het klassieke aanlegpatroon: een korte oprit vanaf de straat en een brug leiden naar de omwalde kasteelrechthoek waardoor een lengte-as loopt die een excedra in de omringende haag via het huis en de parterre tuin verbindt met het door een centrale laan in twee verdeelde lustbos (perceel nr. 76). De parterre tuin (nr. 86) is door paden in zes compartimenten verdeeld, de twee laatste ook in gebruik als lustbos (nr. 77, we interpreteren dit als een bosquet met hoge hagen). De gebouwen (nr. 85) liggen in U-vorm rond een erekoer en het huis kijkt achteraan uit op een kleine tuin (nr. 84). De kasteelgracht (nr. 83) wordt omringd door een smalle strook omhaagde tuin (nr. 87, met de excedra) en een uitgestrekte boomgaard (nr. 88). Aan de straat ligt nog een kleinere boomgaard met een brouwerij (nr. 78 en 79) en een vijver (nr. 80 en 82) die in twee verdeeld is door een smalle lusttuin (nr. 81). Het bouwland (nr. 89 en 91) waardoor de Molenbeek loopt, hoorde wellicht bij de grote gesloten hoeve met binnenkoer (nr. 93), moestuin (nr. 94), weide (nr. 90 en 94) en bakhuisje (nr. 95).

Philippe de Corswarem (1759-1839) was ook in Bombroek en zag het kasteel in dezelfde configuratie als het Primitief kadasterplan van 1810. Hij keek op de achterkant van het huis, dat met zijn vijf traveeën, zijn twee bouwlagen met kloosterkozijnen, zijn leien dak met wolfseinden en de symmetrisch flankerende haakse bijgebouwen een uitstraling bezit uit de eerste helft van de 18de eeuw. De tuin tussen het huis en de gracht is in perkjes verdeeld en is van op de binnenkoer toegankelijk via het tuindeurtje tussen de gebouwen.

Het huis word in 1844 door het kadaster beschreven als *in steenen wel doortimmerd huis hebbende 5 beneden en 6 bovenplaatsen, maar heeft des winters enen zeer slechten uitweg.*

Pas in 1887 noteert het kadaster (4) de verdwijning van deze configuratie en dan liggen de gebouwen op één groot perceel. Midden 20ste eeuw werd het kasteel getekend door Jef Alen (1910-1991), de buurman van de Kerselaerhoeve die via zijn echtgenote met de familie de Heusch was verwant. Het was toen een sober buitenhuis met dienstgebouw, omringd door een grasveld met enkele bomen en een kleine vijver. De andere gebouwen en de ringgracht zijn dan al verdwenen.

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Sectie A, 1ste blad, door Tricot, s.d. Verzamelplan 1810, revisie 1841. Legger van 1844.
- (2) *Bouwen ...* deel 14N4, p. 354. R. NIJSSEN; R. VAN LAERE, *Kastelen op papier. Aquarellen van Limburgse kastelen uit de eerste helft van de 19de eeuw*, Wijer, 2005, p. 70.
- (3) W. MUUSE e.a., *De familie de Heusch in de provincie Limburg*, in *Het oude Land van Loon*, 1961, p. 146-168. J. RENMANS, *De families Palmers en Alen in Diepenbeek en Kortesseem* (onuitgegeven), s.d., p. 69-75, 103.
- (4) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1887 nr. 6.

KORTESSEM, KORTESSEM: WATERMOLEN VAN BOMBROEK

BOMBROEKSTRAAT NR. 2-6

Twee kleine watertuintjes bij de voormalige watermolen.

Volgens de kadastrale legger(1) van 1844 is het molengoed, dat naast de watergraanmolen ook een rosgraanmolen bezat eigendom van molenaar Willem Nicolaas Van Manshoven die het drie jaar later aan baron de Heusch verkoopt. De beide molens zijn dan nog vakwerkgebouwen en de rosmolen wordt gebruikt als de watermolen bij gebrek aan water werkloos wordt (2). Aanvankelijk liggen de gebouwen in los verband, maar in 1848 worden ze tot een U-vorm uitgebreid, na de sloping van de rosmolen. Er hoorde een tuin, een boomgaard en een bouwland bij. Verbouwingen en uitbreidingen, waaronder ook de verstening, volgen onder meer in 1857 en 1874 en in de loop van de 20ste eeuw.

De watermolen, waar Jef Alen een tekening van maakte, verloor zijn waterrad en de U-vormige gebouwen zijn nu in meerdere woningen verdeeld. De molenvijver, op het Primitief kadasterplan een langwerpige kanaal (nr. 99), doet vandaag dienst als met lelies begroeide tuinvijver voor de woning in de zuidelijke vleugel. Ook bij de noordelijke woning werd het perceel bij de verbrede beek als tuin aangelegd met lisdodde, fluitekruid, kattestaart, mierikswortel, groot hoeblad en gele plomp.

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Sectie A, 1ste blad, door Tricot, s.d. Verzamelplan 1810, revisie 1841. Legger van 1844. Opmetingsschets 1848 nr. 10, 1857 nr. 23 en 1874 nr. 1.
(2) Id., Documenten voorbereidend aan de schatting. Tabel.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL DE FAUCONVAL DAALEINDESTRAAT NR. 2

Eenvoudig, verwaarloosd en deels verbost park in landschappelijke stijl uit het laatste kwart van de 19de eeuw met enkele behouden merkwaardige bomen, ook exemplaren van een oudere aanleg; nu gemeentelijk bezit en eertijds horend bij een rond 1860 gebouwd, nu leegstaand kasteel in laat-classicistische stijl; straathek en wagenhuizen zijn gesloopt.

Het Kasteel en de erekoer

Het kasteel bij het centrum van het dorp gelegen en nu gemeentelijk bezit, deed vóór de constructie van de eraanstaande nieuwbouw voor de bibliotheek en het cultureel centrum als dusdanig dienst (1). Het kasteel kreeg zijn naam niet van de bouwheren,

maar van hun erfgenaam, de familie de Bernard de Fauconval.

Op het Primitief kadasterplan (2) van 1810 ligt het kasteel achteraan op een rechthoekig erf met een dienstgebouw aan de straatzijde (perceel nr. 919), achteraan en links een lusttuin (nr. 918 en 917), rechts een moestuin met dienstgebouw (nr. 920) en een hoeve met binnenkoer, tuin, bakhuis en boomgaard (nr. 921 tot 924). Deze hoeve werd meermaals verbouwd, maar bestaat nog steeds, al laat haar leegstaand weinig goeds vermoeden. Volgens de legger van 1844 is het goed eigendom van de weduwe Nicolaas Duvivier uit Schalkhoven (Hoeselt). Dit eerste kasteel, dat niet door de eigenares maar door haar schoonzoon Rubens was bewoond, wordt beschreven in de *Tabel voorafgaand aan de kadastrale schatting* (3) als: “een schoon buitenhuis in het dorp gelegen met een tamelijke uitgestrekte en aengename voorplaats en toebehoorten; het is samengesteld uit twee schoone zaelen, eetplaatsen, kabinet en keuken; op de verdieping verscheide schoone plaatsen wel verdeeld en sierlijk.”

Na de erfenis en de verdeling worden Maximiliana Duvivier en haar echtgenoot Gerard Rubens de nieuwe eigenaars. Zij zijn ook de opdrachtgevers van het huidige kasteel, dat in 1883 als zomerhuis wordt vererfd door Paul de Bernard de Fauconval, de vermoedelijke initiatiefnemer van de parkaanleg. Zijn nakomelingen behielden het goed tot de verkoop in 1965.

Postkaarten tonen het kasteel aan het begin van de 20ste eeuw, nog in al zijn glorie. Het is opgetrokken in laat-classicistische stijl en behoort tot het dub-

De tekening van de watermolen van Bombroek door Jef Alen, uit het midden van de 20ste eeuw

De tekening van de watermolen van Bombroek door Jef Alen, uit het midden van de 20ste eeuw

De bruine beuk met brandschade op de stam omdat een soortgelijk exemplaar sneuvelde

► belhuis type met vijf traveeën en drie bouwlagen onder een mansarde schilddak met versierde vorstpannen. Hoewel het een eeuw jonger is, beantwoordde het aan het sinds de 18de eeuw geliefde ideaal van het *vivre entre cour et jardin*: het was voorafgegaan door een erekoer die werd bepaald door twee wagenhuizen met rondbogen en mansardedaken en die afgesloten was door een smeedijzeren straathek met een inrijhek tussen hoge pijlers met schampstenen en vaasbekroningen. Vermoedelijk diende het gesloopte kasteel, dat eveneens was voorafgegaan door een 'voorplaats en toebehoorten' als model. De voorheen bepleisterde bakstenen gevels met vensters en deuren in natuurstenen omlijstingen, zijn afgelijnd door hoekbanden van witte natuursteen. De voorgevel heeft bovendien een nauwelijks uitspringend en eveneens met natuurstenen banden afgelijnd middenrisaliet, eindigend op een fronton met halfradvenster. De parkgevel, gelijkaardig van opvatting, kreeg in 1899 (4) over twee bouwlagen een uitspringende erker met een balkon op de bovenste verdieping. De vensters hebben rechthoekige omlijstingen van blauwe hardsteen afgewerkt met een kleine druiplijst. Door de overgang naar het publiek domein is het huis overeind gebleven, maar door de verdwijning van de erekoer verloor het wel zijn 'gezicht' en zijn de uitstraling en het karakter grondig veranderd. De oude erekoer die het kasteel een gepaste omkadering op schaal bood, ging verloren voor een genadeloos open gelegen voortuin, zonder structuur of gepaste aankleding. De moderne fontein-sculptuur '*Gloriantes studiosi*' en de op rij geplante bomen vullen deze leegte niet op. Vandaag is de voortuin nog slechts van de straat gescheiden door een laag bakstenen muurtje; de hoge hekpijlers bleven, zonder poorthek, behouden: vierkante monolieten van blauwe hardsteen bekroond met ronde siervazen in neoclassicistische stijl, uit de bouwtijd van het huis. Er is links geen scheiding met het terrein van het cultureel centrum en de rechtergrens met de leegstaande voormalige boerderij, wordt aangezet met een halfronde muur om de verspringende rooilijn op te vangen (kadastraal genoteerd in 1949 (5) en gaat over in een draadafsluiting en een aanplanting van berken uit dezelfde periode.

In de linkerhoek van de voortuin staat de grafkapel die door Paul de Bernard de Fauconval in 1902 (6) in neoromaanse stijl werd gebouwd. Ze staat op een eigen erfje, van de straat gescheiden door een afsluithek tussen bakstenen pijlers met een natuurstenen deksteen met dropmotief. Een taxushaag dubbelt het smeedijzeren hek; het bezit vierkante stijlen

en regels, ringen tussen de tussenregels en ronde spijlen met lanspunten die verstevigd zijn door staande en in spiegelbeeld geplaatste voluten; ze zijn ook verbonden zijn door halve ringen op de bovenregel en door driekwart ringen op de onderregel. De stijlen van het poorthek zijn identiek, maar hoger en zwaarder uitgevoerd.

Het Park

Het kadaster registreert in 1900 (7) de samenvoeging van de oude percelen lusttuin met de achterliggende percelen die reiken tot de huidige Tapstraat. We interpreteren dat als de registratie van de parkaanleg, die op de topografische kaart van 1943 wordt genoteerd met een rondweg in de hoek van de Kerkhofstraat met de Tapstraat. Op de stafkaart van 1962 wordt een dubbele rondweg getekend: de eerste in de zone aansluitend bij het huis, een tweede sluit er op aan en doet het hoekperceel aan. Aanvankelijk moet de kleinere, op de Primitieve kadasterkaart gesignaleerde lusttuin bewaard zijn gebleven en enkele bomen uit deze oudere aanleg werden in het park opgenomen en zijn nog aanwezig.

Het park is in de eenvoudige landschappelijke stijl aangelegd. Het heeft een ruim gazon achter het huis en strekt zich vandaag uit tot de Kerkhofstraat, waar het verruigd en verbost is. Parallel met deze straat groeit een dubbele rij gewone beuken. Een korte dreef met vijf Amerikaanse eiken en zes beu-

ken, jongere exemplaren dan de overige bomen in het park, geeft de grens aan met het terrein van het cultureel centrum. Het hoekperceel aan de Tapstraat hoort vandaag niet meer bij het goed, het werd verkaveld en bebouwd.

De struiklaag wordt gevormd vooral door hazelaar en vlier en de opslag bestaat voornamelijk uit berk en esdoorn (*Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus* en *Acer pseudoplatanus purpureum*). Het onderhoud is vandaag niet optimaal, maar toch blijven er enkele merkwaardige bomen uit de eerste aanlegfase over, ondanks de schade aangebracht door de jongste stormen en door de constructie van het cultureel centrum. Twee monumentale taxussen (*Taxus baccata*) werden bovendien ook recent illegaal gekapt.

BOMEN

De Belgische Dendrologische Vereniging (8) noteerde in 1987-1990: een zeldzaam mooie en levenskrachtige geelbladig catalpa (*Catalpa bignonioides aurea*) (270 cm), op één na de kampioen in zijn soort; twee ceders (*Cedrus atlantica glauca*) (385 cm); een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (490 cm); twee Japanse notebomen (*Ginkgo biloba*) (400 en 390 cm) die tot de dikste exemplaren van het land behoren; een acacia (*Robinia pseudoacacia aurea*) (250 cm); een *sequoiadendron giganteum* (550 cm).

Wij noteerden: een Japanse noteboom (*Ginkgo biloba*) (440cm) met uitgewaide top en zwamaantasting; een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (520 cm) met zonnebrand veroorzaakt door het verlies van een soortgenoot en met afgerukte takken (520 cm); een chirurgisch behandelde Atlasceder (*Cedrus atlantica glauca*) (413 cm); een *sequoiadendron giganteum* (589 cm) op de rand van het verboste gebied; meerdere exemplaren gewone beuk (*Fagus sylvatica*) aan de rand met de Kerkhofstraat (269-351 cm); eveneens bruine beuk en Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) (386 cm) op de grens met het cultureel centrum.

NOTEN

- (1) *Bouwen* ..., deel 14N4, p. 357.
- (2) Hasselt, AK, Primitief plan s.d., Verzamelplan van 1810 door E.L. Tricot, herzien in 1841. Primitieve legger van 1844.
- (3) Hasselt, AK.
- (4) Id., Artikelsgewijze legger, art. 899: 1899, *exhaussement*, genoteerd in de Opmetingsschets 1904 nr. 12.
- (5) Id., Opmetingsschets 1949 nr. 13.

(6) Id., Opmetingsschets 1902

(7) Id., Opmetingsschets 1900 nr. 4.

(8) BAUDOUIN J.C., DE SPOELBERCH P., VAN MEULDER J., *Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992*, Leuven, 1992.

BESCHERMD: Het kasteel en het park als monument en als dorpsgezicht, sedert 21 december 1994.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, KORTESSEM: KERSELAARHOEVE DAALEINDE NR. 85

Overblijvende grachtarmen van een oude, begin 19de. eeuwse aanleg bij een 'stedenbouwkundig veroordeelde' vakwerkhoeve waarvan het herenhuis is gesloopt.

Op de Ferrariskaart wordt de hoeve voorgesteld als een cluster gebouwen met een ringgracht, ten zuiden van de Bombroekmolen en het kasteel. Op de Primitieve kadasterkaart van 1810-1841 (1) door L. Tricot, is deze ringgracht herleid tot een met de Winterbeek verbonden stelsel van kanalen met een ovaal eilandje (perceel nr. 184), gelegen in een lustbos (nr. 182); we zien hierin een eenvoudige vroeg landschappelijke aanleg, misschien wel een *jardin anglais* (zie illustratie p. 231 Bombroek). Bij de hoeve (nr. 185), die bereikbaar was vanaf de Dorps-

▼
Kerselaarhoeve,
Daaileinestraat
Nr. 85

straat lag toen immers ook een bescheiden herenhuis. Het goed, dat tijdens het ancien régime afhing van de kartuizers van Zelem is op dat ogenblik het bezit van Louis Napoleon Alen, echtgenoot van Aglae de Heusch, rentenier in Kortessem.

Het goed evolueert verder, onder meer in 1848 als de huidige schuur verschijnt (of werd verplaatst of met hergebruikt materiaal opgetrokken want de poortbalk is anno 1723 gedateerd) en de toegang tot het goed wordt verlegd (2) na eerst een vergroting wordt later een nieuw herenhuis gebouwd, percelen worden samengevoegd en delen van de grachtarmen worden gedempt.

Nu ligt de Kerselaarhoeve achter de recentere bebouwing van het Daaleinde, de in 1976 aangelegde verbindingsweg van Kortessem naar Diepenbeek, die een funeste invloed heeft gehad op het verdere bestaan van het goed. Zoals de molen en het kasteel van Bombroek lag ze voorheen aan de Dorpstraat, die toen deze verbinding verzekerde.

Het is nog steeds een mooi, maar nu verlaten en vervallen geheel van witgeschilderde of witgekalkte vakwerkgebouwen met vullingen van baksteen, leem of betonblokken en een structuur die deels gepikt is. Het bestaat uit een alleenstaande schuur, een L-vormige vleugel die het boerenhuis en de stallen bevat, zoals op de kadasterkaart, en er tegenover een recenter, mooi bakstenen paviljoentje met pannen tentdak. Er naast staat een pomp die water haalt uit een bron die sinds 1976, met de komst van de nieuwe weg, erg aan debiet heeft ingeboet. Op de vierde zijde stond voorheen het herenhuis, dat het buitenhuis was van de Hasseltse familie Alen. Het werd in 1968 gesloopt omdat het nodige grondig onderhoud als verloren kost werd beschouwd door de onzekere toekomst. Dat was ook voor de rest van de hoeve het geval, omdat het tracé van de geplande nieuwe weg voortdurend verplaatst werd, over of naast het goed. Een mooi voorbeeld van de 'stedebouwkundige veroordeling' van onroerend erfgoed, dat nog steeds weegt op het voortbestaan van de resterende gebouwen.

Eén arm van de grachten werd gedicht, maar achter de L-vormige vleugel blijft de oude vijver nog bestaan. Van de oude tuinaanleg is niets zichtbaars overgebleven, tenzij een oude zomereik (*Quercus robur*) (365 cm) en een oude taxus (*Taxus baccata*) (154 cm). De treurwilg (*Salix*) (450 cm) werd in 1945 geplant, ook de catalpa (*Catalpa bignonioides*), de bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') en de rest van de beplanting zijn jonger.

► De hekpijlers van de villa uit het interbellum

NOOT

- (1) Hasselt, AK, niet gedateerd Primitief plan van Sectie C door Tricot; Verzamelplan van 1810, herzien in 1841.
- (2) Id., Opmeringsschets 1848 nr. 11; 1879 nr. 3; 1892 nr. 6 1895 nr. 2.

BEZOEK: augustus 2003

BESCHERMD: Procedure voor de bescherming ingezet, niet voltooid.

KORTESSEM, KORTESSEM: VILLATUIN HASSELTSESTEENWEG NR. 15

**Villatuin uit het interbellum met beplanting uit de bouw-
tijd en enkele oudere bomen in de achtertuin.**

De voortuin van de villa, kadastraal geregistreerd in 1932 (1), wordt begrensd door een geschoren taxushaag met een inrijhek. Het hek staat in de as van de voordeur, is nieuw maar werd geplaatst tussen de behouden hekpijlers van baksteen en blauwe natuursteen. Twee gelijkaardige pijlers duiden links en rechts de oorspronkelijke eigendomsgrens aan. De aanleg van de voortuin is niet ouder dan 20 jaar en werd naar ontwerp van de eigenaar vernieuwd

met omhaagde perkjes met buxus uitgespaard in de kasseibestrating.

De villa met twee bouwlagen onder een L-vormig dak van kunstleien, een gelede plattegrond en een picturale opvatting van het metselwerk (witgeschilderd in de achtergevel) heeft haar kenmerkend houtwerk uit de bouwperiode bewaard.

Een pad naast het huis en de garage, wordt de rondweg van de achtertuin, een ruim grasveld met enkele bomen die ouder zijn dan het huis maar ook met beplanting typisch voor de bouwtijd zoals *Magnolia*, *Juniperus glauca*, massieven van *Taxus baccata* en *Taxus aureum Fastigiata*.

BOMEN

De opgemeten oudere exemplaren: een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (318 cm); twee tamme kastanjes (*Castanea sativa*), een niet gezond en een vitaal (480 cm) exemplaar waarvan takken zijn uitgevallen. Verder gewone robinia (*Acacia*), gewone plataan (*Acer pseudoplatanus*), zomereik (*Quercus robur*).

NOOT

(1) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1932 nr. 6.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, KORTESSEM: DE TOREN HASSELTSESTEENWEG NR. 17 en OMSTRAAT NR. 12

Door verkavelingen sterk gereduceerd parkje met enkele overblijvende bomen en beeldbepalende kruinen, uit het laatste kwart van de 19de eeuw, horend bij een goed bewaard midden 19de-eeuws herenhuis met dienstvleugel.

Het goed De Toren, ook bekend als 't kasteeltje van dokter Roelants (1), naar de eigenaar sedert 1907, was begin van de 19de eeuw een eigendom van baron de Heusch uit Donk (Herk-de-Stad), die hier volgens het Primitief kadasterplan (2) een eigendom bezat met gebouwen in los verband. De documenten voorafgaand aan de kadastrale schatting beschrijven het hoofdgebouw als een renteniershuis in bak- en arduinstein, gelegen langs de steenweg en bij het dorp, samengesteld uit 'drie plaatsen, een

▲
Prentkaart met
het kasteeltje van
dokter Roelants aan
de Hasseltse-
steenweg (Collectie
Cossmans, Alken)

kabinetjen, eene keucken en vier kamers op de verdieping, met schoone achterplaets, koetshuis en stallingen'; het is dan verhuurd aan ene Barthels. Baron Bonaventure de Heusch bezat, als opkoper van genationaliseerd kerkelijk goed in het dorp ook andere bezittingen, onder meer het van de Duitse orde afhangend cijnsgoed Ten Hout of Ter Holt, een in 1281 gestichte omwalde site met moestuin en boomgaard, waarvan het kadaster in 1936 (3) de verdwijning van de gebouwen noteerde.

Het huis aan de Hasseltsesteenweg wordt in 1847 vergroot tot een gesloten geheel met binnenkoer, maar al in 1873 noteert het kadaster de reductie tot een L-vorm (4), de configuratie van vandaag. Daar ging allicht de constructie van het huidige huis mee gepaard, dat veel ruimer is dan de beschrijving. Op de Dépotkaart van 1871 staat het goed als kasteel genoteerd, een uitstraling die het ook vandaag bezit. Allicht werd toen reeds een parkaanleg gerealiseerd, getuige de volwassen bomen op de prentkaarten uit het begin van de 20ste eeuw; nochtans noteert het kadaster (5) pas in 1904 en 1907 de samenvoeging van een aantal percelen achter het huis (perceel nr. 623d) tot een groot perceel (nr. 628a) reikend tot de Ommestraat; allicht werd het park toen uitgebreid.

Na 1968 greep een bestemmingswijziging plaats en werd het *Torenheem*, zoals het toen heette, een gezinsvervangend tehuis, dat echter geen lang leven was beschoren. Sedert de jaren 1990 is *De toren* opnieuw een privé woning, evenwel met een erg gereduceerde tuin, want het grote perceel aan de Ommestraat werd verkaveld en bebouwd.

Het herenhuis, waarvan de voorgevel nu met wilde wingerd is begroeid, telt drie bouwlagen en zeven traveeën onder een schilddak met zwarte pannen,

De bomen van het park van De Toren, nu deels horend bij het huis Omstraat nr. 12

waarbij aan de achterzijde, ten zuidoosten, een uit-springende toren aansluit met een geknikt puntdak en een smeedijzeren windvaan. Links leunt er een éénlaagse dienstvleugel (bakhuis en paardenstalling) tegen aan die de hoek maakt met het haakse wagenhuis, het geheel onder een doorlopend schild-dak met zwarte pannen, voorzien van twee loden pironen. De talrijke vensters van het huis bewaren hun oorspronkelijk houtwerk met zesruiters, zodat de uitstraling een hoge graad van authenticiteit bezit. Zoals op de postkaarten van het begin van de 20ste eeuw, wordt de korte voortuin van de steen-weg gescheiden door een geschoren haag van haag-beuk. Ze wordt op de rechterzijde onderbroken door een inrijhek uit het midden van de 19de eeuw, gedragen door gietijzeren zuilen met een vergulde gepunte bolbekroning en een eenvoudig spijlenhek met vierkante stijlen en regels en ronde spijlen met klimmend beloop naar de makelaar en vergulde lanspunten.

Een oprit in kasseien loopt gebogen door de tuin naar het wagenhuis en het smeedijzeren hek van de veldpoort ernaast. Door de verkaveling aan de Omstraat en door de recente constructie van een benzinestation rechts van *De Toren*, blijft er nog slechts een gereduceerde tuin over. Op het afgescheiden perceel dat nu behoort tot het recent gebouwde huis (Omstraat nr. 12) staan enkele behouden bomen; het ruime grasveld bezit echter geen afleesbare parkstructuur meer.

BOMEN

Een mooie bruine beuk met afgekapt tak (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea' en een gewone plataan (*Platanus x hispanica*) in de tuin van De Toren.

Op het perceel van de Omstraat: twee zuilvormige zomereiken (*Quercus robur* 'Fastigiata') (215 cm); een gekandelaberde, als solitair geplante hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*) (305 cm); vier bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (423 cm ge-ent, 349, 440 en 379 cm); een okkernoot (*Juglans regia*). Op een rechte lijn, als jongere scheiding een hoge hulstboom (*Ilex aquifolium*), een rododendron en een als solitair bedoelde fijnspar (*Picea abies*). Een jeneverbes (*Juniperus virginiana* 'Glauc'), een es (*Fraxinus excelsior*) en een esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) op de grens met het naburig perceel aan de Omstraat; drie tamme kastanjes (*Castanea sativa*) bij de perceelsgrens van het benzinestation.

NOTEN

- (1) *Bouwen ...*, deel 14N4, p. 365 en 351. J. GILISSEN, *Kortessens in oude prentkaarten*, Zaltbommel, deel 1, 1981, fig. 24.
- (2) Hasselt, AK, Verzamelplan door E.L. Tricot uit 1810, herzien door Goethals in 1841.
- (3) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1936 nr. 7.
- (4) Id., 1847 nr. 4 en 1873 nr. 15.
- (5) Id., 1904 nr. 26; 1907 nr. 8.

BEZOEK: juli 2003

KORTESSEM: BARRIER

HERBROEKSTRAAT NAAST NR. 26

Bandijzeren barrier uit het interbellum.

De uitgestrekte appelboomgaard bewaart zijn 'barrier' tussen betonnen stijlen, maar niet de meidoornhaag als wering. De barrier is opgehangen aan betonnen pijlers en heeft een hek van bandijzer voor het stijl en regelwerk en de op weerhaken eindigende spijlen met klimmend beloop, daterend uit het interbellum.

▲ De appelboomgaard verloor zijn haag, niet zijn barrier

KORTESSEM, KORTESSEM: MOESTUINTJE EN BOOMGAARD

HERBROEKSTKRAAT NR. 42

Traditionele aanleg en bestanddelen van een vakwerkhoevetje uit einde 18de of begin 19de eeuw.

Het goed bewaard lemen hoevetje met bijgebouwen en overlufelde poort bezit alle elementen van de traditionele aanleg. Een kleine dwarsschuur en een stal liggen samen met het dwars op de straat ingeplante woonhuis rond een met een poort gesloten erfje. De gebouwen zijn in witgekalkt vakwerk met lemen vullingen en pannen zadeldaken. Er hoort een overdekte waterput bij, een kleine moestuin achter het huis en een kleine boomgaard achter de schuur, echter geen van beide nog omhaagd.

▲ Het vakwerkhoevetje met moestuin en boomgaard in de Herbroekstraat nr. 42

KORTESSEM, KORTESSEM: BARRIER HERBROEKSTRAAT, HOEK WINKEL- STRAAT

Bandijzeren barrier uit het interbellum.

De door zijn ligging aan twee straten beeldbepalende appelboomgaard bewaart nog op de linker perceelsgrens zijn opgeschoten meidoornhaag. Hij is nog als van ouds in gebruik als fruitweide en heeft een roodgeschilderde barrier van bandijzer tussen betonnen pijlers, van hetzelfde model als naast nr. 26.

BEZOEK: augustus 2003

▼ De fruitweide met barrier van bandijzer op de hoek van de Herbroek- en de Winkelstraat

KORTESSEM, KORTESSEM: TUINMUUR EN KORNOELJEHAAG OMSTRAAT-KERKPLEIN NR. 2

Lange haag van gele kornoelje en tuinmuur langs de Omstraat, uit het begin van de 20ste eeuw.

Bij het leegstaand dorps huis, dat in kern tot de 17de eeuw zou opklimmen (1) maar begin 20ste eeuw werd aangepast, hoort een lang, nu verwaarloosd tuinperceel aan de Omstraat. Langs de eerste helft is het begrensd door een bakstenen muur die overgaat in een meterslange, niet langer gesnoeide oude haag van gele kornoelje. Ze zijn voor het straatbeeld beeldbepalend.

NOOT

(1) *Bouwen ...*, deel 14N4, p. 374.

▲ De voor het straatbeeld beeldbepalende tuinmuur en gele kornoeljehaag van het leegstaand huis Kerkplein nr. 2

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL EN HOEVE PRINTHAGEN PRINTHAGENDREEF NR 2-4

Laat 19de-eeuws herenboerenparkje in eenvoudige landschappelijke stijl aangelegd op de 18de-eeuwse tuinsite. In functie van de huidige, recente tuinaanleg hertekende slangvormige vijver, mogelijk de restant van de in 1810 gesignaleerde lusttuin, horend bij het 16de- of 17de-eeuwse kasteel met naastliggende, voornamelijk 18de-eeuwse hoeve.

De oude afbeeldingen

Printhagen, bezijden de steenweg van Hasselt naar Tongeren, bezit een schitterende ligging in een vlak, nog agrarisch landschap doorsneden door lange dreven van populier. De Printhagendreef zelf is een smalle kassei naar het westen, vertrekkend van de Hasseltsesteenweg.

Printhagen dat later meermaals werd verkocht, was tijdens het ancien régime een leengoed van de heren van Kortessem, dat in handen was van de al in de 13de eeuw vermelde familie van Printhagen, die in de 13de eeuw nauwe banden had met de Duitse Orde (1). In 1819 kocht Felix Bouhaye uit Luik het kasteel met de hoeve en de uitgestrekte landerijen die in 1845, toen de kadastrale legger werd opgesteld, 114 ha telden. Printhagen wordt na zijn dood langs vrouwelijke lijn vererfd en het grondbezit loopt in 1888 op tot 270 ha en zal pas de laatste jaren van de 20ste eeuw worden verkocht. Sedertdien is het herenhuis dat rond de jongste eeuwwisseling een restauratie onderging in andere handen dan de boerderij.

De oudste beschrijving van Printhagen uit 1744 in *Les Délices du Païs de Liège* (2) vermeldt de ligging bij een bos van opgaand hout in een vruchtbare vlakte en signaleert dat het kasteel bestaat uit een ruim, omgracht neerhof en een grote, vierkante in zijn eigen kasteelvijver gelegen toren, een soort donjon bekroond met een spits eindigend op een achthoekige lantaarn.

Volgens de Ferrariskaart is in 1774-1775 de toestand geëvolueerd: de kasteelvijver is gedempt en de site beschrijft nu een klassieke omgrachte rechthoek. In de ene helft liggen tegenover elkaar twee lange gebouwen, met op de hoek het vierkant volume van het kasteel, in de andere helft de tuinen.

Philippe de Corswarem (1759-1839) maakte van Printhagen twee aquarellen, allebei gepubliceerd (3)

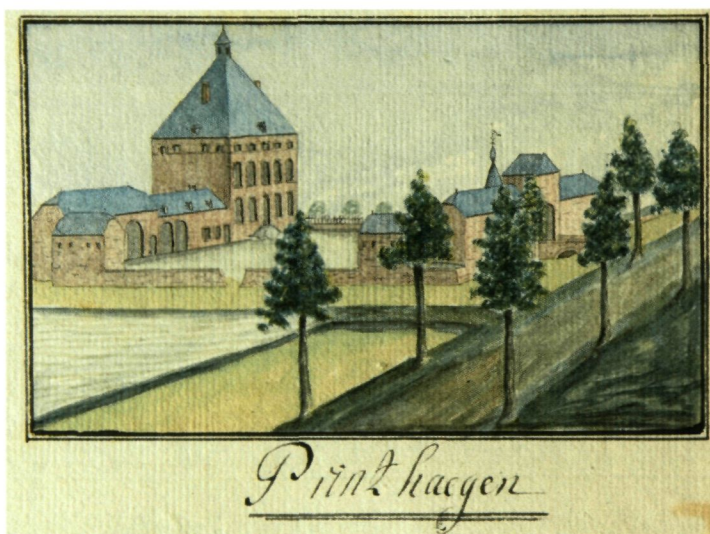

▲ Prentkaart met
jonge parkbomen
en leifruit tegen de
zuidergevel
(Alken, Collectie
Coosemans)

en allebei met de ringgracht en de brug er over, maar te oordelen naar de gegroeide planten op het tuinperceel moet het exemplaar zonder de dreef verschillende jaren later zijn gemaakt. Het poortgebouw en zijn flankerende gebouwen met een bijkomend torentje in de oksel, liggen aan de toegangsdreef, het kasteel en de wagenhuizen aan de overkant van de binnenkoer. Die is op de korte zijde beveiligd door twee gebouwtjes op de hoek en een muur met een toegang naar de gracht. De vierde zijde, waar Ferraris de tuin situeerde, is afgebakend door een laag muurtje met een hek, dat in de jongere tekening vervangen is door een hoge muur. Het herenhuis heeft een silhouet eigen aan de late 16de of de vroege 17de eeuw, met 18de-eeuwse muuropeningen, een hoge pui met dubbele trap en een open lantaarn in de dakspits. Alle andere gebouwen bezitten door hun typische volumewerking, hun wolfseinden en de getoogde vorm van de muuropeningen onmiskenbaar een uitstraling uit het derde kwart van de 18 eeuw. Toen ook moet het kasteel aangepast zijn.

Het Primitief kadaster

De getekende situatie is herkenbaar op het Primitief kadasterplan van 1810, door Tricot (4): de Printhagendreef, de kasteelrechthoek, de gebouwen, de tuinmuur en het tuinperceel. In de as van het poortgebouw loopt een al bij Ferraris opgetekende dreef naar het perceel met de plaatsnaam Printhagenvos, naar alle waarschijnlijkheid het bos dat in *Les Délices* werd gesignaleerd. In 1841, bij de herziening van het kadaster, is de toestand opnieuw geëvolueerd. Het tuinperceel (nr. 6 als lusttuin) is nu uitgebreid ten koste van het erf (nr. 3), dat in twee is verdeeld.

▲ De aquarel die
Philippe de
Corswarem rond
1810 van Prin-
thaghen maakte, toen
de boerderij en het
kasteel nog niet
waren opgedeeld
(Lummen, Stichting
de Moffarts)

Bij de dienstgebouwen is er een duidelijk neerhof ontstaan, gedefinieerd door een nieuwbouw op de korte zijde en een nieuwe scheiding; die bestaat uit een haakse nieuwbouw ten dienste van het kasteel (nr. 4) en een gebogen muur.

De grachten zijn gedempt en deels moestuin (nr. 2 en 4bis) en boomkwekerij (nr. 1) geworden. Het bosperceel (nr. 108) en de Printhagendreef (nr. 1/1 en 1/2) zijn als dusdanig genoteerd. De uitgestrekte

◀ Het kadasterplan
(1810) met de
dreef naar het in
Les Délices
vermelde bos,
de kasteelrechthoek
met de gebouwen
en de lusttuin

► Het Primitief kadasterplan (1841) met de uitgebreide hoevegebouwen, het boerenerf afgescheiden van de binnenkoer, de gedempte grachten die tuinen zijn geworden (Hasselt, AK) (Opname Kris Vandevorst)

▼ De classicistische hekpijler uit het midden van de 19de eeuw in de scheidingsmuur tussen het kasteel en de boerderij, een gevolg van het gebruik van het kasteel als zomer-verblijf

bouwlanden (nr. 7 tot 11 en 116 tot 121), het hooiland (nr. 110, 111, 113) en een kleine weide (nr. 114) concorderen met de vruchtbare vlakte die in *Les Délices* honderd jaar vroeger werd vermeld.

De opdrachtgever voor deze wijzigingen is ongetwijfeld de nieuwe eigenaar, Felix Hendrik Willem Bouhaye, die aan zijn naam de Printhaghen toevoegde. De legger van 1844 noteerde zijn weduwe, hun dochter Charlotte en haar echtgenoot Stephanus Carolus Roly, rentenier in Anthisnes, als eigenaar. Zij moeten verantwoordelijk zijn voor de verdeling van het goed: een als buitenhuis gebruikte herenwoning met een ruim perceel lusttuin en een boerderij, waarvan de gebouwen in de loop van de 19de eeuw verder evolueren rond het ruime, mooi geplaveide boerenerf; ook aan de overzijde van de straat, waar zich al in 1810 het bakhuis bevond, liggen bijgebouwen.

Kasteelhekken en barriers

De gekasseide oprit naar het poortgebouw dat zoals het hoektorentje in de oksel, voorzien is van uitgewerkte smeedijzeren topstukken als dakbekroning, loopt tussen de keermuurtjes van de oude brug. De gedempte grachtarm tussen de Printhagendreef en de gebouwen, werd in gras gelegd en aangeplant met bolacacia's.

Vandaag zijn er twee 19de-eeuwse toegangen naar het kasteel. Het zijn identieke, tegen inkijk beborde poorthekken gevat tussen hoge, vierkante hekpijlers in laat-classicistische stijl, met sokkel, ingediepte voegen, geprofileerde deksteen en een eikel als bekroning, alles van blauwe hardsteen. Het eerste hek staat in de onlangs gerestaureerde scheidingsmuur tussen het boerenerf en het park en is bereikbaar via het poortgebouw. De tweede inrit aan de Printhagendreef wordt beschaduwde door twee paardekastanjes (*Aesculus hippocastanum*) (diameter 100 en 90 cm) en is ingewerkt in de nieuwe draadafsluiting rondom het parkje.

Tegenover het poortgebouw staat het ingangshek dat toegang geeft tot de boerderijgebouwen aan de overkant van de Printhagendreef. De hekpijlers zijn vierkante monolieten van blauwe hardsteen met schampstenen en geprofileerde dekstenen, zonder topstuk. Het hek is van het eenvoudige type: overhoeks geplaatste smeedijzeren spijlen gevat in een dito kader met dubbele boven- en onderregels. In de as van dit hek ligt een dreef van populieren, de opvolger van de dreef op het kadasterplan van 1810. Aan de zelfde kant richting steenweg, staat nog een verbrede barrier van een voormalige fruitweide die al op de Dépotkaart van 1871 en nog op de stafkaart van 1962 signaleerd werd. De hek-

De hertekende L-vormige grachtarm, nu met dubbele wal op de perceelsgrens, wellicht een overblijfsel van de lusttuin die in 1810 is vermeld

pijlers zijn gepunte monolieten van blauwe hardsteen die een smeedijzeren hek dragen met een vormgeving eigen aan de Directoirestijl uit de eerste decennia van de 19de eeuw: een in ruitmotieven verdeeld rechthoek kader. Het hek werd naderhand verbreed door er twee vierkante kaders met stermotief, uit dezelfde periode tussen te plaatsen.

Oude sporen en nieuwe tuin

Het parkje ten zuidwesten van het kasteel werd vermoedelijk einde 19de eeuw als herenboerenparkje aangelegd op het oude perceel lusttuin. Het verloor de laatste jaren veel bomen en kreeg recent een meidoornhaag (*Crataegus monogyna*), als verhulling voor de nieuwe draadafsluiting. Een droge gracht scheidt het van de Printhagendreef.

In de zuidwestelijke hoek, waar het terrein vochtig is en een oude beuk sneuvelde, loopt een L-vormige gracht met kronkelend beloop die in functie van de nieuwe tuinaanleg recent werd hertekend. Ze werd onder meer versmald, het talud dat vermoedelijk ontstond bij de uitgraving ervan, werd verdubbeld en tussen in werd een wandelpad aangelegd. Ook de aanplantingen gebeurden bij deze herziening. Dit gegeven, dat als slangvormige vijver wel meer voorkomt in vroeg-landschappelijke tui-

nen, is wellicht een restant van de lusttuin die het kadaster op dit perceel al in 1810 noteerde.

Een brede bomengordel omringt op de drie zijden het grote grasveld naast het kasteel. Twee overblijvende bomen, een mooie solitaire 3-stammige acacia (*Robinia pseudoacacia*) (doormeter 130 cm) waarvan de middelste stam in 2000 uitgewaaid is en een niet zeer vitale gewone beuk (*Fagus sylvatica*) (dm 150 cm) dateren uit de 19de-eeuwse aanlegfase. Alle andere bomen zijn recenter, ook de zomereik (*Quercus robur*), rechts van het huis. In de strook langs de Printhagendreef komt acacia (*Robinia pseudoacacia*), beuk (*Fagus sylvatica*), esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) en een linde (*Tilia* x) voor, en op de zuidelijke grensstrook vooral veel acacia ten oosten, maar ook abeel (*Populus nigra*), zomereik (*Quercus robur*), linde en witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*). De typische acaciastammen bepalen trouwens visueel de wandeling langs de verdroogde vijvergracht.

In het verlengde van het grote gazon, over een brede strook achter en naast het huis worden momenteel de nieuwe tuinen aangelegd, naar ontwerp van E. Nolens (Schilde) uit 1999. Strakke klinkerpaden en met beton afgeboorde paden in dolomiet, deels begeleid door stroken van afgerond gesnoeide taxus-

hagen, verbinden de door hagen gedetermineerde terrassen met banken en tafels, de met geometrische motieven gevulde omhaagde vierkante perken voor bloemen en kruiden en een kleine cirkelvormige poel voor grondwater, die samen de nieuwe aanleg uitmaken.

Een kleiner gazon ligt tussen het huis en de poortvleugel. Deze voortuin wordt bepaald door de gekasseide oprit die vanaf het parkhek vertrekt, rondom het gazon loopt, voor een deel tussen de ronde scheidingsmuur van de boerderij en de parallelle haagbeukhaag.

Nieuwe bomen zijn geplant ter vervanging van exemplaren die al van ouderdom zijn weggevallen of door stormschade werden geveld. Nog meer nieuwe aanplantingen zouden de dichtheid van de oorspronkelijke bomenrand, waarin veel acacia voorkomt en grauwe abeel naast een *crataegus monogyna* moeten herstellen.

Ook op het oude tuinperceel dat in 1810 al bestond op de gedempte grachtarm achter het kasteel en het wagenhuis, werd een nieuwe tuin aangelegd. Deze ruimte is verdeeld in met buxus omzoomde vakken voor lavendel en rozen.

NOTEN

- (1) *Bouwen ...*, deel 14N4, o.c., p. 380. J. PAQUAY, *De heerlijkheid Printhagen (Kortessem)*, in Limburg, 1935, p.10-13. *Ridders en Kastelen. Alden Biesen in Haspengouw*. Tentoonstellingscatalogus, Bilzen 2005, p.32
- (2) P.L. DE SAUMERY, *Les délices du pays de Liège*, deel IV, Luik, 1744.
- (3) R. NIJSEN; R. VAN LAERE, *Kastelen op papier. Aquarellen van Limburgse kastelen uit de eerste helft van de 19de eeuw*, Wijer, 2005, p. 72, 73 en 75.
- (4) Hasselt, AK, Verzamelkaart opgemaakt in 1810, herzien in 1841 door landmeter Goethals. Het Primitief plan sectie A met Printhagen is in drie exemplaren bewaard, één met de toestand van 1810 met de percelen aan de overzijde van de dreef, die later onder sectie E zullen vallen; een tweede, Franstalig exemplaar waar de correcties zijn op aangegeven; en een derde Nederlandstalig exemplaar met de sedert 1810 geëvolueerde toestand in 1841; de legger dateert van 1844.

BESCHERMD: Het kasteel en de hoeve als monument en de omgeving als dorpsgezicht sedert 12 juni 1986.

BEZOEK: oktober 2003

KORTESSEM, VLIERMAAL: BOERENTUINTJE EGGERTINGEN NR. 18

Boerentuintje en jonge boomgaard, recent aangelegd met traditionele elementen bij een vakwerkhuisje van 1847.

Het terrein van het gerestaureerd, L-vormig en boven de deur 1847 gedateerd vakwerkhuisje is recent met traditionele elementen ingericht. Het perceel is in vakken verdeeld, vooraan door spalterfruit, achteraan door meidoornhagen en rondom het huis werd een zone afgeschermd met een kastanjehouten hekje. De voortuin is een buxus- en bloementuintje, en de andere vakken zijn als jonge boomgaard aangeplant. Achteraan is er nog een opgeschoten oude haag van meidoorn en een jonge haagbeukhaag. Aan de straat rechts naast het huis en in de meidoornhaag op de linker perceelsgrens staat een barriër van bandijzer. Het huis is mooi en geïsoleerd gelegen in een gaaf bewaard landschap.

▲
Het vakwerkhuisje
van 1847 met
omhaagde tuin en
traditionele tuin-
aanleg

KORTESSEM, VLIERMAAL: KASTEEL HOOGVELD HOOGVELDSTRAAT

Verbost parkje met verdroogde bronvijver en enkele beuken, aangelegd op een sterk hellend terrein bij een kasteeltje met huidig voorkomen uit 1892.

Het 3 ha groot goed in het gehucht Grimmertingen, ligt op een hoogte van 102,5 meter, het hoogste punt van de omgeving, op sterk geaccidenteerd terrein. De plek wordt ook de Ghelinberg genoemd naar de familie Fontaine de Ghelin die het in de 19de eeuw in eigendom had (1). Op het Primitief kadasterplan (2) van 1810-1841 wordt op dit perceel een grote gesloten hoeve (perceel nr. 552) genoteerd met vierkante binnenplaats, waarbij een jachthuis, een hooiweide en een boomgaard hoorden.

Fernand Fontaine de Ghelin was in de burgemeestersfamilie du Vivier ingehuwd, die in 1857 de nu geamputeerde windmolen aan de overkant van de straat had gebouwd. Hij bouwde het eerste door brand beschadigde gebouw (het jachthuis?) opnieuw op in 1892, jaartal aangegeven in een windvaantje op het dak. Zijn initialen FG stonden op een tweede, verdwenen exemplaar.

Het kasteel stond lange tijd leeg en was tot bijna-ruïne vervallen toen de familie de Ghelin het in 1982 aan een groepje eigenaars verkocht; die verdeelden het in verschillende woningen.

Het gebouw, in een verwaterde eclectische stijl eigen aan de laatste jaren van de 19de eeuw, vertoont een gelede plattegrond en leien daken en is verrijkt met vierkante en ronde hoektorens, uitspringende traveeën met trapgevels of kantelen met arkeltorentjes. Het baksteenmetselwerk is nu wit geschilderd – prentkaarten tonen dat dit aanvankelijk niet het geval was – met zichtbaar gelaten bouwelementen in grijze natuursteen. Het houtwerk van de ramen werd vernieuwd maar niet geschilderd. Het koetshuis en de stallingen werden grondig verbouwd.

In 1892 moet ook het parkje zijn aangelegd, maar bij gebrek aan onderhoud als park is de structuur vandaag moeilijk leesbaar. Het terrein daalt sterk af naar het noordoosten en het park bezat eertijds een open, door bruine beuken begeleid perspectief dat duidelijker moet zijn geweest dan nu. Op het laag-

▲
Prentkaart met
Hoogveld in de
hoogdagen van het
kasteel, met hagen
en hekken, tuin en
park (Alken,
Collectie Coosemans)

ste punt ligt een door een bron gevoede langwerpige vijver, die echter al jaren met droogte te kampen heeft. Watertekort voor de molen die heer eertijds lag, was immers ook de aanleiding geweest voor de bouw van de windmolen. Het terrein vertoont veel opslag van berk, es en esdoorn en de onderbegroeiing bestaat uit speenkruid en bosanemoon.

Van de oudste aanlegperiode blijven enkele bomen over, onder meer twee gewone beuken (*Fagus sylvatica*) (255 cm) bij de gekasseide parkeerstrook en een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (365 cm) bij het grasveld. Naar verluidt werden veel oude eiken geveld. De andere oude bomen zijn moeilijk bereikbaar door de verboste toestand. Vooral rond het huis gebeurden de laatste 25 jaar nieuwe aanplantingen, onder meer met bolaccacia, tamme kastanje (*Castanea sativa*) en tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) ten noorden. Aan de rand van het grasveld staat nog moerbeï (*Morus nigra*) en zwarte okkernoot (*Juglans regia*).

NOTEN

- (1) *Bouwen door de eeuwen heen* ... deel 14N4, o.c., p.406. J. GILISEN, *Kortessem in oude prentkaarten*, Zaltbommel, 1994, deel 2, fig. 50.
- (2) Hasselt, AK, Primitief plan van Sectie C, niet gedateerd. Verzamelplan van 1810 door Neven, herzien in 1841 door Le Cluyse.

BEZOEK: augustus 2003.

KORTESSEM, VLIERMAAL: KERKHOF EN PASTORIE

LEOPOLD III-STRAAT NR. 12

Vernieuwde hekpijlers van de kerkhofmuur, haag van gele kornoelje en leipen tegen de pastoriegevel.

Het hoger gelegen en in rode steenslag gelegde kerkhof rondom de laat 18de-eeuwse kerk met Romaanse toren, is deels ommuurd, deels omhaagd. De muur aan de straatkant werd recent vernieuwd (metselverband van strekse bakstenen), ook de 19de-eeuwse vierkante, met blauwe natuursteen geringde bakstenen pijlers, waarvan het hek werd uitgelicht. Een haag van gele kornoelje vormt links de scheiding met de pastorietaan. Op het kerkhof groeit nog een oude hulst.

Tegen de recent in meerdere woningen verdeelde pastorie uit 1873 van architect Denis (1), groeien nog twee oude leipen.

NOOT

(1) *Bouwen ...*, deel 14N4, o.c., p.411.

BESCHERMD: De toren van de Sint-Agapituskerk als monument sedert 19 januari 1935. De Sint-Agapituskerk met kerkhofmuur als monument en de pastorie als dorpsgezicht sedert 5 augustus 1996.

▲ De hekpijlers zonder hek en de verlaagde kerkhofmuur van Vliermaal

KORTESSEM, VLIERMAAL: VOORTUINHEKJE

LEOPOLD III-STRAAT NR. 18

Voortuinhekje en barriër in bandijzer, uit het begin van de 20ste eeuw.

Het dorps huis uit het begin van de 20ste eeuw, van het dubbelhuistype met twee trave en en twee bouwlagen onder zadeldak (pannen), heeft een ondiepe voortuin die eertijds was beveiligd met een witgeschilderd hek van bandijzer, waarvan alleen de stijlen en het poorthekje bewaard bleven. Dit hekje hangt tussen dubbele, onderling in half-cirkel verbonden en op vlammetjes uitlopende stijlen. Verder heeft het onderspijltjes en spijlen met een door krulwerk ondersteund klimmend beloop. Een gelijkaardig zwart geschilderd hekje achter op het erf leidt naar de boomgaard.

▲ Het overblijvend tuinpoortje naar de voordeur van de Leopold III-straat nr. 18

KORTESSEM, VLIERMAAL: BANDIJZEREN HEK LOOSTRAAT ZONDER NUMMER

Bandijzeren straathek uit de 19de eeuw.

Het gekasseid erfje van de gerestaureerde voormalige hoeve uit het einde van de 19de eeuw, maar met resten van ouder vakwerk in de bijgebouwen, is aan de straatzijde afgezet met een witgeschilderd hek op een bakstenen voet met dekstenen van blauwe hardsteen. De vaste delen hebben een boven- en een onderregel en in v-vorm eindigende spijlen, alles van bandijzer. Het poorthek is gevat tussen dubbele, bovenaan onderling verbonden vierkante stijlen van smeedijzer. De regels, de makelaar, de onderspijltjes en de spijlen zijn van bandijzer, zoals ook de schoorstukken, die met krulwerk het klimmend beloop van de spijlen ondersteunen.

▲
Het erfhek en
poorthek in de
Loostraat

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN RIDDERBORN

BARON ALARD DE HEUSCHSTRAAT
NR. 24

(Privédomein, niet voor het publiek toegankelijk)

Kasteeldomein van middeleeuwse oorsprong, met verdwenen neerhof-opperhof-situatie, parkbos en boslaan teruggaand tot de 18de-eeuwse structuur, landschap-parkje uit 1865 met vijver, bacchusbeeld, brug en fabriekje in rustieke stijl, recente hagen- en rozentuin. Gebouwen met 18de-eeuwse kern, aanpassingen en vergrotingen uit de 19de eeuw, van 1908 en restauraties van 1962 en in de jaren 1990.

Rendelborns verleden

De oorspronkelijke benaming van het goed was Rendelborn, in de 14de eeuw vermeld als een Loons

◀ De Ferrariskaart (1774-1775) met de laan en het bos van Ridderborn, constant in de structuur van Ridderborn

leen (1). Op het Primitief kadasterplan heet het goed Rindelborn en paalt het aan de Rengelbornestraat (2). De huidige straatnaam eert Alard de Heusch, telg van de wijldvertakte familie die verschillende landgoederen in Limburg bezat, ook Ridderborn sedert minstens het begin van de 19de eeuw (3).

De Ferrariskaart (1774-1775) vermeldt het goed niet bij naam, maar registreerde ten oosten van de straat wel een vierkante constructie met binnenplaats en een kleine uitbouw op de hoek. Het was omringd door boomgaarden en weiden en ten oosten lag er een langwerpige perceel bos doorsneden door een lange laan naar de Gulmerstraat. Op het Primitief kadasterplan van 1810-1841 (4) is deze

▲ Het Primitief kadasterplan met de neerhof-opperhofstructuur van Ridderborn (Hasselt, AK)

configuratie herkenbaar. De gebouwen zijn gedetailleerd opgemeten en geordend volgens het klassieke neerhof-opperhofmodel: het kasteel (perceel nr. 461) wordt voorafgegaan door de boerderij (perceel nr. 457) die aan de straat paalt. Het erf (nr. 459) tussen het kasteel en het neerhof is vanaf de straat toegankelijk en heeft een uitloper naar het noorden die de grachtarm en de moestuin van de boerderij (nr. 455 en 456) scheidt van de grachtarm en de moestuin met bakhuis (nr. 454, 453 en 460) van het kasteel. Ook aan de zuidzijde hebben beide

▼ De laan als aanzet van de rondweg in het park van 1865

complexen een tuin (nr. 468, 467). Hun boomgaarden liggen respectievelijk ten zuiden (nr. 468) en ten noordoosten (nr. 452).

Baron Théodore Jean de Heusch (1765-1849), van wie de tegen de dorpskerk aanleunende grafstèle bewaard is, was in 1841 eigenaar van het goed. Bij de schatting door het kadaster in 1841 wordt het kasteel beschreven als *een met steenen goed doortimmerd buitenhuis hebbende 4 beneden en 7 bovenplaatsen alles zeer fraai gebouwd en zijnde met schaliën gedekt*.

Het kasteel, volgens 18de-eeuwse gebruik gelegen *entre cour et jardin*, had (en heeft nog steeds) een rechthoekige plattegrond, met kleine uitbouwsels tegen de korte noord- en zuidzijden. Het kijkt ten westen uit op de door de twee dienstvleugels gedomineerde voorkoer. Ten oosten heeft het zicht op de lusttuin (nr. 462) die uitloopt in een lange dreef (nr. 463, laan als lustgrond) met aan weerszijde grote percelen bos (nr. 464 en 447). Dit in 1775 al bestaande gegeven is vandaag nog steeds in de parkaanleg aanwezig. De gebouwen echter, in kern laat 18de-eeuws (dienstgebouwen, kelder), ondergingen wijzigingen (5) die deels weer teniet werden gedaan. Onder meer werden twee erkers in de parkgevel gesloopt, ook het bakhuis en het aanpalende

bijgebouw verdwenen en de latere sluiting van het erf op de noord- en zuidzijde werd weer verwijderd voor een meer open karakter. Prentkaarten uit het begin van de 20ste eeuw lichten over deze vroegere gedaanten in.

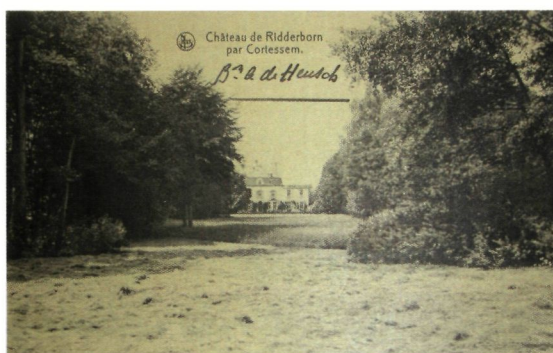
Het neerhof, dat later gesloopt werd, lag door de verlegging van het straattracé met zijn vakwerkgebouwen aan de overkant van de straat. Dat werd vermoedelijk voorbereid in 1865 door de uitloper van perceel nr. 495 in noordelijke richting te verlengen. Pas in 1896 gebeurde het in zuidelijke richting. Dit betekende het einde van de neerhof-opperhofstructuur en de ruimtelijke scheiding tussen de heer en zijn pachter, een feit dat elders ook meermaals, meestal rond het midden van de 19de eeuw kon worden vastgesteld. Het was ook meestal de aanleiding voor een eerste parkaanleg en dat is ook hier het geval geweest.

Het Ridderbornkasteel vandaag

De grondige restauratie van 1962, na de aankoop door baron Alain de Schaetzen, en de tweede restauratie van de jaren 1990, samen met de herziening van de tuinaanleg, gaven de gebouwen de uitstraling van de late 19de - vroege 20ste eeuw die ook vandaag het goed kenmerkt en het zijn huidige structuur bezorgt. Ridderborn wordt nu aan de

straatkant begrensd door strak geschoren meterslange hagen van meidoorn. Ze worden ten zuiden onderbroken door de afbuigende en door een reeks kastanjabomen begeleide rondweg van het park en ter hoogte van het kasteel door een breed gazon dat het dienstterf voorafgaat, de opvolger van het primitieve perceel nr. 459, dat ontstond door de sloop van het oude bakhuis en een recenter dienstgebouw.

Een in kasseien gelegde rechte oprit in dit gazon leidt van de straat naar het ingangshek in de met ezelsrug afgewerkte hoge bakstenen afsluitmuur. Een plaatselijke verhoging van de muur dient als hekpijler voor het hoge, smeedijzeren spijlenhek (met ringen tussen de dubbele onder- en tussenregels) dat geflankeerd wordt door twee in trommels gesnoeide taxussen. Het dienstterf op een cirkel in

◀▼
Prentkaart en foto
met zicht op
het kasteel
vanuit het park

Prentkaart met de
parkgevel voor de
verbouwing

De kadastrale
werkkaart na de
verlegging van de
weg, zodat kasteel
en boerderij
gescheiden lagen

kassei na voor een bloemencorbeille in blauwe hardsteen, is gelegd in grijze grind en heeft lage geschoren taxushagen die de kelderverdieping onder een deel van het huis aan het oog onttrekt; ze bezorgen de erfzijde-gevel, de afsluitmuur en de bijgebouwen (voormalige paardenstallen en een koetshuis) een groene voet. De gebouwen zijn van baksteen met leien mansarde zadeldaken en houten dakkapellen. Vier schouwen, een klokkenruiterij en een uurwerk markeren het kasteel dat twee bouwlagen en vijf traveeën telt. Ten noorden werd het uitgebreid met een getrapte, twee bouwlagen hoge uitbouw onder platdak en ten zuiden met een éénlaagse bijbouw, eveneens onder platdak. Balusters van blauwe hardsteen bekronen deze daken, onderlijnen ook het huisbrede terras aan de parkzijde van het kasteel en het terras bij de zuidelijke zijgevel. Dit laatste sluit aan bij het overdekte terras in het éénlaagse bijgebouw, dat naar de erfzijde geopend is met een brede rondboog en aan de parkzijde met drie kleine rondbogen op deelzuiltjes.

Het park

In het huidige park in landschappelijke stijl zijn, buiten de jongste restauratie, twee aanlegfasen te herkennen. De eerste aanleg, te situeren in de perio-

de 1865 bij de verlegging van de straat, werd vermoedelijk op het einde van de 19de eeuw herzien. Het park komt in elk geval voor op de Dépôt-kaart van 1871 maar, al bleef de structuur ongewijzigd, er gebeurden later veranderingen in de beplanting met gevolgen voor de zichtlijnen en perspectieven. Het park bestaat uit een ruim grasveld met lichte niveauverschillen en een ondulerende bomenrand, aangelegd op het oude perceel lusttuin (nr. 462); en een parkbos dat, zoals op de Ferrariskaart doorsneden wordt door een lange boslaan. Naar verluidt werd deze boslaan in de as van het kasteel voorheen ook gebruikt als rechtstreekse oprijlaan vanaf de Gulmerstraat, waar nu een scherm van dennen is geplant.

De oprit vanaf de Alard de Heusch-straat is en was op de Dépôtkaart al de aanzet van de rondweg die eerst het grasveld begrenst, dan met een brede lus door het parkbos loopt, de boslaan oversteekt, de vijver aandoet om voorbij het kasteel de oprit weer te vervoegen. Vandaag varieert de breedte en de bodem van deze rondweg – de grijze grind wordt in het park zelf een aarden pad – en de lus in het noordelijke bosperceel bestaat niet langer. De aanzet wordt aan de zuidzijde begeleidt door een reeks niet allemaal even gezonde exemplaren tamme kastanjes (*Castanea sativa*) (363 cm) en een zuilvormige eik (*Quercus robur* 'Fastigiata') (173 cm) en verder door een smalle strook rode rozen, van dezelfde soort die ook in de bedden bij het kasteel voorkomen. Aan de zuidzijde, ter hoogte van de voormalige moestuin is de recentere struiklaag onderlijnd met een lage haag met een rij tagetes aan de voet, een structurgevend element van de jongste tuinaanleg, dat bijvoorbeeld ook aan de overkant van het gazon werd ingezet en dat het architecturaal karakter versterkt. Het keert ook in de vorm van rododendrons of van witte sneeuwbes (*Symphoricarpos*) elders in de parkaanleg terug.

Volgens de kaart was het grasveld met de vijver ten noorden aanvankelijk volledig omringd door een gesloten bomengordel maar was het vrij van enige beplanting. Vandaag echter loopt de bomengordel uit op het licht ondulerend grasveld en zijn er ook bomengroepjes, hoewel geen solitairen. Zo'n bomengroepje met plataan (*Platanus orientalis*) en rode beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (368 cm) ligt ten noordoosten van het huis en een tweede groepje met eik en kastanje voorafgegaan door twee Italiaanse populieren ligt ten zuidoosten. Ze zorgen nu voor een schuine zichtlijn naar het kasteel en een omlijste doorkijk vanuit het kasteel op het landschap.

In het noordelijke parkgedeelte ligt de niervormige, 2 meter diepe vijver met eilandje waarvan de iets hoger gelegen bron voorheen de grachten voedde. Het kadaster laat hier als hulpmiddel bij dateringen verstek gaan: de vijver werd nooit opgemeten, hoewel in 1865 alle percelen van het domein samengevoegd werden tot één groot perceel, doorgaans het gevolg van een parkaanleg (6). Er zijn hier sporen van een aanleg overgebleven als ze tenminste niet tot de lusttuin van het Primitief kadaster behoorden, dan wel voor een deel tot de herziening van het einde van de 19de eeuw. Het is een rotsformatie, die aanzet bij de vijver en eindigt bij het iets hoger gelegen Bacchusbeeld met een kring van taxussen aan de voet. Ook het met pannen gedekt paviljoentje in vakwerkbouw hoort bij dit rotslandschap; het staat niet ver van de boslaan en bij een oude zomereik (*Quercus robur*) (300 cm). De brug met gietijzeren takken als leuning is 19de-eeuws, maar de beeldbepalende zomereik (479 cm), met vier takken vertekkend op 2m50 hoogte, is minstens 18de-eeuws. Verder staan er naast een varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia'), meerdere eiken bij de vijver onder meer een geënte eik met verschillende bladvormen (mogelijk Spaanse eik) en een gewone zomereik (410 cm). Ook de houtopslagplaats ten noorden van het huis is een vakwerkconstructie, waarschijnlijk 19de-eeuws.

De brede, klimmende boslaan met afwateringsgrachtjes links en rechts, ligt in de as van het kasteel en was voorheen vermoedelijk een oprit vanaf de Gulmerstraat waar nu een aanplant van dennen afscherming biedt. De bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (de dikste 158 cm) van de laan zijn 60 à 70 jaar jaar oud, maar de kwaliteit van de grond is niet optimaal voor hun welvaren. Een kleine schuine aftakking van de boslaan naar het noordwesten is eveneens met bruine beuken beplant. In het bospark, waar het klimaat vochtiger is en zelfs een buizerdnest werdesignaleerd, komt naast linde (*Tilia* x), berk, hult, es, abeel ook Amerikaanse eik, els en in rijen geplante zoete kers voor, dit laatste als vervanging van een lariks bosje. Hier staat ook een zomereik (*Quercus robur*) (300 cm) met een onderbegroeiing van maagdenpalm en bosanemoon en elders ook boshyacint.

Op de voormalige moestuin ten zuiden van het kasteel (Primitief perceel nr. 467) werd begin van de jaren 1990 naar ontwerp van Bernard de Schaetzen een nieuwe rozentuin aangelegd. De oude moestuin was voorheen deels met liguster, deels met meidoorn omhaagd. Hij ligt drie treden hoger dan het dienstterf, is toegankelijk via drie blauwe hardstenen treden die zijn uitgespaard in het lage schei-

dingsmuurtje, heeft paden van dolomiet en is omhaagd met taxus (*Taxus baccata*). In de absis van deze haag, gedubbeld door een veel lagere, geschoren buxushaag, staat een kleine, mogelijk 19de-eeuwse putti op sokkel. De tuin zelf is door dubbele lijnen van strak geschoren taxushagen onderverdeeld in vier ruime vakken met uitsparingen voor de grote cirkel op het middelpunt. Alle vakken zijn met rozen gevuld. Tegen de korte gevel van het dienstgebouw staat nog een hergebruikte zuil met waterbekken (een oud wijwatervat?) dat als sokkel dient voor een recentere plaat met leeuwepoot en fonteinmond, vermoedelijk 19de-eeuws.

BOMEN

Zwarte moerbeï (stamomtrek 138 cm) in de noordelijke voormalige moestuin, 1 tak met kruik; buxusboom (*Buxus sempervirens*) (60 cm) in het park en in de voormalige moestuin en 2 mooie exemplaren tegen achtergevel van het dienstgebouw; 8 exemplaren tamme kastanje (*Castanea sativa*) (363 cm) op rij, sommige met zwam en stamschade door takbreuk; zuilvormige zomereik (173 cm) op rij; bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (368, 158 cm) respectievelijk als solitair en als dreef; gewone plataan (*Platanus orientalis*) (285 cm) als solitair; zomereik (*Quercus robur*) (300, 470, 410 cm) als solitaires in het parkbos, de eerste op de perceelsgrens, de tweede langs de vijver en de laatste, niet erg vitaal eveneens; varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia') (242 cm) geënt exemplaar, als solitair naast het wandelpad.

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Vliermaal Roodt, sectie B, opgemaakt 1810 door Le Cluyse, revisie 1841.
- (2) *Bouwen ...*, deel 14N4, p. 424-425.
- (3) W. MUUSE e.a., *Bijdrage tot de geschiedenis van Landwijk van de 18de eeuw af tot op heden*, in Het Oude Land van Loon, 1961, p. 149-168.
- (4) Hasselt, AK, Primitief plan sectie B tweede blad door Le Cluyse, 1810, herzien 1841.
- (5) Id., Opmetingsschets 1851 nr. 54, 1855 nr. 12, 1882 nr. 7, 1986 nr. 10, 1908 nr. 23, 1928 nr. 7. Volledige opmeting van het nieuwe straattracté in 1896 nr. 10.
- (6) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1865 nr. 15, in de schets 1896 nr. 10, waarin de zuidelijke verbinding met de straat wordt geregistreerd, staat op de noordelijke parkgrens vermeldt dat de primitieve situatie moet hersteld worden, en onderaan, dat de landmeter wegens de oogst op de velden niet meer meetpunten kan opgeven.

BEZOEK: augustus en september 2003

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KERKHOF DORPSPLEIN

In gras gelegd kerkhof met ingangshek, uit het einde van de 19de eeuw.

Het kerkhof dat ten noordoosten aansluit bij de parochiekerk van 1863-1871 (1), is goed bewaard. De kerkhofmuren zijn gerestaureerd of vernieuwd, er ligt een rondpad in kiezel en verder zijn de grafstenen en grafkruisen in gras gelegd, onder meer de grafsteen van de familie de Heusch de la Zangerye. Tegen de kerkgevel leunt de grafstèle van baron Théodore Jean de Heusch van het kasteel Ridderborn (1765-1849). Rechts van de voorgevel staat het eenvoudig, groen geschilderd smeedijzeren toegangshek; het heeft vierkant stijl- en regelwerk en ronde spijltjes en spijlen met lanspunten.

NOOT

(1) *Bouwen ...*, deel 14N1, o.c., p. 426.

▲ De in gras gelegde grafkruisen en monumenten op het kerkhof van Vliermaalroot

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: BARRIER DORPSPLEIN

Overblijvende barrier van bandijzer uit het interbellum, als toegang tot een grotendeels gerooide boomgaard.

Op het ruime dorpsplein, waarop verschillende wegen uitmonden, staat een 20ste-eeuwse barrier tussen betonnen pijlers als overblijfsel van de grotendeels gerooide gemengde boomgaard. Het hek is van bandijzer voor de stijlen, de regels en de op een spiraal eindigende spijlen, het geheel verstevigd door een voluut. Ook de haag waarin het hek voorheen stond werd gerooid.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK FONTEINSTRAAT NR. 9

Voortuinhek van het voormalig gemeentehuis, uit de jaren 1870.

De voortuin van het voormalige gemeentehuis uit de jaren 1870, nu in gebruik als gemeentelijke basisschool, is beveiligd door een witgeschilderd hek van vier brede traveeën plus een poort en een haakse travee. Het wordt geritmeerd door geprofileerde gietijzeren zuilen met vaasbekroning en het vaste hek staat op een bakstenen muurtje met dekstenen van blauwe hardsteen. Het hek heeft dubbele vierkante boven- en onderregels met ringen en

► Het 19de-eeuwse hek van giet- en smeedijzer van het voormalige gemeentehuis in de Fonteinstraat

spijlen met lanspunten, gespiegelde ringsegmenten halfweg en driekwart ringen tegen de regels. Het poorthek volgt in het bovendeel hetzelfde model en heeft onderaan een rechthoekig kader gevuld met genagelde, ruit vormende platte staven, alles uit de bouwperiode.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK FONTEINSTRAAT NR. 13

Bandijzeren straathek van een voormalige moestuin, uit het interbellum.

De U-vormige hoeve met oudere vakwerkschuur heeft naast het 20ste-eeuwse bakstenen woonhuis een straathek van een in gras omgezette moestuin. Het is een witgeschilderd hek van zes traveeën plus een deurhekje; bandijzer werd gebruikt zowel voor de regels als voor de op weerhaken eindigende onderspijltjes en spijlen. De stijlen zijn vierkante staven en zijn op gelijkaardige wijze beëindigd. Twee gesnoeide taxussen tegen de gevel zijn de enige begroeiing.

▲ Het bandijzeren straathek van de voormalige moestuin in de Fonteinstraat

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: WERMERBOS GAUWERSTRAAT

Recente, geslaagde tuin op een omgracht, 2 ha groot goed van middeleeuwse oorsprong.

De naam Wermerbos is allicht te danken aan Hugo van Vliermaal die ook van Werme werd genoemd toen hij het hof ten Bossche in 1365 verhief. In 1371 al heet het goed hof van Wermerbos (1). Van deze middeleeuwse oorsprong getuigt het overblijfsel van de 14de-eeuwse donjon die in de mooie, uitgestrekte tuin is geïntegreerd.

Op het Primitief kadasterplan van 1810 (2) is het een vierkant goed met binnen de grachten (perceel nr. 28) verschillende gebouwen in los verband (perceel nr. 32, 33 als huizen en 37 de donjon als gebouw) geschikt rond drie erven (nr. 35 als weide en deel van 32 en 33), met boomgaarden (nr. 29 en 30) en verschillende perceeltjes tuin (nr. 31, 34, 36, 38). Een vijfde tuintje (nr. 40) ligt buiten de gracht. Bij het goed horen ook twee rechthoekige poelen (nr. 41), hooilanden (nr. 23 en 24), een klein en twee enorme percelen bouwland (nr. 25 en 42), een bosje (nr. 26) en een rechthoekig perceel lustgrond (nr. 27). Het behoort dan toe aan douarière barones de Schrieber uit Vliermaal Root, een dochter uit de familie de Fraipont, die Wermerbos tot 1966 en sedert minstens het begin van de 18de eeuw bezat. Het kadaster beschrijft het kasteel, als een met *steen* goed doortimmerd, verwijderd gelegen buitenhuis, zijnde met pannen gedekt, hebbende 7 van verscheidene grote hebbende beneden plaatsen en evenzoveel bovenplaatsen. Bevindt zich in eenen middelmatigen staat. Deze belabberde toestand verergerde nog, want in 1857 en 1889 noteert het kadaster achtereenvolgende slopingen, tot er naast de donjon nog slechts twee gebouwen overbleven (3). Behalve de vermelde lustgrond, waarover geen gegevens zijn, en de moestuintjes bezat Wermerbos geen tuinen, getuige de Ferrariskaart (1774-1775) en de Dépôt, de ICM- of de stafkaarten.

De huidige eigenaars kochten het 2 ha groot goed in 1981, bouwden een nieuwe woning vertrekkend van een overgebleven constructie en legden daarbij nieuwe tuinen aan waarin de donjon een plaats kreeg en de door een bron gevoede grachten behouden bleven; ze zijn voorzien van een sluisje en

▲ Het bosperceel over de gracht van Wermerbos

met de Mombeek verbonden. De structuur van de tuinaanleg is een ontwerp van landschapsarchitect Nolens, de plantenkeuze gebeurde door de eigenares.

Het geheel is omhaagd met geschoren taxus, die naar het westen een doorzicht op het landschap open laten, tenminste zolang de maïs niet volgroeid is. De grachten kregen een nieuwe beschoeiing en nieuwe houten bruggen en de boorden werden met waterminnaars beplant. Terrassen voor ontspanning en voor de opstelling van kuipplanten, onderbroken door omhaagde vakken met bloemen, werden rond het huis aangelegd. Ruime grasvelden werden ingezaaid, de bron werd van een waterbekken voorzien van waaruit een dun waterloopje kronkelend in het gras naar de gracht vertrekt en aan de rand werd een lange, afgetakte bersauw gebouwd, begroeid met beuk aan de binnen- en met klimrozen aan de buitenzijde. In het ouder bosperceel over de grachtarm, waar alle bomen zoals els, zomereik en es behouden bleven, werd een bakstenen wandelpad gecreëerd en een onderbegroeiing aangeplant van uiteenlopende bloeiende struiken en planten, waarin de Japans geïnspireerde gesculpteerde vormen van de *lonicera nitida* een belangrijke plaats

innemen, het geheel met een verbazingwekkende weelde als resultaat. In de zuidwestelijke hoek staan een paar oudere haagbeuken (190 cm), mogelijk voormalige geriefbomen, samen met de restanten van linde en een oude meidoornhaag. Jongere aanplantingen zijn een jonge catalpa (*Catalpa bignonioides*) als lichtpunt in een donker groepje dennen, een groepje moerasedik (*Quercus palustris*) naast Italiaanse populier.

NOTEN

- (1) *Bouwen ...* deel 14N4, p. 429. J. VANAUDENAERDE, *Van Werme Ten Bossche*, (onuitgegeven), 1995. F. DOPERE e.a., *De donjon in Vlaanderen. Architectuur en wooncultuur*, Brussel, 1991.
- (2) Hasselt, AK, Primitief plan van sectie A door Neven, herzien 1841 door Lecluyse. Eigenaarslegger en Bundel Stukken Voorbereidend tot de Schatting.
- (3) Id., *Opmetingsschets* 1857 nr. 1; 1889 nr. 1.

BEZOEK: augustus 2003

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: BARRIER GULMERSTRAAT NAAST NR. 105

Begin 20ste-eeuwse barrier, verdwenen haag en boomgaard.

De 19de-eeuwse, tussen U-ijzers gevatte witgeschilderde barrier is de enige getuige van de gerooide boomgaard die evenmin zijn haag heeft bewaard. Het hek is van smeedijzer met vierkant stijl- en regelwerk en ronde onderspijltjes en spijlen, beide met lanspunten.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN JONGENBOS KASTEELDREEF NR. 2

Park in landschappelijke stijl (20 ha) en mooi classicistisch kasteel uit 1846-1848, met een kleine uitbreiding van 1882. Goed bewaard wagenhuis in dezelfde stijl en uit dezelfde periode en latere, meermaals aangepaste boerderij. Ommuurde moestuin en slecht bewaarde serre van 1872. Fraaie parkbomen, landschappelijke vijver en twee metalen bruggen uit de aanlegperiode.

Aan de bosrand

Op de Ferrariskaart wordt aan de westelijke rand van een uitgestrekt bos, *Spitssbos* genaamd en reikend tot aan de Demer, een naamloze hoeve gesignaleerd, waarnaast 75 jaar later het kasteel zal gebouwd worden.

Op het Primitief kadasterplan (1) heet de site *Jonge Bosch*, en de naburige plaatsnamen zijn *Jonge Bosch veld*, *Moppertingen* en *Manten Bosch*. Naast de *Koetsweg van Hasselt naar Vliermaal* liggen drie gebouwen in los verband, een L-vormige watergracht (nr. 221), een klein en een groot perceel (moes)tuin (nr. 223 en 224), een klein perceel lusttuin (nr. 219) en een grote onregelmatige vijver die overgaat in een rechte grachtarm (nr. 217). Ten westen en ten zuiden liggen grote percelen bouwland, maar de omgeving bestaat ten noorden en ten oosten nog steeds uitsluitend uit bossen die door lange dreven in grote percelen verdeeld zijn; het zijn allicht brandgangen die ook dienstig zijn voor de jacht en de exploitatie van het bos. Eén van die dreven valt voor een stuk samen met de Koetsweg, vertrekt van de Bornestraat en eindigt bij een huis (perceel nr. 186) met twee bouwlanden (nr. 175 en 177), vermoedelijk een boswachtershuis. Een andere dreef (nr. 243, 234, 225) leidt naar de gebouwen (perceel nr. 220 en 224), blijkbaar de hoeve van de Ferrariskaart. Volgens de Primitieve legger is rentenier Willem Joseph Gerard Van der Meer uit Tongeren in 1846 de eigenaar. Zijn grondbezit bedraagt in Vliermaal Root alleen al meer dan 150 ha, wat geleidelijk tegen 1900 zal stijgen tot meer dan 202 ha en in 1938 tot 218 ha. Na de tweede wereldoorlog zal dit snel in een dalende lijn veranderen.

◀ De barrier zonder haag van de gerooide boomgaard

De aanleg van het park moet in 1841 bij de herziening van de Primitieve kadasterkaart van 1810 al in voorbereiding zijn geweest, getuige de vorm van de landschappelijke vijver. Die zou volgens de overlevering, ontstaan zijn door de winning van klei voor het vervaardigen van de bakstenen voor het kasteel. Voor het hout, nodig voor de constructie van het kasteel en voor de steenovens werden grote delen bos gerooid en weer aangeplant (2). Kadastraal verschijnt het kasteel ten oosten van de oude gebouwen in 1848 (3). De mutatieschets van 1851 noteert de verdwijning van de L-vormige gracht en van het perceeltje lusttuin (vermoedelijk een pépinière), wellicht elementen van de oudere aanlegstructuur. De hoeve wordt in 1872 en 1878 vernieuwd (4) en zal naderhand nog meermaals worden verbouwd tot ze oninteressant wordt.

Het kasteel en zijn eigenaars

Het kasteel is ongetwijfeld door een bouwmeester ontworpen, al bleef zijn naam niet bewaard. Het is een zuiver, streng classicistisch, symmetrisch en witgeschilderd gebouw met een zwak schilddak, zeven traveeën, drie bouwlagen in een hiërarchische opbouw en op een licht verhoogde begane grond.

▲
Het kasteel
Jongenbos en het
zuidelijk park

▼
Prentkaart met het
kasteel, de park-
vijver en de
bomengordel
(Alken, Collectie
Coosemans)

De grijze dakpannen harmoniëren met de blauwe hardsteen van de hoekkettingen, de omlijstingen, het balkon en de zuilen die dat schragen. De witgeschilderde gevels worden horizontaal onderlijnd door de gekloste gootlijst, de daklijst, de puilijst en de lijst die de onderdorpels van de bovenste bouwlagen verbindt. Het balkon bestrijkt de drie traveeën van het lichte risaliet in de voorgevel (vijverzijde) en vormt ook het door enkele treden voorafgegaan terras bij de hoofdingang. Het balkon, beveiligd door een natuurstenen balusterbalustrade met vier gietijzeren vazen voor balkonplanten, wordt gedragen door vier zuilen in neorenaissance stijl en de balkondeur wordt geaccentueerd door een sober entablement. De diensttoegang in een eenvoudige omlijsting en met een mooi bovenlicht, zit in de oostelijke zijgevel, boven de kelderingang.

Aanvankelijk beschreef de plattegrond een U-vorm, maar sedert 1882 (5) is dit niet langer het geval. Op

de binnenkoer kwam toen een uitbreiding van drie traveeën in een licht risaliet, met twee bouwlagen en een platdak. De toevoeging respecteert de classicistische stijl en het materiaalgebruik van de bestaande constructie, maar in een minder zuivere versie en met een uitbundiger gebruik van de natuursteen. De centrale travee met de meer uitgewerkte omlijsting van de tuindeur en het balkonvenster, wordt geaccentueerd door een horloge in een oculusomlijsting geflankeerd en bekroond door siervazen. Het oculus is opgenomen in de balustrade van het dak en zwaardere siervazen bekronen de aanzetten zowel van de balustrade als van de balkonleuning. Onder het uurwerk prijkt een wapenschild, een vrouwenkop siert de sluitsteen en in het smeedijzer van deze leuning zijn de initialen VDM (van der Meer) ingewerkt, verwijzend naar de eerste eigenaars. Het houtwerk van de vensters en deuren dateert nog uit de bouwtijd en de zesruiters op de bovenverdieping en de achtruiters op de begane grond bewaren hun oud glas; op het gelijkvloers zijn er binnenluiken.

Willem Joseph Gerard Van der Meers dochter, Marie Victoire Alexandrine erfde het goed en was in 1822 gehuwd met Willem Lodewijk Claes (1788-1874), zoon van de bekende Hasseltse opkoper van nationaal goed Guillaume Lambert Claes (1752-1841), die onder meer eigenaar was van Alden Biesen, Herkenrode en menig ander historisch goed. Vermoedelijk dankzij zijn erfdeel kon het buitenhuis bij de oude hoeve vervangen worden door het nieuwe kasteel. Jongenbos wordt dan eerst vererfd door Stéphanie Claes, gehuwd met baron Désiré de Favereau de Fraipont (1821-1882), die in Tongeren schepen van openbare werken was en vervolgens door hun oudste zoon Ernest Guillaume de Favereau, die ongehuwd bleef. Hij liet Jongenbos in 1933 na aan zijn zus Aline Hermans-de Favereau (1857-1935). De dochter van deze laatste, Yvonne Hermans (1886-1964) en haar echtgenoot Robert de Cartier d'Yve bewoonden sedert 1936 permanent het kasteel, dat tot dan toe voornamelijk een zomerverblijf was (6). Hun nageslacht verblijft er nog steeds.

Het koetshuis en de stelplaats

Ten oosten van het kasteel staat een mooie remise, slechts enkele jaren jonger dan het kasteel en ongetwijfeld van dezelfde bouwmeester (7). Ze wordt gekenmerkt door een rijk uitgewerkte en verzorgde bouwtrant en een picturaal gebruik van het bouw materiaal: grijze pannen voor het schilddak met loden bol op de nokpunten, blauwe hardsteen, rode

◀ Het kadasterplan van Jongenbos (Viermaal-Root)

en zwarte bakstenen. Ze combineert de functie van koetshuis met die van knechtenkwartier, telt één hoge bouwlaag aan de voorzijde, twee aan de achterzijde en de huisdeur ligt in de westelijke zijgevel. De voorgevel, symmetrisch en monumentaal uitgewerkt, wordt geleed door als muurpijlers opgevatte lisenen, die de vijf ongelijke traveeën bepalen. Een mooie boogfries van gesinterde bakstenen op een hardstenen dropmotief loopt van de voorgevel door naar de beide zijgevels. De drie middelste traveeën van de voorgevel hebben omlijste rondbogen en de tweede en de vierde travee, allebei met een houten poort, zijn bekroond met een fronton met oculus. De twee smallere hoektraveeën en de centrale travee zijn voorzien van een rondboogvenster met houtwerk van hetzelfde type als in het kasteel. De op dezelfde wijze architecturaal verzorgde zijgevels hebben hoge blindbogen van baksteen, gemarkeerde zwikken, een half radvenstertje en hoekpilasters waarvan de geprofileerde dakgoot de deksteen vormt. De veel eenvoudiger achtergevel is afgewerkt met gelijkaardig opgevatte lisenen en kijkt uit op de moestuin. Variatie in de steekboogvormige muuropeningen kenmerken deze gevel en maken de functies afleesbaar; het zijn ofwel traveebrede zesruiters, de klassieke zesruiters of, omwille van de symmetrie, blindvensters.

►
Het neoclassicistisch
wagenhuis van
Jongebos

In het verlengde van dit koetshuis, maar achteruit geschoven om niet zichtbaar te zijn vanuit het kasteel, ligt een stelplaats van zes traveeën, uit 1872, die achteraan ook uitgeeft op de moestuin. Het lage lessenaardak van rode pannen wordt gedragen door vierkante bakstenen pijlers. Twee traveeën zijn open, drie traveeën zijn met vakwerk en leem gevuld, de laatste travee met recent baksteenmetselwerk. Het is een eenvoudige, functionele constructie uit 1872 (8), bedoeld voor de stalling van de boerenkarren en ander bedrijfsalaam; ze wordt vandaag als berging gebruikt, voornamelijk voor hout.

Een eenvoudig hekje met metalen bandijzers voor het stijl- en regelwerk en voor de klimmende spijlen, leidt tussen beide gebouwen naar de moestuin.

De moestuin

De rechthoekige moestuin (ca 68 bij 35 m) uit 1872, nu buiten gebruik, strekt zich uit achter het koetshuis en de stelplaats. De tuin grenst ook ten oosten aan de boerderij, waarvan de bedrijfsgebouwen zich mettertijd meer zuidelijk dan in 1841 en in verspreide orde ontwikkelden. De bakstenen tuinmuur, bewaard op de zuid- en westzijde, is geritmeerd door steunberen en afgedekt met geglazuurde pannen. Het smeedijzeren moestuinhek, gevat tussen bakstenen pijlers in de westelijke muur,

heeft vierkant stijl- en regelwerk en ronde onder-spijltjes en spijlen met lanspunten die het beloop van de gebogen bovenstijl volgen. Ernaast, maar aan de buitenzijde ligt een hondenren, gedetermineerd door spijlenhekken van smeedijzer.

Tegen de achtermuur van de stelplaats leunt een serre aan, een mooie kwartcirkelvormige constructie van ijzer en glas op een bakstenen voet. Ze is nu erg vervallen, maar dateert eveneens uit 1872. Tegen de oostzijde werd een dienstruimte onder lessenaardak (nu kunstleien) gebouwd, ook in slechte staat.

Het park

De kasteeldreef (de oude koetsweg), die eerst de boerderij aandoet en dan doorloopt in het bos, vertrekt in de zuidoostelijke hoek van het park, waar de Bornstraat een elleboog vertoont. In de Kasteeldreef duiden twee laat 19de-eeuwse gietijzeren zuilen met gepunte bolbekroning en een metalen slagboom, de rechte oprit naar het kasteel aan. Twee andere, in de hoek van de Bornstraat, behoren tot een nu verdwenen wandelweg van het park en tenslotte staan er verder in het bos gelijkaardige zuilen bij het begin van de oostwaarts lopende lanen. Het domein ligt immers zoals in de 18de eeuw nog steeds aan de rand van het bos en bezit op de droge grachten en de groene gordel na geen harde begrenzingen.

Het park werd kort na de bouw van het kasteel aangelegd, waar in 1810-1841 ten zuiden de twee percelen akkerland (nr. 230 en 155) lagen en ten noorden de vijver en het bos. De zuidelijke grens wordt gevormd door de Bornstraat en haar bebouwing en ten westen strekken er zich tot achter de bebouwing van de Helstraat landbouwgronden uit. In het verlengde van de rechte oprit vanaf de Kasteeldreef, kwam er vanaf de Helstraat in 1891 een door grachten gedubbelde rechte landweg door deze akkerlanden (9). De metalen zuilen met gepunte bolbekroning die de aanzet ervan aanduiden, bestaan nog steeds, zowel aan het vertrek- als aan het eindpunt.

De toestand vandaag verschilt weinig van het beeld op de Dépotkaart van 1871, waar het kasteel het langwerpige park al in twee zones verdeelt: het zuidelijk park en het noordelijke deel dat voorbij de vijver erg verboost is. Smalle beboomde zones begrepsden het geheel en wisselden af met grasvelden van verschillende grootte bij de oprit, tussen het kasteel en de vijver en in het zuidelijke deel. De wandelpaden determineerden en verbonden ook de twee delen, liepen rond en over de vijver, door het bos achter de vijver, rond het cirkelvormige zuidelijke gazon en kwamen rond het kasteel samen. De

lange wandelweg vanaf de Bornstraat, liep door het park via dit gazon en vervoegde het pad dat door de landerijen in noordwestelijke richting kronkelde om te eindigen in de Helstraat.

Ter hoogte van deze zone ontbreekt vandaag een deel van de bomengordel, zodat nu een brede doorkijk bestaat naar het noordwesten, op de akkerlanden tussen de Helstraat en het domein. Het aanvankelijk gesloten karakter van de aanleg is daardoor opengebroken, maar jonge aanplantingen beloven verbetering. De eerste bomengordel werd plaatselijk door populieren vervangen en de meeste paden verdwenen, al zijn ze door de aanwezigheid van de overblijvende parkbomen links en rechts nog wel op het terrein traceerbaar. De vijver is sinds 1841 niet van vorm veranderd en heeft twee witgeschilderde bruggen op ijzeren liggers, uit dezelfde bouwperiode als het kasteel. Ze hebben ijzeren leuningen met kruisschoren en een handgreep eindigend op een krul.

Vanuit het kasteel werd over de vijver en in noord-oostelijke richting een brede zichtas in het bos vrijgehouden, zoals op de Dépotkaart te traceren valt. Men treft vandaag voorbij de vijver als eindpunt van deze zichtlijn een witgeschilderde bakstenen sokkel aan met een recent gipsen Apollobeeld.

▼
De noordelijke
kasteelgevel en de
bomengroep

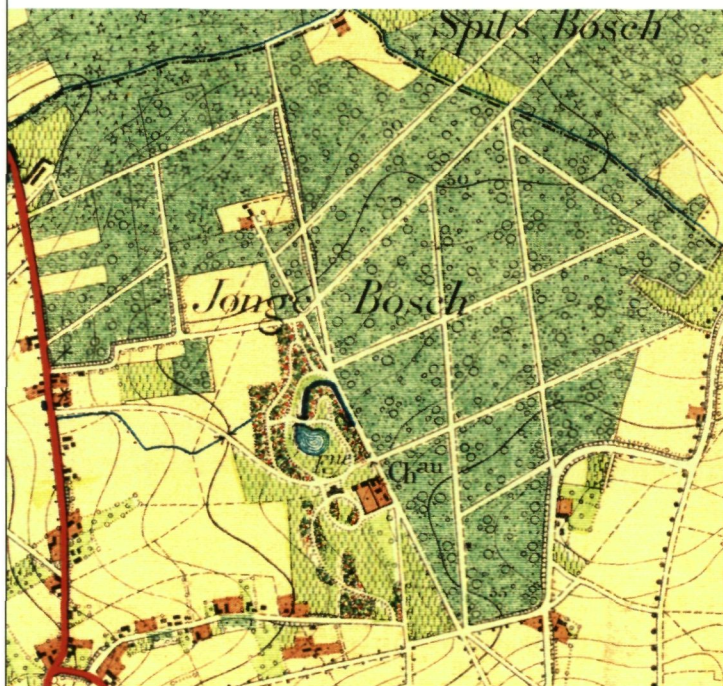

Vier witgeschilderde vierkante sokkels van geprofileerde natuursteen staan nu op rij aan de voet van het noordelijk gazon en dragen bloempotten met éénjarigen. Naar verluidt sneuvelden tijdens de tweede wereldoorlog op verschillende plaatsen in het park vier andere sokkels voor beelden. Op de rand van het grote gazon aan de zuidzijde, staan nog drie totaal andere en oudere sokkels van geprofileerde natuursteen, vermoedelijk van elders afkomstig materiaal. Eén draagt een oudere vaas in roze marmer en op een andere sokkel ligt een zonwijzer met een cijferplaat van erg geschilderde leiste. Van de geschonden opschriften uit verschillende perioden zijn nog leesbaar: VIRTUS ODIUM PARIT ... / C'EST DEDIE AUX RAY (ons du) SOLEIL ... (t)EN BOSCH/ CDG VAN DER MEER 1825. Mogelijk is de steen afkomstig van het afgebrande kasteel Ten Bosch in Sint-Pieters-Heurne (Vechmaal, Heers), dat tot het patrimonium behoorde van Anna Elisabeth Bosch ((†1834), echtgenote van Willem Lambert Claes.

Prentkaarten (10) uit de eerste helft van de 20ste eeuw tonen aan dat het kasteel voorheen een groene voet bezat en dat de gevels ook deels begroeid waren. Zoals in de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw of vóór de komst van de elektrische grasmaaiers gebruikelijk was, wordt het grote grasveld als hooiland jaarlijks slechts enkele keren gemaaid. De vijver heeft de laatste jaren te lijden van droogte, een klacht die ook elders in de gemeente Kortesse regelmatig aan de orde was.

▼ De Dépotkaart van 1871 met het park, de vijver en het parkbos (Brussel, NGI)

Het park bezit nog enkele waardevolle bomen uit de aanlegperiode, maar vooral de struiklaag is erg verrijgd.

BOMEN

Bij de voorkomende soorten: zomereik (*Quercus robur*) ook als opslag, gewone beuk (*Fagus sylvatica*), canadapopulier (*Populus canadensis*).

Verder zijn vermeldenswaardig: een wilgbladige eik (*Quercus phellos* 474 cm) als zeer mooie solitair, laag gevorkt, maar met zwam; een rode bastaardpaardekastanje (*Aesculus x carnea*) (200 cm) vitaal, aan de rand van het gazon; een gewone moeras-cipres (*Taxodium distichum*) (334 cm) beeldbepalend, bij het kasteel in concurrentie met een zuilvormige eik. Drie exemplaren zomereik (*Quercus robur*): één (435 cm) als mooie solitair, een tweede monumentaal exemplaar (450 cm) in het hooiland en een derde (390 cm) tussen de 2 bruggen bij de vijver. Gewone beuken (*Fagus sylvatica*) (van 300-400 cm) in een groepje met zomereiken, als randbomen; bij de vijver 8 exemplaren kleinbladige linde (*Tilia cordata*) (268 cm) in een cirkel geplant op een verhoging als gevolg van de ruiming van de vijver; een mooie gewone beuk (*Fagus sylvatica*) (458 cm) naast deze cirkel; een bruine beuk met afgescheurde tak (*Fagus sylvatica 'Atropunicea'*) (405 cm) ook bij de vijver.

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Sectie B Vliermaal Root, 1ste blad, opgemaakt in 1810, herzien in 1841, door landmeter Lecluyse.
- (2) Bouwen ... , Deel 14N4, p. 432.
- (3) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1848 nr. 7
- (4) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1851 nr. 44; 1872 nr. 10; 1878 nr. 4 en Artikelsgewijze legger, art. 619.
- (5) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1882 nr. 5.
- (6) Hasselt, AK, Artikelsgewijze legger, art. 361. S. CLAES, *La famille Claes de Hasselt aux siècles derniers*, niet gepubliceerde uitgave, s.d. P. SEVERIJNS; W. MOERMANS, *Willem Claes, een opkoper van domeingoederen*, in Limburg, 1985, nr. 6, p. 247-252.
- (7) De constructie verschijnt niet samen met het kasteel, maar staat al op de bestaande toestand van de Opmetingsschets 1872 nr. 10; ze moet dus tussen 1851 en 1872 zijn gebouwd.
- (8) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1872 nr. 10.
- (9) Hasselt, AK, Opmetingsschets 1891 nr. 3, mogelijk voordien een dreef.
- (10) In de collectie van de heer Hugo Cosemans, Alken.

BEZOEK: zomer 2003

KORTESSEM, WINTERSHOVEN: PLANTSOEN EN KERKHOFHEKKEN SINT-LAMBERTUSSTRAAT

Beboomd plantsoen, tijdens het laatste kwart van de 20ste eeuw aangelegd naast de kerk, en smeedijzeren kerkhofhekken uit de 19de eeuw.

Het mooi gelegen, op het einde van de 19de eeuw hardhandig gerestaureerd en uitgebreid voormalig Romaans kerkje, waarvan de geschiedenis tot een

ver verleden opklimt, is omringd door een kerkhofmuur deels van oude keistenen, deels van betonstenen. De twee smeedijzeren hekken uit deze periode, links en rechts van de toren, zijn van dezelfde makelij en ze hebben vierkant stijl en regelwerk, onderspijltjes en spijlen met lanspunten; het bredere poorthek rechts heeft een klimmend beloop naar de met een kruis bekroonde makelaar. Langs het kerkpaadje groeit een haag van gele kornoelje.

De ruimte links van het kerkhof is als plantsoen ingericht met een kleine rondweg beschaduwd door 5 linden (*Tilia x*), een zilversdoorn (*Acer saccharinum*), en een doodsbeenderenboom (*Gymnocladus dioides*) en twee oude drie- of vierstammige buxus-boompjes (*Buxus sempervirens*).

◀ Het plantsoentje bij de kerk van Wintershoven

Wellen

	p.		p.
1. Berlingen: Lourdesgrot, Bronstraat Nr. 1	263	11. Wellen: Inrijhek, Hertenstraat Nr. 2	274
2. Berlingen: Haag, Bronstraat Nr. 11	263	12. Wellen: Haag en prieel, Molenstraat 17	274
3. Berlingen: Kerkhof Berlingenstraat	263	13. Wellen: Voortuinhek, Notelarestaat 22	275
4. Berlingen: Kapel van Oetersloven, Oeterslovenstraat	264	14. Wellen: Villatuin, Notelarestaat 31	275
5. Ulbeek: Canadawinning, Oeterslovenstraat	265	15. Wellen: Voortuin en hek, Notelarestaat Nr. 44-46	276
6. Ulbeek: Kasteel Trockart, Trockart Nr. 2	266	16. Wellen: Hoeve Romsée, Nutstraat Nr. 16	276
7. Wellen: Kasteel Dawans, Dorpstraat 63	270	17. Wellen: Boerenerfje met poorthek, Overbroekstraat Nr. 56	278
8. Wellen: Graetmolen, Herenstraat Nr. 20	272	18. Wellen, Kasteelparkje Thenaers, Russeltstraat 53	278
9. Wellen: Boomgaardhaag, Herenstraat Nr. 22	273	19. Wellen: Haag, Veerstraat tegenover Nr. 16	279
10. Wellen: Grachtensysteem, Herstalstraat tegenover nr. 26	273		

WELLEN, BERLINGEN: LOURDESGROT BRONSTRAAT NR. 1

Lourdesgrot in de voortuin van de laat 19de-eeuwse pastorie.

In de keermuur van de trappen naar de hoger gelegen, laat 19de-eeuwse pastorie, werd een Lourdesgrotje ingebouwd. De keermuur van de voortuin werd met betonstenen vernieuwd. Verder staat er chamaeciparis en het pad naar de voortuin wordt begeleid door buxus.

▲
De Lourdesgrot
in de pastorietaan
van Berlingen

WELLEN, BERLINGEN: HAAG BRONSTRAAT NR. 11

Niet gevlochten haag van gele kornoelje.

De smalle voortuin van het vernieuwde boerenhuis bezit een niet gevlochten haag van gele kornoelje, een in de streek meer voorkomende soort.

▼
De geschoren haag
aan de Bronstraat
nr. 11

WELLEN, BERLINGEN: KERKHOF SINT-AGATHA BERLINGENSTRAAT

Ommuurd kerkhof met 19de-eeuws gietijzeren poorthek.

De op een hoogte ingeplante dorpskerk bezit op het Primitief kadasterplan van 1809 aan de zuidzijde een bron, die zoals de kerk aan Sint Agatha gewijd is en die door een vloedgracht verbonden is met de nabijgelegen Herkebeek.

Het kerkhof heeft een recent gerestaureerde hoge bakstenen keermuur uit de bouwtijd van het schip en de toren, die in 1861-1865 werden vernieuwd (1). Aan de zuidzijde, waar het niveauverschil veel steiler is, werd de kerkhofmuur later (eerste helft 20ste eeuw) deels heropgebouwd met breukstenen. Het ingangshek, van smeedijzer en met neogotische invloed in de vormgeving, heeft vierkant stijl- en regelwerk, ronde onderspijltjes en spijlen met klim-

De 19de-eeuwse
ingangspijlers met
kerkhofhek en de
vernieuwde trappen

mend beloop naar de spits van de boog die de stijlen met de makelaar verbindt. Een kruis bekroont de makelaar. De hekpijlers zijn vierkante monolieten van blauwe hardsteen met invloed van het neoclassicisme in de vormgeving van de deksteen. De smeedijzeren handgreep van de vroegere dubbele trap met pui bleef bewaard, maar de trappen zelf verdwenen bij de verbreding en uitdieping van de straat; ze werden vervangen door achteruit gelegen bakstenen trappen op het kerkhof.

BESCHERMD: De Sint-Agathakerk, het kerkhof en de kerkhofmuur, als monument en als dorpsgezicht, sedert 12 januari 1987

NOOT

(1) *Bouwen...*, deel 14N4, o.c., p. 491. Hasselt, AK, Primitief plan, gedateerd 1809 door Groulard, herzien in 1841 door Lecluyse.

WELLEN, BERLINGEN: KAPEL VAN OETERSLOVEN OETERSLOVENSTRAAT

Omhaagde kapelsite met boomgaard.

De 17de-eeuwse kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën ligt op het zelfde hoge plateau als de Canadawinning een 100 meter meer westwaarts (1). Haar stichting klimt op tot de 12de eeuw en de kapel groeide uit tot een bedevaartsoord met aangebouwde kluis. Ze behoorde tot de Franse revolutie toe aan de priorij van Henegauw, in Wimmertingen (Hasselt, zie IHPT deel 2) en nadien aan het Bureel van Weldadigheid van Borgloon. In 1895 komt er een einde aan de bewoning door kluizenaars, die er ook school hielden. Het Primitief kadasterplan van 1809 noteert op de viersprong van veld- en voetwegen en bij een poel, een omhaagd driehoekig terrein (perceel nr. 103), een 'kapel als oppervlakte' (nr. 102) met een aanleunend huis (nr. 100), een moestuin (nr. 99) en een kleine weide (nr. 101). In 1858 registreert het kadaster de verdwijning van de moestuin en de verlenging van het gebouw; dit moet slaan op het voorportaal dat al in 1835 werd bijgebouwd volgens het chronogram 'O GU SCHOONSTE DER VROUWEN SMEEKT VOOR ALLE CHRISTENEN'. In 1905 volgt er een verbouwing en komt er een kleinere nieuwbouw als sacristie (2). Rondom de kapel wordt een boomgaard geplant.

Vandaag bestaat deze configuratie nog steeds; de poel is echter verdwenen en later werd in functie van de auto de omringende haag aan de koorzijde gerooid en het terrein in kiezel gelegd. Door de hardhandige uitvoering van de plaatsing van onder-

De Bedevaartkapel
waarbij voorheen
een kluis hoorde

grondse leidingen in de ter hoogte van de kapel vrij steile berm langs de Oeterslovenstraat, werd de minstens 100 jaar oude haag van taxus (*Taxus baccata*) en buxus zwaar beschadigd.

BESCHERMD: De kapel als monument en haar onmiddellijke omgeving als dorpsgezicht, sedert 10 december 1999.

NOOT

- (1) *Bouwen ...*, deel 14N4, o.c., p. 497-498.
 (2) Hasselt, AK, Primitief plan door Groulard, gedateerd 20 juni 1809, herzien in 1841. Artikelsgewijze legger, opmetingsschets 1858 nr. 1 en 1905 nr. 1.

WELLEN, ULBEEK: CANADAWINNING OETERSLOVENSTRAAT

Honderden meters meidoornhagen van de voormalige boomgaarden bij de 19de eeuwse hoeve.

De grote, 19de-eeuwse hoeve ligt op het hoogste punt van de omgeving met vrij zicht over de volle 360 graden. Tot in de jaren 1970 werd ze omringd

▲ Een barriër van bandijzer, maar verdwenen hagen

door uitgestrekte boomgaarden die nu enkel weide zijn geworden en waarvan de meidoornhagen over enkele honderden meters, zowel langs de straat (350 m links en 100 m rechts van de oprit), haaks er op (500 m) als achteraan bewaard bleven. Bij het recente woonhuis werd een klein parkje aangelegd waarvan de bomen nog jong zijn (1).

Op de Dépôt- en de ICM-kaart van respectievelijk 1871 en 1886 wordt het goed '*Château des Canada*' genoemd, maar in de uitgave van 1923 is het kasteel '*Ferme des Canada*' geworden. Er strekte zich einde 19de eeuw tussen de straat en de gebouwen een L-vormig parkje uit en ten westen, bij de hoeve een uitgestrekte moestuin met bakhuisje.

◀ De meidoornhaag, de barriër en rechts het nog jonge parkje bij de Canadawinning

Aan de overzijde van de straat ligt een fruitplantage van laagstammen waarvan de hagen geroid werden maar de 20ste-eeuwse barrière overleefde: hekpijlers van beton en een poorthek van bandijzer zowel voor het stijl- en regelwerk als voor de spijlen.

NOOT

(1) *Bouwen...*, deel 14N4, o.c., p. 477.

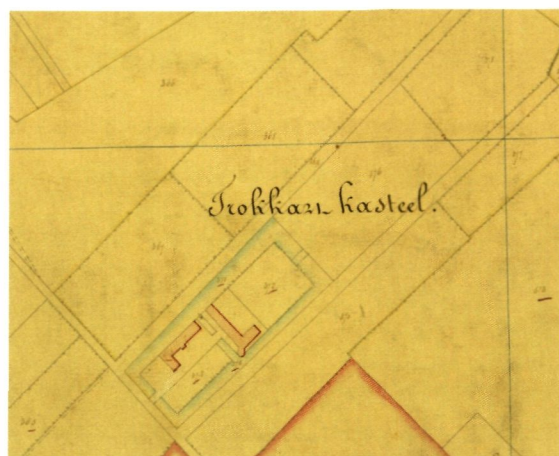
WELLEN, ULBEEK: KASTEEL TROCKART

TROCKART NR. 2

Kasteeldomein met laat 19de-eeuws parkje in eenvoudige landschappelijke stijl met aansluitend parkbos, aangelegd op een tot de 17de eeuw opklimmende site waarvan de configuratie tot vandaag onveranderd bleef; grachten met bruggen en smeedijzeren hekken, deels verbreed tot parkvijver. Kasteel en dienstgebouwen in classicistische stijl uit de tweede helft van de 18de eeuw, uitgebreid in 1865 en 1895. Interessante bomen uit de aanlegfase en ook recente tuinen.

Trockart voorheen

Trockart was in de 17de en 18de eeuw geen heerlijkheid, maar een allodiaal goed met een kasteel en ongeveer 20 bunders land. Aanvankelijk in het bezit van de familie De Vocht werd het goed in de loop van de 18de eeuw meermaals verkocht, onder meer in 1788. Toen hoorden er meer dan 32 bunders grond bij – ongeveer evenveel als vandaag – en was het kasteel ‘*basti à la moderne*’, waarmee men

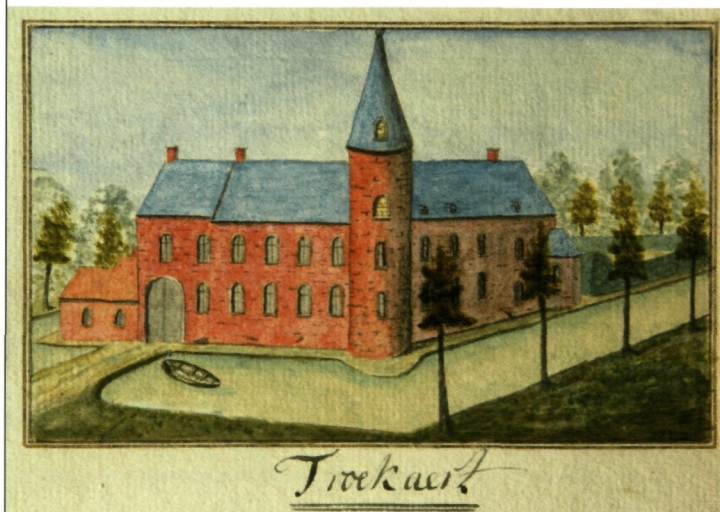

▲ Het Primitief kadasterplan van 1809 met nog het neerhof van Trockart en de volledige grachten (Hasselt, AK)

bedoelde dat het geen burcht was, noch een kasteel met de kenmerken van een versterking, maar een kasteel gebouwd naar de vereisten van een 18de-eeuwse adellijke woning. Het kwam dat jaar in handen van de Luikse klokkenmaker Jean François de Beefe en het werd in de loop van de 19de eeuw via vrouwelijke lijn vererfd, eerst door de familie Ghysens en dan door de familie Jamar en Des-sain(1). Ca 20 jaar geleden verwierven de huidige eigenaars Trockart.

De configuraties op de Ferrariskaart (1774-1775), op het Primitief kadasterplan van 1809 (2) en op de Dépotkaart van 1871 verschillen weinig van de huidige; de oppervlakte van het goed, dat 40 ha telt inclusief de landbouwgronden, veranderde amper sedert de 18de eeuw. De aanlegstructuur moet minstens tot de 17de eeuw opklimmen en beschrijft een grote, in kleinere rechthoekige percelen verdeelde rechthoek, de klassieke kasteelrechthoek. Op het door rechte lanen (perceel nr. 369 als weide) afgebakend langwerpige centrale perceel liggen op dezelfde as achtereenvolgens: de omwalde rechthoek met het kasteel volgens het neerhof-opperhof model; de rechthoek met de lusttuin (nr. 376 lustgrond); en het parkbos (nr. 378) dat ook de naburige percelen (nr. 377 en 378) beslaat. De kasteelrechthoek zelf is vandaag nog steeds omgracht (nr. 371 en 175), alleen de dwarsarm die het neerhof van het opperhof scheidde, werd in 1865 gedempt. Samen met de uitbreiding dat zelfde jaar van de nieuwe kasteelboerderij buiten de rechthoek, werd het door brand geteisterde neerhofgebouw (nr. 372) gesloopt. De gecreëerde afstand tussen de heer en zijn pachter is een algemeen verschijnsel midden 19de eeuw. Het

▼ De aquarel van Philippe de Corswarem (ca 1825) met het kasteel voor de gedeeltelijke demping van de gracht. Rechts, de omhaagde parterretuin met groenpri el (Lummen, Stichting de Moffarts)

De grachtarm en de brug met hek naar het parkje

kasteel zelf (ook nr. 373), oorspronkelijk een L-vorm met een hoektorentje en met de langste vleugel evenwijdig aan de dwarsgracht, werd eerst in 1883 voor de bijgebouwen en dan nogmaals in 1895 voor de woonvleugel uitgebreid.

De siertuinen (nr. 374 lustgrond en 372 lusttuin) bij het neerhof en bij het kasteel, evolueerden respectievelijk tot de huidige voortuin en tot het parkje. Links en rechts van de kasteelgrachten lagen boomgaarden (nr. 367 en 370) en een hooiland.

De kadastrale legger vernoemt in 1841 Gisbert Ghijsens, rentenier te Ulbeek als eigenaar en bewoner van Trockart. Hij was tot 1868 ook burgemeester van Ulbeek.

Het goed wordt in 1818 beschreven als een *“fraei en sterk in briksteene, gebouwt en met schallien gedekt heerenhuis hebbende 6 boven en 6 benedenkamers, schoon met vijvers en ander tot vermaek aengeleide gronden omringd”* (3).

Deze beschrijving komt overeen met de aquarel van Philippe de Corswarem (1759-1830) en verschilt nauwelijks van de huidige toestand. De opening van de duiventil in de ronde hoektoren werd een vierkant venstertje en die in het kegelvormig dak werd een dakkapel. De lage bijbouw onder pan-

nendak, links van de poort, is vandaag een veel ruimer en recenter gebouw (1865 en 1883) en de gevels hadden toen in tegenstelling met vandaag bloot baksteenmetselwerk. De ringgracht, de beboomde dijken en de hagen met prieel van de parterretuin zijn herkenbare elementen.

Op de Dépotkaart (1871) is de sloping van het neerhof een feit en buiten de kasteelrechthoek en ten oosten van de boomgaard ligt er een vierkante moestuin. Op de ICM-kaart van 1886 is de erekoer waarneembaar die door het bijgebouwde haakse wagenhuis ontstond, evenals de aanleg van een siertuin op de oude tuinsite; buiten de gracht ligt een beemd en een bos met een centrale laan die het zicht naar Ulbeek dorp vrij houdt.

De omringende boomgaarden zijn een vast element in Trockarts geschiedenis, al zijn sommige vandaag fruitplantages geworden.

Trockart vandaag

Benaderde men voorheen Trockart via een dreef vanuit het zuidoosten (Herten), dan gebeurt dit nu vanuit het noordwesten, via een lange gekasseide dreef die door de huidige eigenaars met linden werd aangeplant. Voorbij de voormalige kasteelboerderij

(4), die einde 19de eeuw vernieuwd werd, wordt de dreef ter hoogte van en voorbij de kasteelrechthoek, onderbroken door recent geplaatste houten poorthekken tussen vierkante pijlers van hergebruikt materiaal met een vaasbekroning. Bij het eerste hek groeien twee witte paardekastanjes (*Aesculus hippocastanum*) die tot het einde van de 19de eeuw kunnen opklimmen.

De kasteelrechthoek wordt aan beide zijden begrensd door een ook al in 1809 aanwezige lange rechte dijk; beide dijken lopen als een lang en recht wandelpad uit in het parkbos. De noordelijke laan is vandaag aangeplant als een dreef van canadapopulier (*Populus x canadensis*), de zuidelijke bewaart links en rechts nog zijn oudere bomen van verschillende soorten, nog stammend uit de aanlegfase; door de weggevalLEN exemplaren vormen ze geen continue lijn meer.

Ten noorden van de dreef ligt de voortuin met zijn rechte, eveneens gekasseide oprit die vertrekt bij het tweede inrijhek, over de grachtarm. De hekpijlers zijn twee hoge, vierkante pilasters in classicistische stijl, van blauwe hardsteen met sokkel, deksteen en bekronende vaas, uit het einde van de 18de eeuw. Het poorthek is een 19de-eeuws spijlenhek van smeedijzer met onderspijltes, vierkant stijl- en regelwerk en klimmend beloop van de ronde spijlen naar de makelaar. De hekpijlers worden geflankeerd door een vast waaivormig spijlenhek, reikend tot in de gracht. Het hek wordt beschaduwd door vier linden en de voortuin ligt in gras met lange, omzoomde rozenperken en enkele gesnoeide buxus aan de voet van het gebouw en ter begeleiding van de oprit.

Een smeedijzeren hek ter vervanging van de oorspronkelijke houten poort in de kasteelvleugel, leidt vandaag naar de erekoer die sinds 1883 aan drie zijden bebouwd is.

De witgeschilderde kasteelvleugel met leien schilddak en met steekboogvormige, met blauwe hardsteen omlijste muuropeningen is nog steeds de 18de-eeuwse constructie die in de overwelfde kelders een oudere, 17de-eeuwse kern bezit en in 1895 werd uitgebreid, zonder de classicistische uitstraling geweld aan te doen. De loden pironen op de dakkapellen en daken, de gietijzeren windwijzer boven de poorttravee en de siernaald van het torendak bleven bewaard. De inrijpoort verdeelt het kasteel in een herenkwartier met twee bouwlagen rechts en een lager dienstgedeelte links, ook met twee bouwlagen; de dienstwoning, het wagenhuis van 1883 en een los volume van 1895 liggen rond een eigen

erfje en zijn door een muur met poort gescheiden van de kasteeltuin. Drie steekboogvormige rondboogpoorten zien uit op de erekoer.

De herenwoning bestaat uit de initiële hoofdvleugel van zeven traveeën, waarin de poort is opgenomen, de slanke hoektoren die de Corswarem tekende en de haakse vleugel die in 1895 verlengd werd met het torenachtig eindvolume van drie bouwlagen onder een mansardedak. Tegen de achtergevel van het hoofdvolume werd in dat zelfde jaar een wintertuin gebouwd met een kleurrijk glas-in-loodraam en ook een beglaasde doorgang tegen de blinde achtergevel van de haakse vleugel, die de circulatie buiten de 18de-eeuwse salons om mogelijk maakt. Op de oostgevel steekt een kleine erker uit met het silhouet, de dakvorm en de uitstraling van een kleine kapel, maar zonder het interieur ervan; de ruimte is nu een berghok. De witgeschilderde gevels, de eenheid in materialen en de uniforme behandeling van de muuropeningen en hun houtwerk bezorgen het geheel ondanks de verschillende, afleesbare bouwfasen een vrij homogeen uitzicht.

De kasteelrechthoek is ook toegankelijk vanaf de zuidoostelijke laan via een witgeschilderde brug over de gracht, uit het einde van de 19de eeuw. Het afsluitend smeedijzeren hek tussen betonpalen heeft vierkant stijl- en regelwerk, ronde spijlen met gevlamde punten en klimmend beloop naar de makelaar en twee waaivormige vaste hekken aan de gracht. Het gaat vergezeld van twee platanen. Het erf is deels gekasseid en deels in kiezel gelegd en de zone van de voormalige parterretuin heeft een randbeplanting van oude bomen, onder meer een mooie bruine beuk. De parkaanleg binnen de gracht verschijnt op de ICM-kaart van 1886 en liep vermoedelijk parallel met de creatie van de in 1883 kadastraal geregistreerde erekoer. De oudste bomen hier moeten tot deze fase opklimmen. Een pad loopt nu rond het gazon waarop verschillende met gesnoeide haagjes omgeven sokkels staan voor moderne sculpturen of siervazen met seizoensbloemen, inbreng van de huidige bewoners.

Een tweede brug over de gracht, die aan de noord-oostzijde plaatselijk verbreed werd tot parkvijver en gevoed wordt door de Spaasbeek, ligt in de as van de poortdoorgang en vormt de toegang tot het eigenlijke parkje. De brug zelf is afgesloten door een witgeschilderd smeedijzeren hek, uit dezelfde periode. De vier hekstijlen, bestaande uit telkens twee bovenaan verbonden vierkante stijlen, verdelen het in een poorthek, twee vaste hekken en twee

waaiervormige aan de grachtzijde en de spijlen volgen het gebogen beloop van de bovenregel, wat een mooi ritme oplevert.

Het park over de gracht werd vermoedelijk aangelegd samen met de uitbreiding van het herenhuis in 1895, al verschijnt het pas op de stafkaart van 1923. Het is een ruim grasveld met enkele solitaires en een golvende rand van bomen met een mooie variatie in kleur en vorm. Deze gordel gaat over in het parkbos dat al van oudsher de oostelijke grens vormt van het goed. De reeds vermelde lage, gesnoeide hagen volgen en accentueren de golvende lijn van deze bomenrand. Op de overgang naar het parkbos vormt de haagbeukhaag daar een hoge nis voor een recent Apollobeeldje op sokkel, geplaatst door de huidige bewoners; de haag sluit helaas de vrije zichtlijn af die voorheen vanuit het parkbos een open perspectief bood op het kasteel. Deze zichtlijn bestond al op de Dépotkaart van 1871 als een rechte laan die de noordoost-zuidwest-as van het goed volgde, vertrekkend bij het hek van de voortuin, een gebruikelijk 18de-eeuws aanlegement. Vandaar uit had men ook zicht op de oude dorpskern van Ulbeek, wat niet zonder betekenis is, want de eigenaars leverden in de 19de eeuw de burgemeesters van het dorp.

Een kronkelend wandelpad loopt door het parkbos waarin naast es, veel zomereik en beuk, een weelderige onderbegroeiing voorkomt van vlier, hazelaar, aalbes, braam, fluitenkruid, salomonszegel en varens in de nattere delen. Het westelijke perceel heeft een geschulpt profiel en eindigt op een hogere berm met achteraan een doorsteek als afwateringsgracht, wat ook al op de Dépot-kaart het geval was.

De huidige eigenaars voegden in het goed bewaarde parkje hagen toe van sneeuwbes, van liguster en van haagbeuk, die de bestaande aanleg en de oude structuur accentueren en moderniseren. Zo werd er op de zuidelijke grens een klokvormige haag van Californische schijnprincipres (*Chamaecyparis lawsoniana*) aangeplant, afgewisseld met buxusboompjes, met aan de voet cilinders van gewone buxus (*Buxus sempervirens*), er achter een gebogen haag van haagbeuk en vooraan gesnoeide buxussen in kuip; verder gaat de rechte haag van haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*) langs het wandelpad over in een gekromde haag van gesnoeide sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*), gevolgd door een haagbeukhaag (*Carpinus betulus*).

Op het oude bosperceel (nr. 377) werden de laatste jaren tuinen aangelegd in een nieuwe versie van de

Het parkje met grasveld en bomenrand

geometrische tuinstijl uit de renaissance, ontworpen door de bewoners. Ze zijn in tuinkamers onderverdeeld, omzoomd met hagen van haagbeuk, gescheiden door lanen met rozenbogen of een laan van gesnoeide en geleide linden. Alleen de noord-oostelijke grens is een bakstenen muur. In de grasperken liggen bolacacia's, snoeivormen van buxus en van schijncipres met gekanteelde buxushaagjes aan de voet. In de buxustuin ligt een schaduwborder met hosta's en één tuinkamer is voorbehouden voor het kleinfruit. De vierkante moestuin op de kaarten van 1871 en 1886 bestaat niet meer.

MERKWAARDIGSTE BOMEN

Twee witte paardekastanjes (*Aesculus hippocastanum*) (315 cm) staan bij het eerste hek in de toegangsreef; mooie groep van 4 linden (*Tilia sp.*) (272-310 cm) bij het inrijhek; twee gewone platanen (*Platanus x hispanica*) (345, 350 cm) bij de eerste brug en in een groepje van drie (367 cm) in het gazon; een reeks mooie bomen als solitaires op rij langs de zuidelijke gracht: een meerstammige vedersdoorn met geel gerand blad (*Acer negundo* 'Aureo-marginatum' niet bereikbaar), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (335 cm), twee gewone moerascipres (*Taxodium distichum*) (292 cm), zomereik (*Quercus robur*) (280 cm), varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolium') (235 cm boven de ent), Amerikaanse gleditsia (*Gleditsia triacanthos*) (218 cm); verder langs de gracht een Amerikaanse tulpenboom (*Liriodendron tulipiferum*) en een olm (*Ulmus hollandica?*); in de bosrand, links en rechts van de hoofdas een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (359, 363 cm); een monumentale zomereik (*Quercus robur*) (526 cm) als solitair op het grote gazon, te hoog gekroond; in de noordelijke rand een groepje van paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*) (380 cm), gewone plataan (*Platanus x hispanica*) (367 cm) en esdoorn (*Acer pseudoplatanus* 'Purpureum') (224 cm) en iets verder een blauwe atlasceder (*Cedrus atlantica* 'Glauc') als solitair (435 cm); binnen de grachten, twee bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (310 en 335 cm) in slechte gezondheid bij de vijver en een mooie Amerikaanse tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) (321 cm); bij de brug naar de nieuwe tuinen een bruine beuk (335 cm boven de ent); in een groepje een pagodeboom (*Cercidiphyllum japonica*) (208 cm), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*) en ruwe iep met opgaande twijgen (*Ulmus glabra* 'Exoniensis') (245 cm); bij de korte grachtarm: een zieke Hollandse linde (*Tilia x europaea*) (290 cm) als solitair, twee

Amerikaanse tulpenbomen (*Liriodendron tulipifera*) (277 cm), twee gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) (niet bereikbaar en een ziek exemplaar) en een zomereik met wortelrot (*Quercus robur*) (410 cm); in het kleine gazon binnen de kasteelrechthoek: een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (290 cm), gewone plataan in een groepje van twee (*Platanus x hispanica*) (325 cm), een groepje van twee en een solitair exemplaar bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (322 en 445 cm).

NOTEN

- (1) *Bouwen ...*, deel 14N4, o.c., p. 512-513. J. DARIS, *Notices sur les églises du diocèse de Liège*, deel 5, 1874, p. 46-49. E.S., *Vivre dans un manoir. Les avantages d'une simple maison de campagne dans un décor de château*, in De Woonstede door de eeuwen heen, 1974.
- (2) Hasselt, AK, Primitief plan van Ulbeek, Sectie C, door Tricot, s.d. (Verzamelkaart van 1809), herzien in 1841. Opmetingsschets 1865 nr. 33; 1883 nr. 6; 1895 nr. 6.
- (3) Id., Tabel voorbereidend tot de schatting, 1818.
- (4) *Bouwen door de Eeuwen heen*, deel 14N4, o.c., p. 511.

BEZOEKDATUM: juni 2004

WELLEN, WELLEN: KASTEELPARKJE DAWANS DORPSTRPAAT 63

Verwaarloosd park van een leegstaand huis, met enkele vermeldenswaardige bomen, ontstaan midden 19de eeuw en aangepast in het interbellum.

Volgens het Primitief kadasterplan (1) dat geen jaartal draagt maar rond kort na 1810 te dateren is, bezit dokter en burgemeester Jan Jacques Bellefroid op de site genaamd het Klein Veldje, een in L-vorm ingeplant geheel van gebouwen (perceel nr. 762, als huis) met enkele percelen tuin (nr. 760, 761 en 763) en een groot bouwland (nr. 755), waar later het parkje zal worden aangelegd. Het geheel wordt eerst van vader op zoon en in 1897 via vrouwelijke lijn vererfd tot het in handen komt van Robrecht D'Awans-Bellefroid, die in Alken ook geneesheer was. Het goed wordt sinds de aanleg van het park, vermoedelijk in 1882 (2), naar hem vernoemd. Het huis werd gebouwd door dokter Gerard Bellefroid (3), die midden 19de eeuw burgemeester van Wellen was, onderging meerdere wijzigingen en evolu-

◀ De kruinen van bomen met variërende vormen en kleuren in het parkje Dawans

eerde met de jaren tot het alleen staand gebouw met losstaand dienstgebouw dat tot nu bewaard bleef.

De haag van meidoorn die het perceel langs de Dorpsstraat begrenst, gaat over in een haag van gele kornoelje en sneeuwbes. Het perceel ligt vandaag ten gevolge van openbare werken die uitgevoerd worden ten koste van de perceelsbegrenzing, open aan de Vloeiherkstraat. In de as van de Overbroekstraat wordt de meidoornhaag onderbroken door een ingangshek en enkele meters verder door een voetgangshekje. In de zomer van 2004 was één van de twee hekpijlers vernield. Het zijn vierkante monolieten met mooie, geprofileerde dekstenen van blauwe hardsteen, uit midden 19de eeuw. De beide hekken combineren oudere met nieuwe elementen: de 19de-eeuwse smeedijzeren spijltjes en onderspijltjes zijn middels licht krulwerk verbonden met het stijl- en regelwerk dat in holle buis is uitgevoerd, een materiaal dat tijdens het interbellum erg in zwang was.

Deze twee perioden vindt men ook terug in het huis, dat twee gezichten heeft: een wit bepleisterde neoclassicistische gevel van vijf traveeën en een even brede achtergevel in zichtbare baksteen van drie traveeën; tegen de zijvel leunt de jongere veranda aan, die zich aan de beide eerste gevels aanpast. De verandadeur heeft een hergebruikt trapje

met geajoueerde treden en spijlen van gietijzer in de lange zijde en een mooie gietijzeren leuning bij het trapje op de korte zijde. De vierde gevel kijkt uit op het dienstgebouw dat een wagenhuis is met drie poorten en staldeuren. Een postkaart uit het begin van de 20ste eeuw toont het witte huis met zijn schilddak van grijze pannen, ernaast het wagenhuis in zichtbare baksteen, de met kuipplanten verfraaide oprit, de gazons als hooilanden en zowel volwassen als jong aangeplante bomen.

Ook in de rest van het parkje wijst alles op verschillende aanlegfasen. Het groot gazon bezit op de noordelijke grens een bomenrand en ten zuiden en ten westen groepjes van bomen, aan de straatzijde een haag en verspreid ook struiken. In de uitgespaarde bedden voor bloemen overleven enkele rozen.

De oprit in rode steenslag is afgelijnd met breukstenen, wat tot het interbellum behoort, en wordt begeleid door Italiaanse *populier* (*Populus nigra* 'Italica'), bontbladige esdoorn (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), een jongere hemelboom (*Ailanthus altissima*) en wat opslag. De bomenrand aan de straatzijde is niet ouder dan 50 jaar is nogal veruigd en telt een gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) (189 cm), een zomereik (*Quercus robur*), een gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), een haagbeuk (*Carpinus betulus*), een taxus (*Taxus baccata*)

▲ Een prentkaart uit het interbellum met de villa en de bomen van het ouder parkje, jongere bomen en kuipplanten (Alken, collectie Coosemans)

met een onderlaag van sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*) en gewone hazelaar (*Corylus avellana*).

Dichter bij het huis komen meer coniferen voor, aangeplant in het interbellum of zelfs in de jaren 1950: Europese larix (*Larix decidua*), Californische schijncipres (*Chamaecyparis lawsoniana*), taxus (*Taxus baccata*) en als solitair een *juniperus chinensis*. Er staat ook een oude tamme kastanje (*Castanea sativa*) als solitair die voor veel opslag zorgt en op het grasveld aan de zuidkant van het huis een mirabellenboom en een treur-es (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') ook uit het interbellum. In de bomenrand bij het dienstgebouw vindt men esdoorn, acacia en notelaar. De pimpelnoot (*Staphylea pinnata*) hoorde vermoedelijk bij een oude grensbeplanting van struiken. De magnolia dateert uit het interbellum en de opgemeten bomen behoren allen tot de oudere aanlegfase.

De helft van het noordelijke gazon werd omgezet in een populierenaanplant met kerstdennen (*Picea*) als overgang.

Het geheel staat helaas te verkommeren.

► De Graetmolen, in de zomer van 2004 toch herbestemd

BOMEN

Bontbladige cultivar van gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii') (287 cm), een vijf-stam-mige tamme kastanje (*Castanea sativa*), mogelijk 5 planten in een cirkeltje geplant, vederesdoorn (*Acer negundo*).

Een mooie groep gevormd door een treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (170 en 180 cm), een taxus in treurvorm (113 cm), *Calocedrus decurrens* (256 cm) en een witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*) met stamwonde (325 cm); een tweede witte paardekastanje (274 cm) staat bij een groepje gevormd door een plataan (*Platanus x hispanica*)

(198 cm), een moerasedik (*Quercus palustris*) (288 cm) en een gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*).

BEZOEK: juni 2004

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Sectie F door E.L. Tricot, niet gedateerd, geen verzamelpunten bewaard. Legger 1844; artikelnummer 33.
- (2) Id., Opmetingsschets 1882 nr. 51.
- (3) *Bouwen door de eeuwen heen*, deel 14N4, o.c., p. 465-466.

WELLEN, WELLEN: GRAETMOLEN HERENSTRAAT NR. 20

Historische site van de voormalige Graetmolen.

De al jaren leegstaande Graetmolen, een voormalige watermolen op de Herk die zonder vergunning en zonevremd als restaurant en feestzaal werd verbouwd, ligt in een mooi landschap aan het einde van een smalle kassei. Achter het herenboerenhuis, dat de woning was van de vroegere burgemeester, ligt een niet omhaagde tuin. Het geheel, dat een rijk verleden bezit met een eerste vermelding in 1236, en zijn huidige configuratie te danken heeft voornamelijk aan 19de-eeuwse en minder geslaagde recente verbouwingen, verdient een beter lot.

BEZOEK: juni 2004. Toen de foto werd genomen in juli 2006, bleek dit beter lot te zijn aangebroken, want een restauratie met sloop van de recente toevoegingen was aan de gang.

WELLEN, WELLEN: BOOMGAARDHAAG HERENSTRAAT NAAST NR. 22

Meidoornhaag van een kersenboomgaard.

De kersenweide naast het verbouwde vakwerkhoevetje heeft nog de restanten van de traditionele meidoornhaag.

◀ De boomgaard met achteraan bewaarde haag

WELLEN, WELLEN: GRACHTENSYSTEEM HERSTALSTRAAT TEGENOVER NR. 26

Twee L-vormige, in 1810 al bestaande kanalen, vermoedelijk behorend tot een afwateringssysteem.

Tegenover een verlaten hoeve in vakwerkbouw (nr. 25), deels van leem en deels versteend, met een gekasseide binnenplaats en nog in los verband gebouwd toen in 1810 het Primitief kadaster werd opgesteld, liggen twee L-vormige grachtarmen. Ze werden ook door het Primitief kadaster opgetekend, worden door de Winterbeek gevoed en zijn vermoedelijk sporen van een oud afwateringssysteem. Enkele meters verder lag er immers in 1810 nog een U-vormige gracht.

▼ De L-vormige gracht, vermoedelijk onderdeel van een oud afwateringssysteem

WELLEN, WELLEN: INRIJHEK HERTENSTRAAT NR. 2

Een 19de-eeuws inrijhek naar een boerenhuis van 1785.

Het gekasseide erf van de U-vormige hoeve, die al op de Ferrariskaart (1774-1775) wordt gesignaleerd en gedateerd is 1785 op het woonhuis, heeft een verlaagde bakstenen straatmuur, maar behouden hekpijlers van monolitische blauwe hardsteen met deksteen, in laat classicistische stijl. Het 19de-eeuwse poorthek is een eenvoudig smeedijzeren hek met vierkant stijl- en regelwerk, ronde spijlen met lanspunt, gepunte onderspijltjes en een grote voluut als versterking, het geheel is zilver gekleurd.

▼ Het 19de-eeuwse hek naar de voortuin van een hoeve uit 1785

► De haag met hoekprieel, allebei van gevlochten gele kornoelje

WELLEN, WELLEN: HAAG EN PRIEEL VAN GEVLOCHTEN GELE KORNOELJE MOLENSTRAAT 17

Voormalige moestuin met haag en prieel van gevlochten gele kornoelje.

Waar de Molenstraat een haakse bocht maakt, ligt er een weide met een haag van gevlochten gele kornoelje en met een tuinprieel in de as van de achtergevel, eveneens van gesnoeide en gevlochten gele kornoelje (*Cornus mas*). Op het Primitief kadasterplan (1810) (1), lag hier al achter een U-vormig hoevetje tussen de Oude en de Nieuwe beek, een moestuin waarvan het bakhuisje in 1857 verdwijnt. Het witgekalkte woonhuis van deze hoeve bleef bewaard evenals de boomgaard, maar de bijgebouwen werden mettertijd vervangen. Het geheel is een kostbare getuige uit het landelijk verleden van het dorp, maar is 'stedenbouwkundig' veroordeeld door zijn ligging in de als woonzone gemerkte dorpskern.

NOOT

(1) Hasselt, AK., Verzamelplan beëindigd in 1810, herzien in 1841 door landmeter Goethals. Van alle sectieplannen, bestaat er een versie Tricot en een versie Goethals, geen van beiden gedateerd.

WELLEN, WELLEN: VOORTUINHEK NOTELARESTRAAT 22

Voortuinhek uit de 19de eeuw, bij een boerenburgerhuis uit ca 1800.

Op het Primitief kadaster (1810) ligt op deze site, Hoogenhof genaamd, een gesloten hoevetje, dat als een L-vorm op de Ferrariskaart (1774-1775) verschijnt (1). Vandaag blijft daarvan het boerenhuis en een bijgebouw in vakwerk als garage over; latere wijzigingen. De ommuurde voortuin is toegankelijk via een smeedijzeren poorthek, uit de 19de of begin 20ste eeuw. De vierkante pijlers van baksteen-metselwerk zijn bekroond door een gesteelde bol, overlopend in de deksteen van blauwe hardsteen; twee lage halfronde muurtjes met vaste hekken zorgen voor de verbinding met de hogere ommuring. Het hek heeft vierkant stijl- en regelwerk met ronde onderspijltjes en spijlen met lanspunten. De vaste hekken bestaan uit spijlen tussen boven- en onderregels.

Het huis is onbewoond en de ommuurde achtertuin met enkele hoge bomen, niet toegankelijk.

NOOT

(1) *Bouwen ...*, deel 14N4, p. 474. Hasselt, AK, Primitief plan, 1810, herzien 1841.

▲
Het voortuinhek
met hekpijlers en
bolbekroning

WELLEN, WELLEN: VILLATUIN NOTELARESTRAAT 31

Villatuin met talrijke coniferen en de restant van een boomgaard, bij het huis van 1932.

▲
De Magnolia in de
voortuin van de
villa van 1932

Ruime interbellumtuin van een villa van 1932 (jaar-tal in de gevel), gebouwd door de vorige eigenaar, dokter Van Mol, op een driehoekig terrein, bepaald door de hoek met de Appeystraat en de bedding van de voormalige buurtspoorweg Oreye (Oerle) – Hasselt. Na de afschaffing van de tram werd de bedding bij het terrein betrokken. Het inrijhek naar de voortuin is van industriële makelij en vervangt een allicht houten exemplaar uit de bouw-tijd. Het staat tussen tijdstypische muurtjes van breuksteen die overgaan in een haag van taxus (*Taxus baccata*). De gebogen, stijgende oprijlaan met rode en grijze steenslag, loopt rond het grasveld met een solitaire, uit de bouw-tijd daterende mooie magnolia (*Magnolia x soulangeana*), naar het hoger gelegen huis. Ze wordt links en rechts begeleid door struiken met een onderbegroeiing van klimop en een voorkeur voor coniferen: *chamaecyparis*, levensboom (*Thuja*), een mooie taxus met meerdere stammen (*Taxus baccata*), ook gewone laurierkers (*Prunus laurocerasus*) en rode sierpruim (*Prunus cerasifera* 'Atropurpurea'). Het reliëf links van het huis is de oude trambedding, nu met een dichte begroeiing van coniferen. Bij de voordeur, een zuilvormige taxus (*Taxus baccata* 'Fastigiata') en een geel exemplaar (*Taxus baccata* 'Fastigiata Aurea') en naast het

huis een catalpa (*Catalpa bignonioides*). De Appeysstraat (voorheen de Tramstraat) wordt afgeschermd door een strook groen met sneeuwbes als rand langs het gazon. Hier staat ook een moerascipres (*Taxodium distichum*, 250 cm), naast nog meer taxussen, zaailingen van es (*Fraxinus*) en de verder lopende rij van sneeuwbes. Achter het huis ligt de restant van een gemengde boomgaard, overblijfsel van de nutstuin die in de bouwperiode nog tot de gebruikelijke uitrusting behoorde en nu als bouwperceel is afgesplitst.

WELLEN, WELLEN: VOORTUIN EN HEK

NOTELARESTRAAT NR. 44-46

Voortuin en hek van een classicistisch boerenburgerhuis van 1875.

Ommuurde voortuin en hek van een boerenburgerhuis in classicistische stijl met naastliggend het gekasseid erfje met de schuur en de haakse stal. Het geheel wordt in 1875 kadastraal geregistreerd, na de verdeling van een groot perceel op de hoek met de Molenstraat. In 1901 wordt achteraan een vrijstaand volume bijgebouwd (1).

De voortuin, met tuinpad naar de huisdeur en twee rechthoekige grasperken, is gescheiden van het dienstterf door een lage muur met hekje en heeft ook een straathek. De hoeken zijn gemarkeerd

▼
De voortuin
met afsluithek,
geregistreerd
in 1875

door twee vierkante pijlers van baksteen met een gesteelde bol op de hardstenen deksteen. Het smeedijzeren straathek staat op een plint met hardstenen dekstenen en heeft een rechthoekige onder- en bovenregel met krulwerk en voluten en dunne spijltjes met lanspunten, uit de bouwperiode. Het centrale poorthek, van hetzelfde model en met klimmend beloop naar de makelaar, is gevat tussen twee gietijzeren pijlers in classicistische stijl met uitgewerkte sokkel, gecanneleerde schacht en sier-vaasbekroning. Het dienstterf is afgesloten met een hogere muur voorzien van korte, gepunte spijltjes en een poort van plaatijzer tussen pilasters van het zelfde model als de voortuin. Dit patroon wordt nogmaals herhaald voor de toegang naar het achterliggend gebouw van 1901, maar nu met een hek van bandijzer eindigend op spiralen.

NOOT

(1) *Bouwen ...*, deel 14N4, p. 475. Hasselt, AK, Opmetingsschets 1862 nr. 19; 1875 nr. 16 en 1901 nr. 15.

WELLEN: HOEVE ROMSEE NUTSTRAAT NR. 16

Voortuinhek, prieel en barrier van de boomgaard van de hoeve Romsée, uit de bouwperiode van het 1872 gedateerde woonhuis.

Het Primitief kadasterplan (1810) signaleert op deze plek in het gehucht Abswellen een gesloten hoeve met omhaagde moestuin en aansluitende boomgaarden, in het bezit van Philipus Tackoen. In 1872 wordt in de moestuin een herenhuis gebouwd, door kleinzoon Lambertus Romsée-Renaers, getuige de inscriptie op de deuromlijsting R 1872 R (1). De hoevegebouwen worden later uitgebreid, maar het huis blijft onveranderd tot vandaag: een alleenstaand fraai classicistisch huis voorafgegaan door een voortuin. Deze is afgesloten door een smeedijzeren hek, groen en wit geschilderd, op een bakstenen voet met deksteen van blauwe hardsteen, uit de bouwperiode van het huis: een vast hek over vier travéeën met centraal het poorthek. Het vierkant stijl- en regelwerk wordt geritmeerd door twee bovenaan verbonden stijlen met een hogere tussen-spijl en verbindend krulwerk tussen in; deze hogere spijlen bepalen ook het golvend ritme van het hek, aangegeven door de ronde spijlen met lanspunten,

◀ De voortuin met hek en gesnoeid taxuspriël bij het boerenburgerhuis van 1872

◀ De barrier van bandijzer naar de boomgaard van de hoeve Romsée

die ook door krulwerk met de onder- en bovenregel zijn verbonden. Hetzelfde patroon met hogere makelaar, is toegepast voor het poorthek. Op de rechterhoek groeit een gesnoeid taxuspriemel.

Het grote perceel boomgaard verloor zijn haag maar niet zijn witgeschilderde barrier, in de hoek met de Vrolingensteenweg, uit de eerste helft van de 20ste eeuw. De hekpijlers zijn van smeedwerk maar de poort is samengesteld uit bandijzer, zowel voor de regels, de stijlen als de spijlen.

▼
Het smeedijzeren hek naar het erf van een mooi bewaard vakwerkhoevetje

NOOT

(1) Hasselt, AK, Primitief plan door L. Tricot; Opmeringsschets 1874, 19.

WELLEN: BOERENERFJE MET POORTHEK

OVERBROEKSTRAAT NR. 56

Laat 19de-eeuws poorthek van smeedijzer naar het erfje van een deels versteend 18de-eeuws vakwerkhoevetje.

Inrijpoort naar het erfje van een goed bewaard, deels versteend vakwerkhoevetje, loodrecht op de straat; het verschijnt al op de Ferrariskaart (1773-1775) en verloor door een opdeling voor een deel zijn grond. Het erfje heeft een smalle kiezelstrook tegen de huisgevel en wordt aan de straatzijde afgezet met een bakstenen muur en een inrijhek tussen vierkante pijlers van baksteen, uit het begin van de 20ste eeuw; smeedijzeren poorthek met rood geschilderd, vierkant stijl- en regelwerk, ronde onder-spijltjes en spijlen en wit geschilderde lanspunten. Het wordt beschaduwd door een taxus (*Taxus baccata* 'Fastigiata') en een seringenboom. De gele kornoelje met stammen van ca. 80 cm omtrek, die de voormalige moestuin achter het huis omhaagde, wordt niet langer gesnoeid.

WELLEN, WELLEN: KASTEELPARKJE THENAERS

RUSSELTSTRAAT 53

Verwaarloosd parkje met enkele beeldbepalende bomen, bij een huis van 1877.

Na een samenvoeging van enkele lange smalle percelen die in 1810 bouwland waren, wordt in 1877 (1) het huidige huis gebouwd in sobere laat-classicistische stijl. Het huis, dat zijn benaming kreeg van de bouwheer notaris Thenaers, is achterin gelegen en vandaag omringd door een eerder verwaarloosd parkje. Het heeft enkele interessante bomen langs de Russelt- en Tervooftstraat, die beeldbepalend zijn, ook vanuit de Veerstraat en uit de bouwperiode stammen.

BOMEN

Verschillende exemplaren bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), waarvan één door de bliksem

◀ De hoge bomen-
kruinen, restanten
van het parkje
Thenaers

getroffen is en ziek, een ander (355 cm) met klimop begroeid, is door zwam aangetast, één rechts van het huis is een mooie solitair (347 cm) met meiklokjes aan de voet, en twee andere zijn gezond (313 en 357 cm). Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*) (325 cm), een groepje zomereik, één (251 cm) met blikseminslag; een esdoorn en een zeer mooie geënte bruine treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Purpureo-ependula'), meerstammig, maar met een wonde en zwam (430 cm).

NOOT

(1) Hasselt, AK, Opmeringsschets 1877 nr. 30.

◀ De haag van het
ondertussen
gesloopte vakwerk-
huisje

Bij het bezoek door de fotograaf was het huis gesloopt en de verkaveling van het perceel betekent het doodvonnis voor de oude haag.

WELLEN, WELLEN: HAAG VAN GELE KORNOELJE VEERSTRAAT TEGENOVER NR. 16

Haag van gele kornoelje uit ca 1900.

Een niet gesnoeide en niet gevlochten oude, wel 50 m lange haag van gele kornoelje (*Cornus mas*), uit ca 1900 is aan de straatkant bewaard bij een voormalig vakwerkhuis.

▲
De tuin van
Wermersbos in
Vliermaalroot
Kortesseem

RÉSUMÉS

ALKEN: KASTEEL BRANDEPOEL, BRANDEPOELSTRAAT

Parc négligé près d'un château reconstruit dans les années 1870 et 1980, partant d'un noyau datant de ca 1800; drève d'accès et vivier.

ALKEN: KASTEEL RODEPOEL OF DE CORSWAREM, HAMEESTRAAT

Maison de plaisance de 1762-1765, remplaçant la maison incendiée avec basse-cour/haute cour du 17e s; aujourd'hui ferme sans jardin ni parc.

ALKEN: HENDRIKSTRAAT NR. 129

Grille d'un jardin à front de rue et restes du mur de l'ancien potager pourvu de vases en terre cuite, près d'une ferme du milieu du 19e s.

ALKEN: GEMEENTELIJK PLANTSOEN, LAMBRECHTSPLEIN

Petit square de village entouré de haies en de tilleuls, datant de 1914; aménagement renouvelé, kiosque disparu.

ALKEN: VOORMALIGE PASTORIETUIN, LAMBRECHTSPLEIN

Ancien jardin de curé entouré de haies récents, quelques vieux arbres et un aménagement nouveau, près de la cure de 1845.

ALKEN: KASTEEL LEVA, ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT

Petit parc de 2 ha en style paysager, crée avant 1868 près d'une ferme du 18e s devenue château; réaménagement de 1938-39 après la construction d'une nouvelle villa dans le parc.

ALKEN: VOORMALIG KASTEEL ERKENTEEL, NU RUSTHUIS CECILIA, PARKSTRAAT NR. 9

Parc disparu depuis 1953, partie d'un domaine dont l'origine remonte à une ferme datant d'au moins le 18e s, évoluée pendant le 19e s en château résidentiel; reste de l'étang, jeunes arbres et une parcelle boisée; château converti en couvent, déservant la maison de repos adjacente.

ALKEN: KASTEEL GROOT PEETEREN, RECHTSTRAAT

Petit parc paysager, enregistré en 1899, année de construction du pavillon de chasse en style néotraditionnel, entouré de vergers. Petit potager-jardin de fleurs près de la dépendance. Nouveau jardin de haies près de l'étable, convertie en maison résidentielle. Bel exemple de jardins liés à la classe sociale des habitants; illustrant également les changements de la société.

ALKEN: VILLATUIN, RIDDERSTRAAT NR. 12

Jardin à front de rue d'une villa de l'entre-deux guerre.

ALKEN: VILLA BOES, STATIONSTRAAT NR. 1

Jardin de l'entre-deux-guerres, bien préservé, autour de la villa de 1928 bâtie pour le fondateur de la Brasserie d'Alken.

ALKEN: BROUWERIJ ALKEN, VOORMALIG

RETRAITEHUIS DER JEZUIETEN, STATIONSTRAAT

Quelques arbres importants, sur le terrain de la Brasserie Alken, restes du parc de la maison de retraite des Jésuites.

ALKEN: KASTEEL HECHTERMANS OF

DE GEUZENTEMPEL, STEENWEG NR. 142

Petit parc paysager de type simple, datant de la seconde moitié du 19e s, près d'une maison classique de 1849, agrandi en 1873.

ALKEN: VILLATUIN NICOLAÏ, STEENWEG NR. 194

Jardin d'agrément réalisé en 1938 et 1957, près de la villa du fructiculteur.

ALKEN: DE OUDE VLEGH,

SINT-TRUIDERSTEENWEG Nr. 239

Petit parc paysager de 1 ha avec aménagement d'environ 1900, mais crée depuis le milieu du 19e s, près d'une ferme carrée avec noyau du 17e et 18e siècle, devenu maison de campagne depuis le 19e s.

ALKEN: BARRIER, STEENWEG NAAR SINT-TRUIDEN NR. 457

Deux 'barrières' d'inspiration classique, du 19e s, près d'une maison de fructiculteur et d'un verger adjacent.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIER', EVAERTSTRAAT, HOEK GULDENBODENSTRAAT

'Barrière' de la première moitié du 20e s, d'un verger disparu pour la plus grande partie.

BORGLOON, BORGLOON: VOORTUIN EN HEK, GILLEBROEK NR. 30

Jardin sur rue et grilles d'une maison bourgeoise avec dépendances, de la première moitié du 19e s.

BORGLOON, BORGLOON: HOEVE VREVEN, GRAETHEMPOORT NR. 5

'Barrières' de vergers et de jardins et jardins récents auprès d'une ancienne ferme du milieu du 19e s.

BORGLOON, BORGLOON: HERENBOERENPARK, GRAETHEMPOORT NR. 21

Restes d'un parc d'une maison bourgeoise avec dépendances, datant de 1872; les sommets de ces arbres dominant les environs; ornements du parc disparus.

BORGLOON, BORGLOON: DE GROTE MOT, MOTSTRAAT NR. 1

Jardin aménagé en 1990 avec haies et vignes, dessiné par l'architecte de paysage Jacques Wirtz, dans un domaine du 17e s, dont le bâtiment, 'restaure' en 1976 et agrandi, montre peu d'éléments authentiques.

BORGLOON, BORGLOON: KAPELANIE, PADDONCK NR. 10

Cour, grilles et vignes près de l'ancienne maison du chapelain du milieu du 19e s.

BORGLOON, BORGLOON: STADSTUIN EN TUINHEK,
PADDONCK NR. 11

Jardin de ville d'une maison bourgeoise de la première moitié du 20e s, dont le mur et les grilles sont à bord de rue.

BORGLOON, BORGLOON: TUINHEK VAN
VERBOUWDE VILLA, STATIONSTRAAT NR. 28

Grilles de fer feuillard, du début du 20e s.

BORGLOON, BORGLOON: VOORTUIN MET
HEKWERK, STATIONSTRAAT NR. 29

Jardin sur rue et grille d'art nouveau, près d'une maison bourgeoise avec dépendances, du début du 20e s.

BORGLOON, BORGLOON: INTERBELLUMTUIN,
STATIONSTRAAT NR. 31

Jardin d'une villa de 1939-1940, dont la structure est assez bien conservée.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN,
STATIONSTRAAT 34

Jardin d'une villa d'un fructiculteur, bâti en 1932.

BORGLOON, BORGLOON: INTERBELLUMTUIN,
STATIONSTRAAT NR. 36

Jardin de villa des années 1930, avec caractéristiques du mouvement moderne.

BORGLOON, BORGLOON: TUINHEK VAN
BURGERSHUIS, STATIONSTRAAT NR. 40

Jardin sur rue avec grille, près d'une maison bourgeoise avec annexes, datant de la première moitié du 20e s.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN,
STATIONSTRAAT NR. 55

Jardin avec grilles et portes en fer forgé, près d'une villa de 1892.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIER', STATIONSTRAAT,
NAAST NR. 55

'Barrière' d'un verger entouré de haies, datant du début du 20e s.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN MET HEK,
STATIONSTRAAT NR. 58

Jardin entouré de murs et leurs grilles subissent l'influence de l'art nouveau, près de la villa enregistrée en 1908.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIERS',
TONGERSESTEENWEG

NR. 195 (en face), NR. 292 (à côté), NR. 401 (en face)

Quelques 'barrières', entrées monumentales de vergers, datant du 19ème ou 20e s.

BORGLOON, BORGLOON: KASTEEL DE HULSBERG,
SINT-TRUIDERSTEENWEG

Petit parc paysager près d'un château éclectique datant de 1882, agrandi en 1916; situation remarquable sur la hauteur du Hulsberg, dominant les environs; vue illimitée sur 360 degrés.

BORGLOON, BORGLOON: BOMMERSHOVEN:

KASTEEL NAVEAU DE MARTEAU,

ALFONSSSTRAAT NR. 59

Parc paysager des années 1872-1884 avec jardin géométrique de l'entre-deux- guerres et une roseraie du 20ème siècle; maison de plaisance de 1759-1761 élargie et devenue château au 19ème siècle, d'apparence extérieure de 1920-1930 avec réparation et distribution intérieure (d')après l'incendie de 1940. Potager de 1872 avec serre et remise de jardinier.

BORGLOON, BORGLOON: BOMMERSHOVEN:

KASTEELDOMEIN TER HOVE, TER HOVE NR. 141

Petit parc paysager (1ha 61 ca) du début du 19e s, replanté au milieu du 20e s, sur un site inchangé depuis la carte de Ferraris (1774-1775), près d'une ferme historique. Quelques arbres de la première moitié du 19e s.

BORGLOON, BROEKOM: VOORMALIGE PASTORIE-
TUIN, KOEKELBRONSTRAAT NR. 10A

Nouvel aménagement, bien réussi, reprenant quelques éléments de l'ancien jardin de curé du 19e s.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL BELLEVUE,
BELLEVUESTRAAT NR. 70

Jardin entouré de murs avec petit manoir portant une pierre datée de 1764, construit par les seigneurs de Gorsleeuw, vraisemblablement comme pavillon de chasse. Situation près du bois de Bellevue et toujours vue libre vers le nord-est.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL HAAGSMEER,
HAAGSMEERSTRAAT NR. 40

Petit (81a 60ca) jardin de gentilhomme-fermier, en style paysager d'environ 1890, sur une parcelle de jardin déjà existant au début du 19e s, près d'une ferme avec maison de maître.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL VAN
GORSLEEUEW of KASTEEL de COPIS, HOOGSTRAAT NR. 35

Parc paysager, partiellement préservé, datant du deuxième quart du 19ème siècle, suite au remaniement en style classique, du manoir du 17ème et 18ème siècles, par la famille de Copis, alors seigneur de Gorsleeuw; quelques vieux arbres, douves redessinés en style paysager et tour en ruine bâtie comme fabrique romantique.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: VOORMALIGE
PASTORIETUIN, MARTINUSSTRAAT NR. 34

Jardin entouré de murs en briques autour d'une ancienne maison de curé de 1840, avec arbres déterminant le site.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL VAN
OPLEEUW OF WOELMONT, METTEKOVENSTRAAT NR. 2-5

Parc paysager d'avant 1840, partiellement conservé, près d'un château néoclassique de 1877 et 1937 avec dépendances en style classique d'environ 1840, divisées en plusieurs propriétés; ancien château des seigneurs d'Opleeuw dont la typologie initiale d'une basse-cour précédant la haute-cour est bien documentée.

BORGLOON, GOTEM: FONTEINHOF,FONTEINHOF NR. 1-2

Jardin créé pendant l'entre-deux-guerres, voisinant la maison de maître d'une ferme, entouré de douves et remontant au moins jusqu'au 17e s; configuration inchangée depuis la carte de Ferraris (1774-1775).

BORGLOON, GOTEM: LES RAMIERS,SINT-TRUIDERSTEENWEG NR. 260

Jardin à front de chaussée et restes des grilles d'un relais de la première moitié du 19e s, à mi-chemin de Bruxelles/Liège.

BORGLOON, HOEPERTINGEN: MARIAGAARDE,VOORMALIG KASTEEL VAN HOEPERTINGEN,KASTEELSTRAAT NR. 10

Parc paysager (ca. 2 ha) avec plan d'eau, du 19e s avec jardin de l'entre-deux-guerres intégré; château, résultat de transformations en 1763 et porche de la basse-cour renouvelé vers 1700, témoins de la structure d'origine comprenant une basse-cour précédant la haute-cour, datant du 17e s avec noyau plus ancien.

BORGLOON, JESSEREN: KASTEEL VAN JESSEREN,JESSERENSTRAAT NR. 125

Petit parc paysager de 1 ha environ, entourant une villa des années 1900, bâtie pour le propriétaire de la fabrique de sirop voisine.

BORGLOON, KERNIEL: BERNARDINESSENABDIJMARIAE LAUDES OF MARIENLOF, COLENSTRAAT

Site du jardin entouré de murs de l'ancienne abbaye de Marienlof, pour la plus part converti en verger, et petit jardin de l'après-guerre, remplaçant la basse-cour. Verger, plus tard entouré de murs, et configuration inchangée depuis le 18e s.

BORGLOON, KUTTEKOVEN, KASTEELPARK DE KLEE,KLEESTRAAT NR. 20

Petit parc paysager d'environ 2 ha d'un château en style éclectique construit en 1907 près de la ferme historique.

BORGLOON, RIJKEL: PROVINCIAAL DOMEIN KASTEELVAN RIJKEL, DIONYSIUS VAN LEEUWENSTRAAT

Jardin de haies récent, suite à la restauration du château de 1972-1984. Ancien château des seigneurs du lieu, sans résidents depuis 1831 et n'ayant jamais possédé de parc; situation historique entre la chaussée romaine vers Tongres et la route actuelle de Saint-Trond à Tongres; site entouré de vergers déjà depuis au moins le 18e s.

BORGLOON, RIJKEL: DAALHOF, TOEKOMSTLAAN NR. 35

Jardin renové, entouré de haies de cornouiller mâle pourvu d'une belle grille d'entrée, près d'une ferme carrée du milieu du 19e s, sur site plus ancien.

BORGLOON, RULLINGEN: PROVINCIAAL DOMEINRULLINGEN, RULLINGEN NR. 1

Domaine provincial de 14 ha, avec parc paysager datant des environs 1800 et château en style renaissance du 17e s, restauré en 1921-1925 et encore les années 1980 au moment de la restructuration des environs.

BORGLOON, VOORT: KASTEEL VAN VOORT,ROMEINSEKATSEI NR. 3

Très beau parc en style paysager premier, situé dans le vallon de la Herkebeek, datant de la fin du 18e s, remplaçant le jardin classique, et élargi dans les années 1880; partie d'un bien comprenant champs, prés, prairies, bois et vergers; ancien fief du Pays de Looz; porche daté 1590, unique reste du château féodal; château du 18e s dévasté en 1943; ferme et dépendances du 19e s préservées.

HEERS, BATSHIERS: CIJNSHOF VAN ANDOOIE,BATSHIERSSTRAAT NR. 4

Jardin potager entouré de haies et d'un mur et beau châtaignier du 19e s, au sud d'une ferme avec noyau médiéval.

HEERS, BATSHIERS, VOORMALIGE PASTORIE,NORBERTIJNENLAAN

Ancien jardin de curé partiellement entouré de haies, datant de 1727-1728.

HEERS, GUTSCHOVEN: HOEVE KNAPEN,NIEUWESTEENWEG NR. 210

Haie tressée et pavillon de cornouiller jaune de l'ancien jardin potager d'une grosse ferme carrée du 17e et 19e s.

HEERS, GUTSCHOVEN: KERKHOF,WIJNGAARDSTRAAT

Cimetière entouré de murs et grilles d'entrée du 19e s.

HEERS, HEERS: HUIS RUISON, LUIKERSTEENWEG NR. 144

Jardin d'agrément, potager, jardin de fleur, grilles et clotures d'une maison avec dépendances, datant de 1899, intéressant du point de vue typologique. Quelques grands arbres préservés de cet époque. Projet de jardin des frères Michiels, pépiniéristes bien connus de Montaigu.

HEERS, HEERS: STRAATHEK, NIEUWESTEENWEG NR. 35

Grille en style néo-classique du 19e s d'une maison de ferme avec avant cour plus ancienne.

HEERS, HEERS: KASTEEL VAN HEERS, NIEUWESTEENWEG NR. 69-71

Parc en style paysager d'environ 5 ha, datant du premier quart du 19e s, avec remaniements du milieu du 19e s, aujourd'hui fort négligé; partie d'un domaine d'origine féodale ayant la structure basse cour-haute cour. Constructions fort négligées, remontant jusqu'à la fin du 15e et au début du 16e s, avec noyau plus ancien et adaptations plus récentes. Étangs de sources, vergers, quelques beaux arbres, un pavillon de la fin du 18e ou début du 19e s et une chapelle de la même époque construite à la fin d'une drève de vieux hêtres. Plusieurs grilles du 19e s.

HEERS, HEERS: VOORMALIGE PASTORIE,WEERSTANDERSSTRAAT NR. 3

Seul le site du jardin de la cure de Heers, datant du début du 19e s est préservé.

HEERS, HEKS: KASTEEL VAN HEX, HEKSLAAN

Domaine important dans un paysage et sur un site enchanteur, choisi par le prince-évêque François-Charles de Velbruck (1719-

1772-1784), qui y créa autour de son pavillon de chasse à partir de 1769 des jardins réguliers classiques, complétés depuis 1779 par des jardins anglais avec fabriques, ce qui en fait une des premières réalisations dans ce genre en Belgique. Projet complété par son neveu-héritier Joseph-Romain d'Ansembourg et ses descendants.

Le domaine comprend aujourd'hui: Un magnifique parc paysager avec étang de 25 ha, réalisé en 1871-1880 sur un dessin de l'architecte paysagiste Louis Fuchs, au dépens des jardins anglais du 18e s.; un parc boisé sur le Zavelberg remontant jusqu'au 18e s.; un étang avec île et pont; une belle longue drève plantée de platanes depuis 1930, remplaçant la drève de Velbruck située plus vers l'ouest et plantée initialement de peupliers, puis de hêtres, puis d'ormes; deuxième drève de hêtres rouges, crée 1890-91 en fonction de la nouvelle entrée côté nord; plusieurs jardins réguliers aménagés au début du 20e s d'après les plans de l'architecte paysagiste Jules Janlet (1880-1973) et situés pour la plus part sur le site des jardins de Velbruck: jardin du prince, jardin chinois avec pavillon de 1934 pour le mandarin et son serviteur chinois, petit jardin de roses, terrasses au sud et jardin de parterres au nord du château; intéressant potager (nommé pour le prix du patrimoine flamand en 2003), entouré de murs avec puits et caves de légumes de la fin du 19e s. Jardin des abeilles avec monument de Venus. Colonne de l'Alliance érigée en 1790, plusieurs sculptures en terre cuites de 1772 signés Roucourt et grotte artificielle restaurée fin du 19e s. Château du 18e s remanié partiellement au 19e s et depuis l'entre deux-guerres, restaurations dans le style du 18e s. Communs reconstruits après l'incendie de 1929. Quelques beaux arbres séculaires, vues surprenantes. Constructions, parc et jardins classés monument.

HEERS, HEKS: KERKHOF, HEKSLAAN

Belle grilles du milieu du 19e s, délimitant les marches du cimetière.

HEERS, HEKS: VOORMALIG GEMEENTEHUIS EN -SCHOOL, HEKSLAAN

Un if et un maronnier d'Inde probablement datant de la même époque que le bâtiment de 1877.

HEERS, HEKS: BARRIER, HEKSLAAN

Grille d'un verger replanté, datant de la 1e moitié du 20e s.

HEERS, HEKS: VOORMALIG KLOOSTER EN MEISJESSCHOOL, MEERSTRAAT, HOEK HEKSLAAN

Jardin avec néflier entouré de haies d'aubépines, datant du milieu du 20e s, près d'une construction de 1903 sous influence rustique (jadis couvent) avec école et grilles d'entrée.

HEERS, HEKS: BARRIER, LOD LAVKISTRAAT

Grille d'un verger, datant de la 2e moitié du 19e s.

HEERS, HEKS: OVERTUIN, MOLENSTRAAT NR. 42

Avant-cour fleurie, cour pavée et potager au delà de la cour d'un moulin à eau du 17e s sur la Herk avec étables et dépendances du 19e s, exemple bien conservé d'un aménagement traditionnel, simple et fonctionnel.

HEERS, HORMAAL: KERKHOF, CARTUYVELSTRAAT

Grille d'entrée du 19e s du cimetière entourant l'église paroissiale.

HEERS, HORMAAL: VOORMALIG GEMEENTEHUIS EN SCHOOL, CARTUYVELSTRAAT NR. 25

Grille de fer forgé de l'avant cour de la maison et école communale datant de 1874.

HEERS, HORMAAL: RAMPE, CARTUYVELSTRAAT NR. 33

Rampe d'un escalier et garde corps de trottoir, en fer forgé et fer coulé du 19e s, près d'une maison avec ferme en colombage, de la même époque.

HEERS, HORMAAL: HOEVE DUVIVIER OF HOF VAN GOTHEN, HASPENGOUWLAAN NR. 5

Grille d'entrée en style classique du milieu du 19e s et ancien potager entouré de murs.

HEERS, KLEIN GELMEN: DOOLHOF, DAALSTRAAT NR. 17

Jardin potager, entouré de murs, d'une maison de ferme et petit parc adjacent fort négligé du début du 19e s.

HEERS, KLEIN GELMEN: MOESTUINSITE, DAALSTRAAT NR. 31

Ancien jardin potager, entouré partiellement de haies de cornouiller mâle tressés, partiellement d'un mur, près d'une grosse ferme datant de la première moitié du 19e s.

HEERS, KLEIN GELMEN: VOORTUINHEK, DAALSTRAAT NR. 32

Grilles en fer forgé d'un jardin sur rue, d'une ferme daté de 1896.

HEERS, KLEIN GELMEN: KASTEEL KEIENHEUVEL, LUIKERSTEENWEG NR. 35-37

Petit parc paysager avec beaux arbres et une villa de 1904, situés sur une hauteur.

HEERS, KLEIN GELMEN: KERKHOFHEK, KLEIN GELMENSTRAAT

Grille en fer forgé de 1881 dans le haut mur du cimetière entourant l'église du village.

HEERS, KLEIN GELMEN: HERENBOERENPARKJE, LUIKERSTEENWEG NR. 1

Petit parc paysager d'une maison bourgeoise du milieu du 19e s avec jardin sur rue récent.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: VOORMALIG KASTEEL VAN BOVELINGEN, ALTENASTRAAT NR. 39-41

Parc disparu en style paysager premier d'environ 1800, remanié la seconde moitié du 19e s; le site, la forme des étangs, quelques avenues et vieux arbres sont préservés. Château, jadis du type basse-cour/haute cour, démoli au milieu du 20e s, ferme en partie 18e s et dépendances de château du 19e s préservées, ainsi que les constructions ornant jadis le parc: glacière, petit pavillon aujourd'hui en ruine, manège remanié et beau pavillon classique de l'architecte Henry, tous datant d'environ 1800. Large potager entouré de murs et belle serre longeant la façade arrière des dépendances.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: VOORMALIGEPASTORIE VAN MECHELEN, BOVELINGENSTRAAT NR. 165

Ancien jardin de curé entouré de murs et de grilles, datant de 1859.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: BOERENTUIN ENPOORTHEK, KLOOSTERSTRAAT NR. 148

Jardin côté rue d'utilisation mixte avec plan en abside s'inscrivant dans le triangle de rues et doté de trois grilles d'entrée, précédant la maison bourgeoise de style néo-classique du milieu du 19e s, ayant bâtiments de ferme en colombage.

HEERS, BOVELINGEN: BEGRAAFPLAATS,SCHOOLSTRAAT

Grilles en fer forgé d'environ 1916 du cimetière, site de l'ancienne église et presbytère.

HEERS, METTEKOVEN: GELE KORNOELJEHAAG,METTEKOVENSTRAAT NR. 2 A

Vieille haie de cornouiller jaune, probablement du début du 20e s, près d'une grande ferme.

HEERS, METTEKOVEN: VOORMALIGE PASTORIE,METTEKOVENSTRAAT NR. 8

Petit préau carré de cornouiller jaune tressé, datant sans doute d'environ 1911, année de la restauration de la cure de 1859.

HEERS, METTEKOVEN: VOORMALIG GEMEENTEHUISEN -SCHOOL, WINNINGSTRAAT NR. 2

Grilles du jardin sur rue de la maison communale datant du premier quart du 20e s.

HEERS, METTEKOVEN: HAAG VAN GELE KORNOELJE,WINNINGSTRAAT NAAST NR. 3

Haie de cornouiller jaune d'un verger près d'une maison datée 1915.

HEERS, OPHEERS: HOEVE NAVEAU,OPHEERSSTRAAT NR. 11

Petit parc paysager de la première moitié du 19e siècle, entouré de haies, près d'une ferme carrée datant de la fin du 18e et 19e s; belle grille d'entrée du park.

HEERS, OPHEERS: VOORMALIGE PASTORIETUIN,OPHEERSSTRAAT NR. 89

Avant cour pavée et grille d'entrée préservées de l'ancienne cure de 1865 et site du jardin potager, entouré de haies et bordant la rue, partiellement préservé.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: KERKHOF,BOVELINGENSTRAAT

Grilles en fer forgé du cimetière entourant l'église neo-classique de 1842, situé sur une hauteur dominant la rue.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: VOORTUIN,BOVELINGENSTRAAT NR. 345

Jardin sur rue avec mur, grille basse d'entrée et deux frènes pleureurs, près d'une maison bourgeoise du milieu du 19e s d'une ferme plus ancienne.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: HERENBOERENTUIN,BOVELINGENSTRAAT NR. 361

Jardin sur rue avec grilles, pavillon et érable monumental datant de la construction de la ferme avec maison bourgeoise néo-classique de 1900.

HEERS, VECHMAAL: HENISDAEL, HENISDAEL NR. 1

Quelques arbres restant d'un petit parc de la fin du 19e s et jardin du milieu du 20e s, d'une maison de maître de 1831, agrandie en 1863 et embellie plus tard; cette maison et la ferme adjacente du 17e s, aujourd'hui propriétés séparées, formaient jadis le château de Henisdael.

HEERS, VECHMAAL: KERKHOF SINT-MARTINUS,PEUSKENSSTRAAT

Grilles en fer forgé et fonte du milieu du 19e siècle, du vieux cimetière de l'église Saint-Martin de Vechmaal, et de son extension.

HEERS, VECHMAAL: VOORMALIGE PASTORIE,PEUSKENSSTRAAT NR. 3

Jardin entouré de murs avec grilles d'entrée, datant d'environ 1900, précédant la cure de 1772.

HEERS, VECHMAAL: CALVARIETUIN, PEUSKENSSTRAAT

Jardin de Calvaire de l'entre-deux-guerres avec matériaux et formes typiques.

HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE: KERKHOF

Cimetière entouré de haies, situé autour de la chapelle paroissiale avec monuments funéraires des notables du village, dans un site agraire.

HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE:HERENBOERENPARKJE, HEURNESTRAAT NR. 12-14

Petit parc paysager datant de 1892 d'une maison de ferme bourgeoise en style éclectique bâtie près de bâtiments de ferme plus anciennes, réutilisés et fort adaptés à leur nouvelle fonction.

HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE: KASTEELVAN HORNE, HEURNESTRAAT NR. 37-39

Petit parc paysager d'un ha, avec étang, aménagé au premier quart du 19e s, accompagnant le château en style classique, construit près d'une ferme renouvelée en 1743. Gestion actuelle du parc sans aucune intervention humaine sous condition de préserver les arbres existants.

HEERS, VEULEN: PASTORIE, KASTEELSTRAAT NR. 12

Site de jardin de l'ancienne cure du 18e s, préservé lors de la construction de la nouvelle cure de 1853, avec jardin sur rue entouré de murs et piliers d'entrée.

HEERS, VEULEN: GEVLOCHTEN HAAG,NIUWESTEENWEG NR. 145

Haie de cornouiller jaune coupée et tressée selon l'ancienne tradition.

HEERS, VEULEN: KASTEEL VAN VEULEN,
KASTEELSTRAAT

Parc d'environ 10 ha en style paysager avec étang, créée à partir d'un dessin pour un jardin anglo-chinois du 18e s probablement partiellement réalisé, réaménagé en style paysager simple au début du 19e s et agrandi d'après un projet de Galoppin pendant le deuxième quart du 20e s. Constructions datés de 1747 avec moindres extensions du 19e et 20e siècles; fossés partiellement préservés, partiellement devenu étang paysager; grilles d'entrée du 19e s et arbres intéressants.

KORTESSEM, GUIGOVEN: KERKHOFHEK EN
PASTORIETUIN, BRANDSTRAAT, HOEK BEEMDSTRAAT
Grille d'entrée du cimetière, en fer forgé et fonte datant de 1850, année de la construction de l'église paroissiale, et quelques plantes restant du jardin de curé voisinant.

KORTESSEM, GUIGOVEN: TAXUSPRIEEL,
BRANDSTRAAT Nr. 28

Un préau d'ifs et un frêne pleureur, témoins d'un jardin disparu.

KORTESSEM, GUIGOVEN: BUXUSBOOM,
BRANDSTRAAT Nr. 36

Un arbre de buis de 4 m de haut.

KORTESSEM, GUIGOVEN: HUIDIGE BEGRAAFPLAATS,
KASTEELSTRAAT

Beau site du cimetière, aménagé sur le terrain de la première église, démolie en 1856; petite avenue d'ifs.

KORTESSEM, GUIGOVEN: ROOD KASTEEL,
KASTEELSTRAAT

Nouveau jardin de fleurs, aménagé au nord du château de souche médiévale, reconstruit au 17e siècle et remanié aux siècles suivants. L'existence de jardins sur plusieurs îles dans le grand étang entourant, est documentée grâce aux plans cadastraux de 1810-1841.

KORTESSEM, GUIGOVEN: VILLA ROMSEE of LES DEUX
CHENES, TONGERSESTEENWEG NR. 76-76a

Petit park d'une villa de 1903, avec bassin d'eau, quelques arbres d'époque et une collection de conifères.

KORTESSEM, GUIGOVEN: KASTEEL DE DONNEA,
TONGERSESTEENWEG NR. 196

Jardin d'agrément mentionné en 1841, aujourd'hui petit parc paysager (1 ha) des dernières années du 19e s situé à l'est et au sud de la maison d'époque, bien préservée avec cour d'honneur, remises et grilles. Potager entouré de haies d'épines des années 1880 encore en fonction. Quelques vieux arbres et verger avec barrières du 19e s.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL VAN BOMBROEK,
BOMBROEKSTRAAT

Petite maison de campagne disparue, dont la typologie de l'aménagement classique reste documentée grâce au plan cadastral de 1810.

KORTESSEM, KORTESSEM: WATERMOLEN VAN
OMBROEK, BOMBROEKSTRAAT NR. 2-6

Deux petits jardins aménagés en fonction de l'ancien moulin à eau.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL DE FAUCONVAL,
DAALEINDESTRAAT NR. 2

Parc paysager simple du dernier quart du 19e s, négligé et en partie rudéralisé, néanmoins avec quelques arbres d'époque et d'un aménagement plus ancien; château néo-classique des années 1860, actuellement propriété communale; remises démolies et grille sur rue disparue.

KORTESSEM, KORTESSEM: KERSELAARHOEVE,
DAALEINDE NR. 85

Bras restant d'une douve appartenant à un jardin du début du 19e s dont la maison est démolie et les bâtiments de ferme en colombage subsistent en mauvais état de conservation, suite de la condamnation imposée par un projet de route non exécuté.

KORTESSEM, KORTESSEM: VILLATUIN,
HASSELTSESTEENWEG NR. 15

Jardin d'une villa de 1932 préservant quelques plantations d'époque et des arbres plus anciens.

KORTESSEM, KORTESSEM: DE TOREN,
HASSELTSESTEENWEG NR. 17 en OMSTRAAT NR. 12

Petit parc simple du dernier quart du 19e s et maison du milieu de ce siècle. Surface réduite par lotissements et quelques vieux arbres préservés.

KORTESSEM, KORTESSEM: BARRIER,
HERBROEKSTRAAT NAAST NR. 26

Barrière de fer feuillard de l'entre-deux-guerres.

KORTESSEM, KORTESSEM: MOESTUINTJE EN
BOOMGAARD, HERBROEKSTKRAAT NR. 42

Petite ferme en pisé avec éléments d'aménagement traditionnels, datant de la fin du 18e ou du début du 19e s.

KORTESSEM, KORTESSEM: BARRIER,
HERBROEKSTRAAT, HOEK WINKELSTRAAT

Barrière de fer feuillard de l'entre-deux-guerres.

KORTESSEM, KORTESSEM: TUINMUUR EN
KORNOELJEHAAG, OMSTRAAT-KERKPLEIN NR. 2

Mur de briques et longue haie de cornouiller du début du 20e s.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL EN HOEVE
PRINTHAGEN, PRINTHAGENDREEF NR 2-4

Petit parc paysager de la fin de 19e s aménagé sur le site d'un jardin du 18e s. et récemment redessiné en fonction du nouvel aménagement du terrain avec petit étang en L, sans doute restant du jardin d'agrément signalé en 1810. Petit château du 16-17e s et ferme du 18e s.

KORTESSEM, VLIERMAAL: BOERENTUINTJE,
EGGERTINGEN NR. 18

Jardin d'une ferme en colombage daté 1847, récemment aménagé avec des éléments traditionnels.

KORTESSEM, VLIERMAAL: KASTEEL HOOGVELD,
HOOGVELDSTRAAT

Petit parc négligé avec bassin d'eau tombé à sec et quelques arbres d'époque, aménagé en fonction de l'habitation restructurée en 1892.

KORTESSEM, KORTESSEM, VLIERMAAL: KERKHOF EN
PASTORIE, LEOPOLD III-STRAAT

Mur du cimetière restauré, haie de cornouiller et espaliers de poire contre la façade du presbytère.

KORTESSEM, VLIERMAAL: VOORTUINHEKJE,
LEOPOLD III-STRAAT NR. 18

Grille du jardin sur rue et du verger, en fer feuillard, d'une maison du début du 20e s.

KORTESSEM, VLIERMAAL: BANDIJZEREN HEK,
LOOSTRAAT ZONDER NUMMER

Grilles de fer feuillard du 19e s.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN
RIDDERBORN, BARON ALARD DE HEUSCHSTRAAT NR. 24

Domaine de souche médiévale, structure basse-cour/haute-cour perdue, bois d'agrément avec avenue remontant jusqu'au moins le 18e s, petit parc paysager de 1865 avec étang, statue de Bacchus, pont et petit pavillon rustiques et jardin de roses du début des années 1990. Château et remises avec noyau du 18e s, aggrandissement et remaniements du 19e et du début du 20e s et restaurations de 1962 et des années 1990.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KERKHOF,
DORPSPLEIN

Cimetière entouré de murs restaurés ou renoués, avec croix et monuments posés dans le gazon, datant de la fin de 19e s.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: BARRIER, DORPSPLEIN

Grilles d'un verger défriché en fer feuillard des années 30.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK,
FONTEINSTRAAT NR. 9

Grilles de l'ancienne maison communale des années 1870.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK,
FONTEINSTRAAT NR. 13

Grille sur rue en fer feuillard de l'entre deux guerres, d'un ancien potager.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: WERMERBOS,
GAUWERSTRAAT

Jardin récent de qualité, aménagé sur une propriété de 2 ha, entouré de douves et de souche médiévale.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: BARRIER,
GULMERSTRAAT NAAST NR. 105

Grille sans haie d'un ancien verger du début du 20e s.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN
JONGENBOS, Kasteeldreef nr. 2

Parc paysager (20 ha) avec étang et beau château en style classique des années 1846-1848, agrandi en 1882. Remise bien préservée de la même époque et dans le même style, ferme du 19e s ultérieurement renouvelée. Potager entouré de murs et serre délabrée de 1872. Quelques beaux arbres, étang irrégulier et ponts d'époque.

KORTESSEM, WINTERSHOVEN: PLANTSOEN EN
KERKHOFHEKKEN, SINT-LAMBERTUSSTRAAT

Espace voisinant l'église, planté d'arbres pendant le dernier quart du 20e s et deux grilles du cimetière entourant l'église, datant du 19e s.

WELLEN, BERLINGEN: LOURDESGROT, BRONSTRAAT
NR. 1

Grotte de Lourdes dans le jardin de curé, donnant sur la rue.

WELLEN, BERLINGEN: HAAG, BRONSTRAAT NR. 11

Haie de cornouiller jaune.

WELLEN, BERLINGEN: KERKHOF SINT-AGATHA,
BERLINGENSTRAAT

Cimetière entouré de murs et grille d'entrée du 19e s.

WELLEN, BERLINGEN: KAPEL VAN OETERSLOVEN,
OETERSLOVENSTRAAT

Site d'une chapelle entouré d'un verger avec haie.

WELLEN, ULBEEK: CANADAWINNING,
OETERSLOVENSTRAAT

Quelques cent mètres de haies d'aubépine des anciens vergers de la ferme du 19e s.

WELLEN, ULBEEK: KASTEEL TROCKART, TROCKART NR. 2

Domaine avec petit parc paysager simple de la fin du 19e s avec petit bois adjacent, aménagé sur un site du 17e s; château et remises entourés de fossés en style classique de la 2e moitié du 18e s avec aggrandissement en 1865 et 1895; grilles de fer forgé du 19e s, plusieurs arbres d'époque et jardins récent en style néo-renaissance.

WELLEN, WELLEN: BOOMGAARD, DORPSTRAAT NR. 3

Verge de cerisiers d'une maison de ferme du 19e siècle au centre du village.

WELLEN, WELLEN: KASTEELPARKJE DAWANS,
DORPSTRAAT 63

Parc d'une maison délaissée du milieu du 19e s, avec quelques arbres d'époque, remanié pendant l'entre-deux-guerres.

WELLEN, WELLEN: GRAETMOLEN, HERENSTRAAT NR. 20

Ancien moulin à eau, sur un site ancien.

WELLEN, WELLEN: BOOMGAARDHAAG,
HERENSTRAAT NR. 22

Haie d'aubépine d'un verger de cerisier.

WELLEN, WELLEN: GRACHTENSYSTEEM,
HERSTALSTRAAT TEGENOVER NR. 26

Deux douves formant un L, enregistrés en 1810 par le cadastre et probablement les restes d'un système d'écoulement des eaux.

WELLEN, WELLEN: INRIJHEK, HERTENSTRAAT NR. 2

Grille d'entrée du 19e s d'une ferme daté 1785.

WELLEN, WELLEN: HAAG EN PRIEEL, MOLENSTRAAT 17

Ancien potager entouré d'une haie et un pavillon taillé de cornouiller jaune.

WELLEN, WELLEN: VOORTUINHEK,
NOTELARESTRAAT 20

Grille d'entrée du 19e s d'une ancienne maison de ferme datant d'environ 1800.

WELLEN, WELLEN: VILLATUIN, NOTELARESTRAAT 31

Jardin d'une villa daté 1932, planté surtout de conifères; restes du verger.

WELLEN, WELLEN: VOORTUIN, NOTELARESTRAAT NR. 46

Jardin sur rue et grilles d'une maison de ferme bourgeoise en style classique, datant de 1875

WELLEN, WELLEN: HOEVE ROMSEE, NUTSTRAAT NR. 16

Grille du jardin, préau taillé et barrière du verger datant comme la maison daté de 1872.

WELLEN, WELLEN: BOERENERFJE MET POORTHEK,
OVERBROEKSTRAAT NR. 56

Grille d'entrée de la fin du 19e s d'une ferme en pisé du 18e s.

WELLEN, WELLEN: PARKJE THENAERS,
RUSSELTSTRAAT 53

Petit parc mal entretenu, d'une maison délaissée de 1877, avec quelques arbres déterminant le site.

WELLEN, WELLEN: HAAG, VEERSTRAAT NR. 14

Haie de cornouiller jaune d'environ 1900.

SUMMARIES

ALKEN: KASTEEL BRANDEPOEL, BRANDEPOELSTRAAT

Neglected park next to a mansion dating originally from ca 1800, but rebuilt in the 1870s and 1980s; avenue and pond survive.

ALKEN: KASTEEL RODEPOEL OF DE CORSWAREM, HAMEESTRAAT

'Maison de plaisance' built in 1762-1765, originating in a typical 17th c double courtyard lay-out, survives as a farm without garden or park.

ALKEN: HENDRIKSTRAAT NR. 129

Mid 19th c iron fence and gate of a front garden and remains of the kitchen garden wall with terracotta vases.

ALKEN: GEMEENTELIJK PLANTSOEN, LAMBRECHTS-PLEIN

Village square surrounded by hedges and lime trees, dating from 1914; renovated lay-out, pavilion demolished.

ALKEN: LAMBRECHTSPLEIN, VOORMALIGE PASTORIETUIN

Former presbytery garden with modern lay out and hedges but some older trees, next to a detached house dating from 1845.

ALKEN: KASTEEL LEVA, ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT

Small park of 2 ha in landscaped style, laid out before 1868 around a 18th c farmstead, partly rebuilt as a mansion, demolished in 1938-1939; rehabilitation of the park following the building of a new villa on the site.

ALKEN: VOORMALIG KASTEEL ERKENTEEL, NU RUSTHUIS CECILIA, PARKSTRAAT NR. 9

Parkland mostly lost since 1953, part of an estate that during the 19th c evolved from a 18th c farm; now only the remains of the pond, some younger trees and a plantation survive; castle rebuilt as a convent with recent adjacent housing for the elderly.

ALKEN: KASTEEL GROOT PEETEREN, RECHTSTRAAT

Small landscaped park laid out shortly before 1899, around a newly built hunting lodge in neotraditional style, surrounded by orchards with a small mixed flower-vegetable garden nearby. Recently laid out garden next to the now-converted stable block. A fine example of gardens linked to social classes and their tastes, also illustrating social changes.

ALKEN: VILLATUIN, RIDDERSTRAAT NR. 12

Front garden of an inter war villa.

ALKEN: VILLA BOES, STATIONSTRAAT NR. 1

Large, well preserved garden of the inter war period around the 1928 villa of the founder of the Alken Brewery.

ALKEN: BROUWERIJ ALKEN, VOORMALIG RETRAITEHUIS DER JEZUIETEN, STATIONSTRAAT

Some monumental trees in the car park of the Alken Brewery, survivors of the park of a former Jesuit retreat-house.

ALKEN: KASTEEL HECHTERMANS of DE GEUZENTEMPEL, STEENWEG NR. 142

Small park in simple landscaped style, dating from the second half of the 19th c, surrounding a 1849 house in classical style with an extension of 1873.

ALKEN: VILLATUIN NICOLAÏ, STEENWEG NR. 194

Garden layout of two periods, 1938 and 1957, next to a fruit farmer's villa.

ALKEN: DE OUDE VliegH, SINT-TRUIDERSTEENWEG NR. 239

Small 1 ha park in landscaped style created in the middle of the 19th c but improved around 1900, adjoining a farm whose nucleus dates from the 17th and 18th c but, since the mid 19th c, having the appearance of a country house.

ALKEN: BARRIER, STEENWEG NAAR SINT-TRUIDEN NR. 457

Two 19th c gates, in neoclassical style, to a fruit farmer's house and its adjacent orchard.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIER', EVAERTSTRAAT, HOEK GULDENBODENSTRAAT

Gate dating from the first half of the 20th c to a largely lost orchard.

BORGLOON, BORGLOON: VOORTUIN EN HEK, GILLEBROEK NR. 30

Front garden and railings next to a semi-detached house with out-buildings, from the first half of the 19th c.

BORGLOON, BORGLOON: HOEVE VREVEN, GRAETHEMPOORT NR. 5

Orchard and garden gates, and recent gardens next to a former farmhouse of the mid 19th c.

BORGLOON, BORGLOON: HERENBOERENPARK, GRAETHEMPOORT NR. 21

Remains of a gentleman farmer's park next to the 1872 house; its tree tops dominate the surroundings. Important trees, lost park ornaments.

BORGLOON, BORGLOON: DE GROTE MOT, MOTSTRAAT NR. 1

Garden lay out from 1990 with hedges and vineyards, designed by landscape architect Jacques Wirtz, in a demesne from the 17th century; little authentic remains in the buildings, since extensions and 'restoration' in 1976.

BORGLOON, BORGLOON: KAPELANIE, PADDONCK NR. 10

Court-yard, gates and vineyard, next to former mid 19th c chaplain's house.

BORGLOON, BORGLOON: STADSTUIN EN TUINHEK,
PADDONCK NR. 11

Town garden next to a house dating from the first half of the 20th c, with wall and gates important for the street perception.

BORGLOON, BORGLOON: TUINHEK VAN
VERBOUWDE VILLA, STATIONSTRAAT NR. 28

Early 20th c railings from band iron.

BORGLOON, BORGLOON: VOORTUIN MET
HEKWERK, STATIONSTRAAT NR. 29

Front garden and fences in art nouveau, next to a detached house with outbuilding, dating from the beginning of the 20th century.

BORGLOON, BORGLOON: INTERBELLUMTUIN,
STATIONSTRAAT NR. 31

Garden next to 1939-1940 built villa, with partially well preserved structure.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN,
STATIONSTRAAT 34

Garden of a fruit farmer's villa of 1932.

BORGLOON, BORGLOON: INTERBELLUM TUIN,
STATIONSTRAAT NR. 36

Villagarden from the 30ties, with modernist characteristics.

BORGLOON, BORGLOON: TUINHEK VAN
BURGERSHUIS, STATIONSTRAAT NR. 40

Front garden with railings of a detached house with outbuilding, dating from the first half of the 20th c.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN,
STATIONSTRAAT NR. 55

Garden with fence and gates, next to a villa form 1892.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIER',
STATIONSTRAAT, NAAST NR. 55

Early 20th c gate to hedged orchard.

BORGLOON, BORGLOON: VILLATUIN MET HEK,
STATIONSTRAAT NR. 58

Walled garden with art nouveau influence in the railings of the villa recorded in 1908.

BORGLOON, BORGLOON: 'BARRIERS',
TONGERSESTEENWEG

NR. 195 (opposite), NR. 292 (next to), NR. 401 (opposite)
Some gates, entrances to orchards, dating from the 19th or 20th century.

BORGLOON, BORGLOON: KASTEEL DE HULSBERG,
SINT-TRUIDERSTEENWEG

Small landscaped park, surrounding an eclectic villa, built in 1882 and enlarged in 1916; outstanding situation high on the Hulsberg, with open views over 360 degrees, a landmark to the wider environment.

BORGLOON, BOMMERSHOVEN: KASTEEL NAVEAU DE
MARTEAU, ALFONSSSTRAAT NR. 59

Landscape park from 1872-1884 with integrated geometric garden from the inter-war period and a 20th c rose garden, laid out next to a mansion, built in 1759-1761 as a 'house of pleasure', extended in the 19th c, with outer appearance of the 1920s-30s and reparations and inner modifications after the fire of 1940. Walled kitchen garden from 1872 with glasshouse and potshed.

BORGLOON, BOMMERSHOVEN: KASTEELDOMEIN
TER HOVE, TER HOVE NR. 141

Small landscape park (1ha 61 ca), laid out at the beginning of the 19th c but replanted in the middle of the 20th c, adjoining an historic farmstead, in an unchanged setting since de Ferraris's map (1774-1775). Some trees remaining from the first half of the 19th c.

BORGLOON, BROEKOM: VOORMALIGE
PASTORIETUIN, KOEKELBRONSTRAAT NR. 10A

Elements from the former presbytery garden from the 19th c integrated in the recent garden lay-out.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL BELLEVUE,
BELLEVUESTRAAT NR. 70

Walled garden with small country manorhouse from 1764, built by the lords of Gorsleeuw, possibly as a hunting lodge. Woods partly still in existence and open views to the north east.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL HAAGSMEER,
HAAGSMEERSTRAAT NR. 40

Small (81a 60ca) gentle-man's garden, with simple lay-out in landscape style of the 1890s, on garden plot already in existence at the beginning of the 19th c, next to farm with gentle man's house.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL VAN
GORSLEEUEW of KASTEEL de COPIS, HOOGSTRAAT NR. 35
Partly preserved landscape park, laid out in the second quarter of the 19th c, following the refurbishment in classical style of the old manor, dating from the 17th and 18th c, by the de Copis family, then lords of Gorsleeuw; some old trees, landscaped moat and tower ruin as park folly.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: VOORMALIGE
PASTORIETUIN, MARTINUSSTRAAT NR. 34

Walled garden of the former 1840 presbytery with remaining trees, important for the site.

BORGLOON, GORS OPLEEUW: KASTEEL VAN OPLEEUW
OF VAN WOELMONT, METTEKOVENSTRAAT NR. 2-5

Partly preserved park in landscape style from before 1840 next to the neobaroque mansion from 1877 and 1937, with outbuildings in classical style from ca 1840, now divided into several properties; former seat of the lords of Opleeuw, with well documented double court yard structure.

BORGLOON, GOTEM: FONTEINHOF, FONTEINHOF
NR. 1-2

Interbellum garden, adjacent to the gentleman's house of a moated farm, with remaining parts from the 17th c; unchanged situation of the plot since de Ferraris' map (1774-1775).

BORGLOON, GOTEM: LES RAMIERS, SINT-TRUIDER-STEENWEG NR. 260

Front garden and remaining railings, next to a lodging house from the first half of the 19th c, halfway Brussels/Liège.

BORGLOON, HOEPERTINGEN: MARIAGAARDE, KASTEELSTRAAT NR. 10

Park (ca. 2 ha) in landscape style with integrated garden from the 1930s; gatehouse from ca. 1700 and U-shaped manor, the result of alterations in 1763, remnants of the older, well documented double court yard structure from the 17th c with older nucleus.

BORGLOON, JESSEREN: KASTEEL VAN JESSEREN, JESSERENSTRAAT NR. 125

Small landscape park (ca. 1 ha), surrounding the villa of the owner of the adjacent syrupfactory and dating from about 1900.

BORGLOON, KERNIEL: BERNARDINESSENABDIJ MARIAE LAUDES OF MARIENLOF, COLENSTRAAT

Walled, ancient gardenspace belonging to the historic abbey, now orchard; small postwar garden laid out on the former dunghill. Situation and orchard, later walled, unchanged since the 18th c.

BORGLOON, KUTTEKOVEN, KASTEELPARK DE KLEE, KLEESTRAAT NR. 20

Small park (ca 2ha) in mixed style, surrounding an eclectic house built in 1907 next to the older farm.

BORGLOON, RIJKEL: PROVINCIAAL DOMEIN VAN RIJKEL, DIONYSIUS VAN LEEUWENSTRAAT

Recent garden layout, following the restoration in 1972-1984; former seat of the lords of Rijkkel; no park due to the lack of prosperous inhabitants during the 19th c; historic situation between the Roman road to Tongeren and the modern one Sint-Truiden/Tongeren, surrounded by large orchards.

BORGLOON, RIJKEL: DAALHOF, TOEKOMSTLAAN NR. 35

Renovated garden with hedges and gates next to a mid 19th-c farmhouse on an older site.

BORGLOON, RULLINGEN: PROVINCIAAL DOMEIN VAN RULLINGEN, RULLINGEN NR. 1

County park (14 ha) in landscape style from about 1800, with a 17th c castle in renaissancestyle, restored in 1921-1925 and a last time, together with the park, in the 1980s.

BORGLOON, VOORT: KASTEEL VAN VOORT, ROMEINSEKATSEI NR. 3

Outstanding park in early landscape style in a valley-site, dating from the end of the 18th c and enlarged in the 1880's, substitute for a classic garden; part of a larger estate, comprising fields, greenland, haymeadows, wood and orchards; former feud of the Land van Loon, part of the Princebishopry of Liège; remarkable situation at the intersection of the Roman way to Tongeren with the river Herkebeek; the 18th c manor destroyed after war damage in 1943; porch dated 1590; remaining farm and commons from the 19th c.

HEERS, BAT SHEERS: CIJNSHOF VAN ANDOOIE, BAT SHEERSSTRAAT NR. 4

Walled and hedged kitchen garden and sweet chestnut tree dating from the 19th c, at the south side of the farm with medieval core.

HEERS, BAT SHEERS, VOORMALIGE PASTORIE, NORBERTIJNENLAAN

Partly hedged former presbytery garden dating from 1727-1728.

HEERS, GUTSCHOVEN: HOEVE KNAPEN, NIEUWESTEENWEG NR. 210

Plaited hedge and greenpavilion of Cornus mas of the former kitchen garden of a 17th and 19th c farm.

HEERS, GUTSCHOVEN: KERKHOF, WIJNGAARDSTRAAT

Walled cemetery with iron entrance gates and railings from the 19th c.

HEERS, HEERS: HUIS RUISON, LUIKERSTEENWEG NR. 144

1899 buildings, gardens and railings, some mature trees; project of the garden designed by the well known Michiels nursery in Scherpenheuvel.

HEERS, HEERS: HEK, NIEUWESTEENWEG NR. 35

Grille en style neo-classique du 19^e s d'une maison de ferme avec avant cour, plus ancienne.

HEERS, HEERS: KASTEEL VAN HEERS, NIEUWE STEENWEG NR. 69-71

Landscape park dating from the first quarter of the 19th c with alterations of the middle of that c; part of a demesne of feudal origin with a double courtyard arrangement. Strongly neglected buildings dating from the late 15th and early 16th c with an older core and later alterations. Ponds fed by wells, orchards, some interesting trees, an altered late 18th c or early 19th c pavilion and, at the end of an avenue with mature beeches, a chapel built in the same years. Various 19th c iron gates.

HEERS, HEERS: VOORMALIGE PASTORIE, WEERSTANDERSSTRAAT NR. 3

Only the site of the garden of the former early 19th c presbytery remains.

HEERS, HEKS: KASTEEL VAN HEX, HEKSLAAN

Important country estate in a well preserved landscape on an enchanting site created by Velbruck, prince bishop of Liège (1719-1772-1784) and his heirs of the d'Ansembourg family. 1769 hunting pavilion surrounded by classic French-style gardens and along a lane of poplars to the Zavelberg and from 1779 on, an English garden with follies, one of the first ever created in Belgium. Nowadays, these gardens and park have been replaced by new ones, designed in the 19th and 20th c. Magnificent 25 ha landscaped park with pond and fine century old trees, executed in 1771-1780 after designs by Louis Fuchs; long lane to the 18th c wooded Zavelberg planted with planes after the elm disease of 1930 and second lane of red beech trees to the northwest entrance pavilions of the 1890-ties; Manège and Donkey paddock overlooking the landscape. Few remaining follies: Matrimony column built in 1790, 18th c Rock

with grotto, restored in the 19th c and Philosophers hut probably with core of 18th c.

Parterre gardens, terraces (the latter redesigned by Jacques Wirtz in the 1990ties) and the princely garden (1917), the garden with Chinese pavilion (1934) all designed by Jules Janlet in the neo formal style and surrounding the manor and stable yard. In the 20th c restored manor from 1770-1784, 1870 east wing and 1930 stables.

Building, park and gardens legally protected monuments.

HEERS, HEKS: KERKHOF, HEKSLAAN

Mid 19th c iron railings of the graveyard surroundig the village church.

HEERS, HEKS: VOORMALIG GEMEENTEHUIS EN -SCHOOL, HEKSLAAN

A yew and a horse chestnut tree next to the 1877 former village schoolbuilding, probably dating from the same period.

HEERS, HEKS: BARRIER, HEKSLAAN

Mid 20th c entrance gates of the newly planted orchard.

HEERS, HEKS: VOORMALIG KLOOSTER EN MEISJESSCHOOL, MEERSTRAAT, HOEK HEKSLAAN

Hedged mid 20th c garden with old medlar, belonging to a former convent of 1903 with class building and entrance gates with rustic influence.

HEERS, HEKS: BARRIER, LOD LAVKISTRAAT

Iron gates of an orchard, dating from the second half of the 19th c.

HEERS, HEKS: OVERTUIN, MOLENSTRAAT NR. 42

Entrance court, court yard and kitchen garden of a 17th c disused watermill with 19th c stables and service buildings, well preserved example of a traditional, simple and functional lay out.

HEERS, HORMPAAL: KERKHOF, CARTUYVELSTRAAT

Walled graveyard with entrance gates dating from the 19th c.

HEERS, HORMPAAL: VOORMALIG GEMEENTEHUIS EN SCHOOL, CARTUYVELSTRAAT NR. 25

Iron railings and gates of the front yard of the former 1874 county building and school.

HEERS, HORMPAAL: LEUNING, CARTUYVELSTRAAT NR. 33

Railings of cast en wrought iron from the 19th c in front of the cottage with timbered farm buildings of the same period.

HEERS, HORMPAAL: HOEVE DUVIVIER OF HOF VAN GOTHEN, HASPENGOUWLAAN NR. 5

Entrance gates in classical style from the mid 19th c and walled, former kitchen garden.

HEERS, KLEIN GELMEN: HET DOOLHOF, DAALSTRAAT NR. 17

Walled kitchen garden of an 18th c farmhouse and small, badly overgrown 19th c gentleman farmer's park.

HEERS, KLEIN GELMEN: MOESTUINSITE,

DAALSTRAAT NR. 31

Former kitchen garden, partially walled, partially hedged with woven cornelian cherry, of a square farm dating from the first half of the 19th c.

HEERS, KLEIN GELMEN: VOORTUINHEK,

DAALSTRAAT NR. 32

Grilles en fer forgé d'un jardin sur rue, d'une ferme daté de 1896.

HEERS, KLEIN GELMEN: KASTEEL KEIENHEUVEL, LUIKERSTEENWEG NR. 35-37

Small landscape park with mature trees and detached house dating from 1904, on a hillside.

HEERS, KLEIN GELMEN: KERKHOFHEK, KLEIN GELMENSTRAAT

Iron entrance gates dating from 1881 in the cemetery wall of the village church.

HEERS, KLEIN GELMEN: HERENBOERENPARKJE, LUIKERSTEENWEG NR. 1

Small parc of a mid 19th c gentleman farmer's house with recently laid out front garden with gate.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: VOORMALIG KASTEEL VAN BOVELINGEN, ALTENASTRAAT NR. 39-41

Lost park in early landscape style dating from ca 1800 with alterations from the second half of the 19th c; visible remains e.g. form of the ponds, avenues and some trees. Initially double courtyard castle demolished mid 20th c; the partially 18th c home farm, the 19th c outbuildings, the ice house, a small pavilion now in ruins, the altered riding school and a pavilion in classical style, all dating from about 1800, are preserved. Walled, large kitchen garden with beautiful 19th c glasshouse.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: VOORMALIGE PASTORIE VAN MECHELEN, BOVELINGENSTRAAT NR. 165

Walled, 1859 built former presbytery garden with iron railings.

HEERS, MECHELEN-BOVELINGEN: BOERENTUIN EN POORTHEK, KLOOSTERSTRAAT NR. 148

Front garden with three entrance gates and plan with apsis, following the sharp edges of the three streets, adjoining the mid 19th c gentleman farmer's house in neoclassical style and farmbuildings in timberwork.

HEERS, BOVELINGEN: BEGRAAFPLAATS, SCHOOLSTRAAT

About 1916 built railings and entrance gates of the new graveyard, the setting of the former church and presbitery.

HEERS, METTEKOVEN: GELE KORNOELJEHAAG, METTEKOVENSTRAAT NR. 2 A

Old, hedge of cornelian cherry, possibly from the early 20th c, to a courtyard farm.

HEERS, METTEKOVEN: VOORMALIGE PASTORIE,
METTEKOVENSTRAAT NR. 8

Plaited square bower of cornelian cherry, possibly dating from about 1911, when the 1859 presbytery has been restored.

HEERS, METTEKOVEN: VOORMALIG GEMEENTEHUIS
EN -SCHOOL, WINNINGSTRAAT NR. 2

Iron railings and gates of the communal building's front garden, dating from the first quarter of the 20th c.

HEERS, METTEKOVEN: HAAG VAN GELE KORNOELJE,
WINNINGSTRAAT NAAST NR. 3

Hedge of cornelian cherry of the orchard next to a 1915 dwelling.

HEERS, OPHEERS: HOEVE NAVEAU,
OPHEERSSTRAAT NR. 11

Hedged small gentleman farmer's park dating from the first half of the 19th c, adjacent to a courtyard farm with buildings from the end of the 18th and the 19th c.; beautifull entrance gate to the park.

HEERS, OPHEERS: VOORMALIGE PASTORIETUIN,
OPHEERSSTRAAT NR. 89

Preserved front court and entrance gates of the former 1865 built presbytery and partially preserved site of the hedged kitchen garden.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: KERKHOF,
BOVELINGENSTRAAT

Wrought iron railing of the grave yard surrounding the neoclassical church of 1842, built above street level.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: VOORTUIN,
BOVELINGENSTRAAT NR. 345

Front garden with low wall and entrance gates and two weeping ashes next to the mid 19th c gentleman farmer's house of an older farm.

HEERS, RUKKELINGEN LOON: HERENBOERENTUIN,
BOVELINGENSTRAAT NR. 361

Front garden with railings, garden pavilion and monumental maple tree dating from the same period as the courtyard farm with neoclassical gentleman farmer's house from 1900

HEERS, VECHMAAL: HENISDAEL, HENISDAEL NR. 1

Some mature trees remaining of the 19th c gentleman farmers park and garden dating from the mid 20th c, next to the about 1875 built detached house of the now sepatatly owned 17th c farm.

HEERS, VECHMAAL: KERKHOF SINT-MARTINUS,
PEUSKENSSTRAAT

Mid 19th c iron railings of the cemetery of the Saint-Martin church of Vechmaal and of its extension.

HEERS, VECHMAAL: VOORMALIGE PASTORIE,
PEUSKENSSTRAAT NR. 3

Walled front garden with wrought iron entrance gates dating from ca 1900, to the 1772 presbytery.

HEERS, VECHMAAL: CALVARIETUIN, PEUSKENSSTRAAT
Golgotha garden designed in the inter-war period with its typical materials and forms.

HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE: KERKHOF

Hedged graveyard around the parish church, with tombstones of the local gentry, in a country side setting.

HEERS, HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE:
HERENBOERENPARKJE, HEURNESTRAAT NR. 12-14

Remnants of a gentleman farmer's park of the eclectic 1892 house with older farmbuildings, since the last years of the 20th c reused and strongly adapted.

HEERS, VECHMAAL, SINT-PIETERS-HEURNE: KASTEEL
VAN HORNE, HEURNESTRAAT NR. 37-39

Small early-landscape park (1 ha) with pond, laid out in the first quarter of the 19th c, with the construction of the new manor in classical style built to the older, in 1743 renewed farm. Park maintenance now under zero-intervention provided the preservation of the ancient park trees.

HEERS, VEULEN: PASTORIE, KASTEELSTRAAT NR. 12

Garden site of the 18th c in 1853 rebuilt presbytery with walled front garden and entrance piers.

HEERS, VEULEN: GEVLOCHTEN HAAG,
NIEUWESTEENWEG NR. 145

Hedge of Cornelian cherry clipped and plaited following an old tradition.

HEERS, VEULEN: KASTEEL VAN VEULEN,
KASTEELSTRAAT

Park of ca 10 ha in landscape style, an early 19th c adaptation of a partly realized 18th c design for a 'jardin anglo-chinois', extended in the second quarter of the 20th c following a design by landscape architect Galoppin. Buildings dating from 1747 with minor extensions from the 19th and 20th c. Moats partially preserved, partially landscaped. 19th c entrance gates and mature trees.

KORTESSEM, GUIGOVEN: KERKHOFHEK EN
PASTORIETUIN, BRANDSTRAAT, HOEK BEEMDSTRAAT

Iron entrance gate tot the cemetry dating from 1850, building year of the parish church and some remaining plants of the old adjacent vicary garden.

KORTESSEM, GUIGOVEN: TAXUSPRIEEL,
BRANDSTRAAT Nr. 28

A bower of clipped yew and an ash tree as remnants of a lost garden.

KORTESSEM, GUIGOVEN: BUXUSBOOM,
BRANDSTRAAT Nr. 36

A box tree with 4 meters highth.

KORTESSEM, GUIGOVEN: HUIDIGE BEGRAAFPLAATS,
KASTEELSTRAAT

Ancient site of the in 1856 demolished village church, now in use as the cemetry; short walk of clipped yews.

KORTESSEM, GUIGOVEN: ROOD KASTEEL,
KASTEELSTRAAT

Recent flower gardens at the north of the medieval castle, rebuilt in the 17th c with later alterations of the 18th, 19th and 20th c. The existence of garden islands in the large moat is documented in the surveymap of 1810-1841. One remaining canal.

KORTESSEM, GUIGOVEN: VILLA ROMSEE of LES DEUX
CHENES, TONGERSESTEENWEG NR. 76-76a

Garden to a 1903 villa, with pond, some fine trees and a collection of conifers.

KORTESSEM, GUIGOVEN: KASTEEL DE DONNEA,
TONGERSESTEENWEG NR. 196

One ha small in 1841 stated parc from the last years of the 19th c, at the east and south sides of the well preserved period house with open courtyard, coach houses and entrance gates from the 1830th. Mixed kitchen garden with hedges, from the 1880th. Some fine parc trees and orchards with 19th c iron gates.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL VAN BOMBROEK,
BOMBROEKSTRAAT

Lost but typological interesting house with classical lay-out, registered in the surveymap of 1810.

KORTESSEM, KORTESSEM: WATERMOLEN VAN
BOMBROEK, BOMBROEKSTRAAT NR. 2-6

Two tinny watergardens to the former watermill.

KORTESSEM, KORTESSEM, KASTEEL DE FAUCONVAL,
DAALEINDESTRAAT NR. 2

Neglected parc in simple landscape style from the last quarter of the 19th c with mature trees, some remaining from an older lay-out; house from the 1860th now communal owned; railings and minor buidings are lost.

KORTESSEM, KORTESSEM: KERSELAARHOEVE,
DAALEINDE NR. 85

Remaining moat of an early 19th c garden lay-out of a demolished house and timbered farmbuildings in bad conservation conditions, due to not realised roadplanning of the 1960.

KORTESSEM, KORTESSEM: VILLATUIN,
HASSELTSESTEENWEG NR. 15

Garden to a 1932 villa with period plants and some older trees.

KORTESSEM, KORTESSEM: DE TOREN,
HASSELTSESTEENWEG NR. 17 en OMSTRAAT NR. 12

By allotment reduced parc from the last quarter of the 19th c, but mid 19th c house; some remaining mature trees.

KORTESSEM, KORTESSEM: BARRIER,
HERBROEKSTRAAT NAAST NR. 26

Flat iron gate to an orchard, from the 1930s.

KORTESSEM, KORTESSEM: MOESTUINTJE EN
BOOMGAARD, HERBROEKSTKRAAT NR. 42

Small farm with all the elements of the traditional lay out, from the end 18th or begin 19th c.

KORTESSEM, KORTESSEM: BARRIER,
HERBROEKSTRAAT, HOEK WINKELSTRAAT

Flat iron gate to an orchard, from the 1930s.

KORTESSEM, KORTESSEM: TUINMUUR EN
KORNOELJEHAAG, OMSTRAAT-KERKPLEIN NR. 2

Early 20th c garden wall and a long hedge of cornelian cherry.

KORTESSEM, KORTESSEM: KASTEEL EN HOEVE
PRINTHAGEN, PRINTHAGENDREEF NR. 2-4

Small, late 19th c gentleman farmer's park in simple landscape style, laid out on the 18th c garden site, now with recent garden and redesigned L-shaped pond, possibly remaining from the 1810 pleasure garden; 16-17th c house, adjacent 18th c farm.

KORTESSEM, VLIERMAAL: BOERENTUINTJE,
EGGERTINGEN NR. 18

Cottage garden of a 1847 timbered house, recedntly laid out with traditional elements.

KORTESSEM, VLIERMAAL: KASTEEL HOOGVELD,
HOOGVELDSTRAAT

Small neglected park with pond and some old trees, laid out on a rather steep plot of the 1892 remodelled building.

KORTESSEM, VLIERMAAL: KERKHOF EN PASTORIE,
LEOPOLD III-STRAAT

Renewed graveyard wall, hedge of cornelian cherry and espalliered peer tree onto the presbytery front.

KORTESSEM, VLIERMAAL: VOORTUINHEKJE,
LEOPOLD III-STRAAT NR. 18

Flat iron entrance gates to the front garden and gates to the orchard, of the 20th c house.

KORTESSEM, VLIERMAAL: BANDIJZEREN HEK,
LOOSTRAAT ZONDER NUMMER

Flat iron 19th c gates and reelings.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN
RIDDERBORN, BARON ALARD DE HEUSCHSTRAAT NR. 24

Desmesme of medieval origin, former double court yard structure, 18th c pleasure wood with avenue, 1865 park in landscape style with statue of Bacchus, picturesque pond, bridge and timbered paviljon, 1990s rose garden. Buildings with 18th c core, remodeled and enlarged in the 19th c and in 1908, restored and restructured in 1962 and in the 1990.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KERKHOF, DORPSPLEIN
Late 19th c walled grave yard surrounding the parish church, with crosses and monuments laid in the green.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: BARRIER, DORPSPLEIN
Gates of flat iron of the 1930ties, to a mostly uup rooted orchard.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK,
FONTEINSTRAAT NR. 9

Iron entrance gates and railings of the former 1870 villagehall.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: STRAATHEK,
FONTEINSTRAAT NR. 13

Gates of a former kitchen garden, in flat iron from the 1930.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: WERMERBOS,
GAUWERSTRAAT

Recent 2 ha garden laid out on a moated plot with medieval origin.

KORTESSEM, VLIERMAALROOT: BARRIER,
GULMERSTRAAT NAAST NR. 105

Begin 20th c iron entrance gates of the lost orchard and hedge.

KORTESSEM, VLIERMAAL ROOT: KASTEELDOMEIN
JONGENBOS, Kasteeldreef NR. 2

Park in landscape style (20 ha) and country house in classical style, dating from 1846-1848 with a minor extension of 1882. Well preserved coach house in the same style and from the same period, farm buildings with later alterations. Walled kitchen garden and derelict glass house from 1872. Mature park trees, landscaped pond and period bridges.

KORTESSEM, WINTERSHOVEN: PLANTSOEN EN
KERKHOFHEKKEN, SINT-LAMBERTUSSTRAAT

A plot next to the village church laid out with trees in the inter war period and two 19th c iron gates to the cemetery.

WELLEN, BERLINGEN: LOURDESROT,
BRONSTRAAT Nr. 1

Lourdes cavern in the front garden of the presbytery.

WELLEN, BERLINGEN: HAAG, BRONSTRAAT NR. 11

Hedge of cornelian cherry.

WELLEN, BERLINGEN: KERKHOF SINT-AGATHA,
BERLINGENSTRAAT

Walled churchyard with 19th c entrance gates.

WELLEN, BERLINGEN: KAPEL VAN OETERSLOVEN,
OETERSLOVENSTRAAT

Chapel enclosed by a hedged orchard.

WELLEN, ULBEEK: CANADAWINNING,
OETERSLOVENSTRAAT

Some hundreds of meters hawthorne hedges of the former orchards of the 19th c farm.

WELLEN, ULBEEK: KASTEEL TROCKART, TROCKART NR. 2

Small parc in simple landscape style of the late 19th c with adjacent small parkwood, laid out on a 17th c site; ditched house and coach house in classical style of the second half of the 18th c; late 19th c iron gates, some fine trees and recent gardens in neo-renaissance style.

WELLEN, WELLEN: BOOMGAARD, DORPSTRAAT NR. 3

Cherry orchard next to a 19th c gentleman farmers' house, in the middle of the village.

WELLEN, WELLEN: KASTEELPARKJE DAWANS,
DORPSTRAAT 63

Derelict garden and abandoned house, with some fine trees dating from the mid 19th c and renewed during the inter-war period.

WELLEN, WELLEN: GRAETMOLEN, HERENSTRAAT NR. 20

Former watermill on a site with ancient history.

WELLEN, WELLEN: BOOMGAARDHAAG,
HERENSTRAAT NR. 22

Hawthorn hedge of a cherry orchard. Former watermill on a site with ancient history.

WELLEN, WELLEN: GRACHTENSYSTEEM,
HERSTALSTRAAT TEGENOVER NR. 26

Two in 1810 registered canals in L, probably belonging to a drain system.

WELLEN, WELLEN: INRIJHEK, HERTENSTRAAT NR. 2

Grille d'entrée du 19e s d'une ferme daté 1785.

WELLEN, WELLEN: HAAG EN PRIEEL, MOLENSTRAAT 17

Former kitchen garden with hedge and pavilion of cornelian cherry.

WELLEN, WELLEN: VOORTUINHEK,
NOTELARESTRAAT 20

Grille d'entrée du 19e s d'une ancienne maison de ferme datant d'environ 1800.

WELLEN, WELLEN: VILLATUIN, NOTELARESTRAAT 31

Villa garden planted with mostly conifers surrounding the 1932 villa, and remnants of the orchard.

WELLEN, WELLEN: VOORTUIN EN HEK,
NOTELARESTRAAT NR. 46

Front garden and iron gates to 1875 farmer's house, in classical style.

WELLEN, WELLEN: HOEVE ROMSEE, NUTSTRAAT NR. 16

Railing, clipped pavilion and orchard gate from 1872, the year the house was built.

WELLEN, WELLEN: BOERENERFJE MET POORTHEK,
OVERBROEKSTRAAT NR. 56

Entrance gates from the late 19th c to a 18th c timbered cottage.

WELLEN, WELLEN: KASTEELPARKJE THENAERS
RUSSELTSTRAAT 53

Unkept garden with some fine, determining trees, dating from 1877, the year the house was building.

WELLEN, WELLEN: HAAG VAN GELE KORNOLJE,
VEERSTRAAT NR. 14

Hedge of cornelian cherry from about 1900.

▲
De vallei in het
landschappelijk park
van Hex (Heers,
Heks), ontworpen
door Louis Fuchs

Overzicht van kwaliteiten en kenmerken

Typologisch overzicht

- A Boerentuin, erf, moestuin
B Kerkhof, begraafplaats
C Herenboerenpark
D Kasteelpark
E Openbaar domein
F Pastorietuin
G Villatuin, dorps huis
H Andere
I Relict, boom, hek, haag

Oorsprong

- J Feodaal
K Religieus
L Hoeve
M 19de-eeuw
N Huis van plaisantie / jachthuis

Kenmerken en kwaliteiten van de belangrijkste parken

- O Historische gelaagdheid
P Ontwerpkwaliteit
Q Kleinarchitectuur / beeld
R Zichtas, perspectief
S Visuele relatie met het landschap
T Beeldbepalend voor zijn omgeving
U Merkwaardige bomen
V Belangrijke moestuin
W Vijver / gracht

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	
																							ALKEN
									•					•									Kasteel Brandepoel
								•					•	•									Kasteel Rodepoel of de Corswarem
								•											•				Hoeve Hendrikstraat 129
				•															•				Lambrechtsplein
							•												•				Voormalige pastorie
			•								•			•	•				•				Kasteel Leva
			•										•	•					•		•		Kasteel Erkenteel of Ter Koest
			•										•						•				Groot Peeteren
							•												•				Villatuin Ridderstraat 12
							•												•				Villatuin Boes Stationstraat 1
								•											•				Voormalig Retraitehuis Stationstraat
			•									•		•					•				Kasteel Hechtermans
							•												•				Villatuin Nicolai
								•			•			•					•		•		De oude Vlieg
								•											•				Hoeve Steenweg 451
																							BORGLOON
								•															Everaertstraat
							•																Gillebroekstraat 30
							•																Graethempoort 5
			•																•				Graethempoort 21
								•					•										Motstraat 1
								•															Paddonck 10
								•															Paddonck 11
								•															Stationstraat 28
								•															Stationstraat 29
							•																Stationstraat 31
							•																Stationstraat 34
							•							•									Stationstraat 36
								•															Stationstraat 40
								•															Stationstraat 55
								•															Stationstraat 58
								•															Tongersesteenweg tegenover 195
								•															Tongersesteenweg naast 292
								•															Tongersesteenweg tegenover 401
			•									•		•			•		•				Kasteel de Hulsberg

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	
			•								•			•	•				•	•	•		Bommershoven, Kasteel Naveau
			•								•			•				•	•			•	Bommershoven, Kasteel Ter Hove
					•										•								Broekom, Voormalige pastorie
								•					•						•				Gors, Opleeuw, Bellevue
		•									•			•					•				Gors, Opleeuw, Haagsmeer
			•						•					•	•				•	•	•	•	Gors, Opleeuw, Kasteel de Copis
					•									•									Gors, Opleeuw, Martinusstraat 34
					•				•					•				•		•		•	Gors, Opleeuw, Kasteel van Woelmont
		•												•	•							•	Gotem, Fonteinhof
								•															Gotem, Les Ramiers
	•																		•				Haren, Kerkhof Sint Pieter
			•						•					•					•			•	Hoepertingen, Mariagaarde
					•							•							•				Jesseren, Kasteel van Jesseren
								•						•					•				Kerniel, Abdij Mariae laudes
			•								•								•				Kuttekoven, Kasteel De Klee
			•	•					•					•					•				Rijkel, Kasteel van Rijkel
			•																•				Rijkel, Daalhof
			•	•					•										•			•	Rullingen, Kasteel van Rullingen
			•						•					•	•			•	•	•	•	•	Voort, Kasteel van Voort
																							HEERS
•								•	•					•					•	•	•		Batsheers, Cijnshof Andooie
					•														•	•			Batsheers, Voormalige pastorie
								•									•		•	•			Gutschoven, Hoeve Knapen
	•																						Gutschoven, Kerkhof
		•																					Heers, Luikersteenweg 144
								•															Heers, Nieuwesteenweg 35
			•						•					•	•	•	•	•	•	•	•	•	Heers, Kasteel van Heers
				•										•	•	•	•	•	•	•	•	•	Heers, Voormalige pastorie
			•											•	•	•	•	•	•	•	•	•	Heks, Kasteel Hex
	•																						Heks, Kerkhof
								•															Heks, Voormalige school en gemeentehuis
								•															Heks, Hekslaen
								•															Heks, Voormalig klooster en school
								•															Heks, Lod Lavkistraat
•														•									Heks, Molenstraat
	•																						Horpmaal, Kerkhof
								•															Horpmaal, Voormalig gemeentehuis en school
								•															Horpmaal, Cartuyvelstraat 33
•								•						•									Horpmaal, Hof van Gothem
•																					•		Klein Gelmen, Doolhof
								•													•		Klein Gelmen, Daalstraat 31
								•															Klein Gelmen, Daalstraat 32
		•									•								•				Klein Gelmen, Keienheuvel
	•																						Klein Gelmen, Kerkhof
		•												•	•			•	•	•	•		Klein Gelmen, Luikersteenweg 1
			•						•					•	•			•	•	•	•		Mechelen-Bovelingen, Kasteel van Bovelingen
					•										•				•				Mechelen-Bovelingen, Voormalige pastorie
•								•															Mechelen-Bovelingen, Kloosterstraat 148
	•																						Mechelen-Bovelingen, Begraafplaats
								•															Mettekoven, Metekovenstraat 2
				•																	•		Mettekoven, Voormalige pastorie
								•															Mettekoven, Voormalig gemeentehuis en school
									•														Mettekoven, Winningstraat 3
		•																•	•				Opheers, Hoeve Naveau
					•																		Opheers, Voormalige pastorie
	•																						Rukkelingen, Loon Kerkhof
		•							•														Rukkelingen, Loon Bovelingenstraat 345
		•																					Rukkelingen, Loon Bovelingenstraat 361
		•												•	•	•			•				Vechmaal, Henisdaal 1
	•																						Vechmaal, Kerkhof
					•																		Vechmaal, Voormalige pastorie
								•															Vechmaal, Calvarie Peuskenstraat

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	
	.																		.				Vechmaal, Sint-Pieters-Heurne, Kerkhof
		.																	.				Vechmaal, Sint-Pieters-Heurne, Heurnestraat 12
			.											.					.			.	Vechmaal, Sint-Pieters-Heurne, Kasteel van Horne
				.																			Veulen, Voormalige pastorie
			.						.						.	.	.	.	.	.	.	.	Veulen, Kasteel van Veulen
							.																Veulen, Nieuwesteenweg 145
																							KORTESSEM
	.			.																			Guigoven, Kerkhof en pastorie
							.																Guigoven, Brandstraat 28
							.																Guigoven, Brandstraat 36
.																							Guigoven, Begraafplaats
		.							.					.								.	Guigoven, Rood Kasteel
						.																	Guigoven, Villa Romsée
		.										.							.		.		Guigoven, Kasteel de Donnea
							.																Kortessem, Kasteel van Bombroek
							.																Kortessem, Watermolen van Bombroek
		.										.								.			Kortessem, Kasteel de Fauconval
.																						.	Kortessem, Kerselaarhoeve
					.																		Kortessem, Hasseltsesteenweg 15
		.																					Kortessem, De Toren, Hasseltsesteenweg 17
							.																Kortessem, Herbroekstraat naast 26
.																							Kortessem, Herbroekstraat 42
							.																Kortessem, Herbroekstraat/Winkelstraat
							.																Kortessem, Omstraat/Kerkplein
		.								.		.											Kortessem, Kasteel Printhaghen
.																							Vliermaal, Eggertingen 18
		.									.									.			Vliermaal, Kasteel Hoogveld
.			.																				Vliermaal, Kerkhof en pastorie
							.																Vliermaal, Leopoldstraat 18
							.																Vliermaal, Loostraat zonder nummer
		.							.				.		.	.	.	.					Vliermaalroot, Kasteel Ridderborn
.																							Vliermaalroot, Kerkhof
							.																Vliermaalroot, Dorpsplein
							.																Vliermaalroot, Fonteinstraat 9
							.																Vliermaalroot, Fonteinstraat 13
							.		.				.										Vliermaalroot, Wermerbos
							.																Vliermaalroot, Gulmerstraat
		.									.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	Vliermaalroot, Jongenbos
.			.																				Wintershoven, Kerkhof en plantsoen
					.		.																WELLEN
					.		.																Berlingen, Voormalige pastorie
							.																Berlingen, Bronstraat 11
.																							Berlingen, Kerkhof
							.																Berlingen, Kapel van Oetersloven
							.											.	.				Ulbeek, Canadawinning
		.							.				.				.	.	.	.	.	.	Ulbeek, Kasteel Trockart
											.	.											Wellen, Kasteel Dawans
							.																Wellen, Graetmolen
							.																Wellen, Herenstraat 22
							.																Wellen, Herstalstraat tegenover 26
							.																Wellen, Hertenstraat 2
							.																Wellen, Molenstraat 17
							.																Wellen, Notelareststraat 22
							.																Wellen, Notelareststraat 31
							.																Wellen, Notelareststraat 44-46
.																							Wellen, Nutstraat 16
		.								.									.				Wellen, Overbroekstraat 56
									.														Wellen, Kasteel Thenaers
							.																Wellen, Veerstraat tegenover 16

DANKWOORD

De auteurs zijn velen dank verschuldigd voor:
een welwillend verleende toelating,
een vriendelijke ontvangst,
een verhelderende uitleg,
een interessante inlichting,
een nodige correctie,
een grondige nalezing,
een juiste vertaling,
een belangrijke faciliteit.

Een specifieke vermelding krijgen hiervoor:

Mevrouw
M. Drion (Lummen)
Leva (Alken)
Ch. Maréchal (Liège)
Nicolai-Grisar (Alken)
Nolens (Alken)
C. Verloove (Tienen)
de heren
F. Aumann (Sint-Truiden)
R. Chrisiaens (Hasselt)
H. Coosemans (Alken)
J. Crommen (Borgloon)
S. Defresne (Gent)
G. d'Ursel (Heers)
D. Hogg (Cardiff)
B. Delva (Brugge)
P. Leppens (Hasselt)
J.L. Michaux (Kraainem)
M. Moens (Heers)
J. Ruison (Heers)
D. Theunis (Hasselt)
N. Van Ermen (Hasselt)
J. van Scherpenzeel Thim (Alken)
E. Wauters (Turnhout)
R. Deneef (Leuven).

Onze dankbaarheid gaat echter ook naar al de eigenaars van de tuinen en parken. Zonder hun goede zorgen en belangrijke investeringen zou dit erfgoed dat uit zijn aard erg efemeer en kwetsbaar is, eenvoudig niet of niet langer bestaan.

INDEX OP PERSONEN

Tenzij anders vermeld, gaat het om eigenaars of hun verwanten

- Alen Jef (kunstenaar) – 232, 233
 Alen Louis Napoleon – 236
 Amel Pieter – 225
 Ansembourg *zie d'Ansembourg*
 Argenteau familie – 210
 Arschoot *zie d'Arschoot*
 Artois Joanna – 183
 Aspremont *zie d'Aspremont Lynden*
 Barthels – 237
 Beaufort *zie de Beaufort*
 Beghein *zie de Tornaco de Beghein*
 Bellefroid Gerard – 270
 Bellefroid Jan Jacques – 270
 Berlo familie – 210
 Bernard *zie de Bernard de Fauconval*
 Bihain *zie de Bihain*
 Blanckart *zie de Blanckart*
 Bodbergen *zie van Bodbergen*
 Boes Edouard – 51
 Boileau *zie de Boileau*
 Borchgraeve *zie de Borchgraeve*
 Bosch Anna Elisabeth – 205, 260
 Bosch Jean – 205
 Bosch Mathias – 205
 Bouhaye Charlotte – 242
 Bouhaye Felix – 240
 Bouhaye Felix Hendrik Willem – 242
 Bousies *zie de Bousies*
 Brauns Sylvain (architect) – 52
 Breuls de Tiecken C.L. – 119
 Briers Hendrik Gerardus – 104
 Broqueville *zie de Broqueville*
 Buyssens Jules (tuinontwerper) – 159
 Calwaert *zie de Calwaert*
 Capitaine Edouardus R.J. – 88
 Cartier *zie de Cartier d'Yve*
 Cecil *zie de Cecil*
 Chambers William (auteur) – 212
 Charles Whettnal – 38
 Choquier *zie Surlet de Choquier*
 Claes Adèle – 75
 Claes Carlo – 47
 Claes Eugène Gilbert – 122
 Claes familie (Veulen) – 210
 Claes Gilbert Henri – 75, 122, 124
 Claes Guillaume – 174, 205
 Claes Guillaume Lambert – 257
 Claes Jacques Marie – 47
 Claes Marie Jacqueline – 205
 Claes Stéphanie – 257
 Claes Willem Lodewijk – 257
 Claessens W.J. (kadaster) – 37, 38
 Cluts Marie Agnès – 48
 Cokin *zie de Cokin*
 Copis *zie ook de Copis*
 Copis C. (kadaster) – 43, 46
 Corswarem *zie de Corswarem*
 Cortenbach *zie de van Cortenbach*
 Crahay Willem Jacobus – 49
 Crehin *zie de van Crehin*
 Creten Jan Hubert (tuinontwerper) – 57
 Creten Maria – 57
 Creten Maria Angélica – 57
 d'Ansembourg Alfred-Frédéric – 157
 d'Ansembourg Alfred-Joseph – 157, 167
 d'Ansembourg Charles-Henri – 167
 d'Ansembourg Joseph-Romain – 155, 161, 162, 164, 165, 167
 d'Ansembourg familie – 155
 d'Ansembourg Fanny – 156, 160, 162, 165
 d'Ansembourg Gustave – 157
 d'Ansembourg Lambert-Joseph – 167
 d'Ansembourg Louis-Rodolphe – 167
 d'Argenteau Antoine I.C.A. – 210, 211, 212, 213
 d'Argenteau François Joseph – 210
 d'Argenteau Jan Frans – 211
 d'Argenteau Robert Ernest – 210
 d'Aspremont Lynden familie – 90
 d'Aspremont Lynden François – 92
 D'Awans-Bellefroid Robrecht – 270
 d'Erckenteel de ten Hove M.L. Florence – 47
 d'Erckenteel Godfried – 46
 d'Erckenteel Servaas Hendrik – 46, 47, 48
 d'Oultremont graaf – 183
 d'Ursel Nanda – 155
 Damien Jos (kunstenaar) – 159
 d'Arschoot familie – 119
 d'Arschoot Jean Philippe – 129
 d'Arschoot Schoonhoven Guillaume – 126
 d'Arschoot Schoonhoven Philippe A.E. – 120
 d'Arschoot Willem Ernest – 120
 de – *zie ook van* –
 de Beaufort familie – 90, 233
 de Bernard de Fauconval Paul – 233, 234
 de Bihain baron – 107
 de Blanckart Charles – 224
 de Blanckart François Theodore – 224
 de Boileau M. Marguerite Isabelle – 107
 de Borchgraeve Jean Baptiste – 180
 de Borchgraeve d'Altena familie – 182
 de Borchgraeve d'Altena Jan Willem – 182
 de Borchgraeve François – 184
 de Borchgrave d'Altena François Henri – 186
 de Borchgrave Michel – 180
 de Bousies Ghislaine – 157
 de Broqueville Robert – 224
 de Calwaert Eugène – 205
 de Cartier d'Yve Robert – 257
 de Cecil familie – 88
 de Cokin Laurent – 126
 de Copis Clothilde – 20

- de Copis Constantinus F. – 87
 de Copis Franciscus Constantinus – 92
 de Copis François Maximilien – 89
 de Copis Jan Philip – 89
 de Corswarem Charles – 39
 de Corswarem Jan – 39
 de Corswarem Jan Marie – 39
 de Corswarem Philippe (tekenaar) – 39
 de Corswarem Thomas – 39
 de Donnea Oscar Marie Alexis – 227
 de Donnea Alexis – 211, 214
 de Donnea Charles – 211
 de Donnea familie – 88
 de Donnea Fernand – 215
 de Donnea François Charles Alexis – 212
 de Donnea Joseph André – 211, 213
 de Donnea Oscar – 228
 de Favereau Aline – 257
 de Favereau Albertine – 205
 de Favereau de Fraipont Désiré – 257
 de Favereau Ernest Guillaume – 257
 de Favereau Louis – 205, 206
 de Fraipont familie – 253
 de Geloës barones – 96
 de Grady de la Neuville – 227
 de Grady familie – 88
 de Grady Michel Albert – 43
 de Grady Thérèse Joséphine – 43
 de Hayme Anna – 107
 de Hayme de Bomal Marie-Anne-Victoire – 155
 de Hemricourt de Grunne – 224
 de Heusch Adrien Nicolas – 231
 de Heusch Aglae – 236
 de Heusch Alard – 247
 de Heusch Bonaventure – 237
 de Heusch de la Zangerye Théodore Jean – 252
 de Heusch de la Zangerye familie – 252
 de Heusch Louis Joseph – 205
 de Heusch Théodore Jean – 248
 de Hovel Surllet Jeanne – 224
 de Kerckhove de Varent Vincent – 112
 de Kerckhove M. Désiré Karel – 228
 de Lance Georges L.B. – 57
 de Libotton Pierre – 49
 de Marchant et d'Ansembourg *zie d'Ansembourg*
 de Méan Françoise – 92
 de Mercy Argenteau Florimond C.C. – 210, 211, 212, 213
 de Mercy Florimond Claude – 210
 de Merode familie – 210
 de Moffarts André – 40
 de Moffarts M. Charles – 109
 de Pierpont Franz Joseph – 123
 de Potesta Eduardus – 38
 de Preston familie – 228
 de Renesse Armand – 228
 de Rottermund Joséphine – 75
 de Saren Lambert Dieudonné – 43
 de Saren Marie Agnès – 43
 de Schaetzen Alain – 249
 de Schaetzen Bernard (tuinontwerper) – 251
 de Schaetzen familie – 40
 de Schrieber barones – 253
 de Sluse familie – 106
 de Sluse Jan Ferdinand – 107
 de Sluse Jean Gauthier – 107
 de Sluse Pierre Louis – 107
 de Sluse René François
 de Sombrefte – 106
 de Sottelet Adam Joseph – 126, 127
 de Sottelet baron – 120
 de Spoelbergh Marie – 186
 de Stenbier de Wideux Etienne – 108
 de Stenbier de Wideux Marie Thérèse – 108, 109, 111
 de Stenbier Karel – 109
 de Stockhem Charles François – 141, 145
 de Stockhem Eugénie – 141, 145
 de Stockhem Jan Herman – 141
 de Stockhem Nicolas Erasmus – 141, 146
 de Thiribu Isabelle Thérèse – 120, 126, 128
 de Thiribu Marie – 119
 de Thiribu Pierre Antoine – 126
 de Tiecken de Ter Hove Balthazar – 83
 de Tiecken Lucas – 83
 de Tombay (kunstenaar) – 94, 95
 de Tornaco de Beghein Victor – 127, 130
 de Tornaco de Beghin Denise – 127
 de Velbruck *zie Velbruck*
 De Vocht familie – 266
 de Wal Charles Stanislas – 141, 145
 de Wal Valérie – 141
 de Woelmont baron – 96
 de Woelmont Blanche – 96
 de Woelmont Frederic – 99
 de Xhénemont Anne Catherine – 39
 de Zeegraedt Rosalie – 75, 122, 124
 Debellefroid Marie Gertrude – 66
 Delvigne Gillis – 199
 Delvigne Gillis Joseph – 199
 Delvigne Jean Pierre – 199, 200
 Denis (architect) – 246
 Denis van Hinnisdael – 205
 Deshayes Emile (architect) – 157, 159
 Desmaisières Eugène – 141
 Desmaisières gravin – 169
 Desmaisières Leander A. J. – 141
 Dessain familie – 266
 Donnea *zie de Donnea*
 Duchêne Achilles (tuinontwerper) – 159
 Du Vivier familie – 245
 Du Vivier Virginie – 113
 Duvivier Frans Joseph – 174
 Duvivier Maximiliana – 233
 Duvivier Nicolaas – 233
 Erckenteel *zie d'Erckenteel*
 Farcy Franciscus – 57
 Farcy-Hoebaers Jan F.F. – 57
 Favereau *zie de Favereau*
 Fraipont *zie de Fraipont*
 Fayn Etienne (architect) – 156
 Fontaine de Ghelin familie – 245
 Fontaine de Ghelin Fernand – 245
 Frisch Marie Angèle – 206, 219
 Fuchs Louis (tuinontwerper) – 154, 157, 159, 165

- Galoppin Emile Edmond – 210, 214, 215
 Galoppin Jean Joseph Antoine – 215
 Gauthier R. (architect) – 44
 Gelinden *zie van Gelinden*
 Geloës *zie de Geloës*
 Gérard Isidoor (architect)
 Ghijsens Gisbert – 267
 Ghysens familie – 266
 Goetbloets Ernest – 116
 Goethals (kadaster) – 238, 244, 274
 Goevaert Chrétien (architect) – 157
 Grady *zie de Grady*
 Grevenbroek *zie van Grevenbroek*
 Groulard J. (kadaster) – 37, 38, 39, 40, 41, 46, 59, 65, 66, 115, 123, 231, 264, 265
 Guigoven *zie van Guigoven*
 Guillaume Claes – 47
 Guillaume Evrard (kunstenaar) – 146
 Gutschoven *zie van Gutschoven*
 Ham *zie van Ham*
 Hayme *zie de Hayme*
 Heers *zie van Heers*
 Helleputte Joris – 138
 Henricourt *zie de Henricourt*
 Henrioulle Emile (tuinman) – 186
 Henry Ghislain Joseph (architect) – 179, 182, 188
 Herman Vandenborch – 205
 Hermans Joseph – 206
 Hermans Yvonne – 257
 Heusch *zie de Heusch*
 Hoebaars Jan Christiaan – 136
 Hoebaars Pieter – 136
 Hoepertingen *zie van Hoepertingen*
 Houben N. (kadaster) – 88, 89, 90, 95, 103
 Hovel *zie de Hovel*
 Indekeu J. – 51
 Jacobs Peter – 57
 Jacques Claes – 47
 Jamar familie – 266
 Jaminé Lambert (architect) – 42, 95
 Jaminé H (architect) – 191
 Jaminé L (architect) – 201
 Janlet Charles Emile (architect) – 159
 Janlet Jules (tuinontwerper) – 80, 81, 154, 159
 Jans Louis – 225
 Jean François de Beefe – 266
 Keilig Edouard (tuinontwerper) – 165
 Kerc(k)hove *zie de Kerckhove*
 Kleiner mann de Lance familie – 57
 Knapen Renier – 137
 Lambermont François – 66
 Laminne de Bex ridder – 39
 Lance *zie de Lance*
 Langerock Pieter (architect) – 123
 Le Cluyse (kadaster) – 245, 251, 254, 260, 264
 Leeuw *zie van Leeuw*
 le Hardy de Beaulieu – 127
 Lekeu-Monthulet Antoinette – 205
 Leva familie – 44
 Libotton de Libotton
 Lismont Lambert – 204
 Loverix Everard (pastoor) – 85
 Lutyens Edwin (architect) – 159
 Magnée Joseph – 81
 Magnée Marcel Gérard – 77
 Magnée Marcel Joseph – 81
 Magnée Simon – 77
 Malborch *zie van Malborch*
 Manshoven *zie van Manshoven*
 Marchant *zie d'Ansembourg*
 Marschal Jan Nicolaes J. – 115
 Martens Jan (architect) – 121
 Méan *zie de Méan*
 Mercy *zie de Mercy Argenteau*
 Mergeay familie – 88
 Merode *zie de van Merode*
 Mettecoven *zie van Mettecoven*
 Michiels (plantenkwekers) – 140
 Modave A.J. (kadaster) – 145, 175, 179, 190, 198, 199
 Moers C. (kadaster) – 209
 Moffarts *zie de Moffarts*
 Mol *zie Van Mol*
 Monthulet Lambert Emile – 205
 Moreau Marcel – 37
 Naveau Jules Mathijs – 195
 Neven A.H. (kadaster) – 81, 85, 112, 136, 137, 195, 196, 245, 254
 Nicolaï familie – 55
 Nolens B (tuinontwerper) – 55
 Nolens E. (tuinontwerper) – 243 254
 Notelaars Achiel (tuinontwerper) – 86
 Nouwen P.J. (kadaster) – 169
 Obbes J.C. (kadaster) – 82, 85
 Opleeuw *zie van Opleeuw*
 Oultremont *zie d'Oultremont*
 Outheusden *zie van Outheusden*
 Paelinck Viviane (tuinontwerpster)
 Pancallier *zie van Pancallier*
 Pangaerts d' Opdorp ridder – 123
 Paulissen G. (kadaster) – 176, 177, 180
 Pelt *zie Van Pelt*
 Petermans (architect) – 55
 Petersen Charles (tuinontwerper) – 165
 Pierpont *zie de Pierpont*
 Pinnoye Albert – 75
 Plasschaert Jean – 183
 Poislevache Nicolaas (deken) – 75
 Potesta *zie de Potesta*
 Preston *zie de Preston*
 Proesmans familie – 116
 Proesmans Hendrik – 116
 Putzeys Thomas – 57
 Questienne G. (kadaster) – 169, 201, 205, 208
 Radelet Laurent (architect) – 160
 Raijmaekers Gillis Jan – 180
 Raijmaekers Peter Lambertus – 175
 Raskin M. (architect) – 91, 94
 Renesse *zie de Renesse*
 Reynaerts Jan Baptist – 175, 176
 Reynders (kadaster) – 88, 89, 95, 103, 113, 231
 Rijkel *zie van Rijkel*
 Rivieren *zie van Rivieren*
 Roelants – 236

- Roly Stephanus Carolus – 242
 Romsée Gérard – 226
 Romsée Joseph Marie – 226
 Romsée-Renaers Lambertus – 276
 Rottermund *zie de Rottermund*
 Roucourt (kunstenaar) – 159
 Rubens Gerard – 233
 Ruison Joseph – 138
 Rullingen *zie van Rullingen*
 Scharenberg *zie van Scharenberg*
 Saren *zie de Saren*
 Sarton Hubert (kunstenaar) – 159
 Schaetzen *zie de Schaetzen*
 Scherpenzeel *zie Van Scherpenzeel Thim*
 Schoonhoven *zie d' Arscht Schoonhoven*
 Schoonhoven *zie van Schoonhoven*
 Schouterden Paulus Jan – 54
 Schrieber *zie de Schrieber*
 Schrijns J.L. (kadaster) – 48
 Slegers Lambert – 204
 Sluse *zie de Sluse*
 Sombrefte *zie de Sombrefte*
 Sottelet *zie de Sottelet*
 Spoelbergh *zie de Spoelbergh*
 Stellingwerf Willem – 57
 Stenbier *zie de Stenbier de Wideux*
 Stockhem *zie de Stockhem*
 Stuckens Julie – 45
 Surllet de Choquier Erasme Louis – 129
 Tackoen Philipus – 276
 Taeymans Jules (architect) – 53
 Taeymans Louis (ontwerper) – 51
 Taeymans Pieter Jozef (architect) – 53
 Taeymans Xavier (architect) – 53
 Thenaers – 278
 Thiribu *zie de Thiribu*
 Tiecken *zie de Tiecken*
 Travers de Jever Laura F. A. – 38
 Travers Mathilde J.E. – 38
 Tricot E. L. (kadaster) – 232, 233, 235, 236, 121
 270, 273, 274, 278,
 Ulens Samuel – 75
 van – *zie ook de* –
 van Batsheer – 136
 van Bodbergen Anna – 89
 van Bodbergen familie – 89
 van Cortenbach barones – 120
 van Cortenbach Maria – 224
 van Crehin Antoinette – 152
 van den Bosch familie – 89, 90
 van den Hove Marcel Gerard – 77
 van der Marck – 106
 van der Meer Marie Victoire Alexandrine – 257
 van der Meer Willem Joseph Gerard – 255
 van der Noot graaf – 183
 van der Steen Charles – 112
 van Erckenteel Simon Servaas – 46
 van Gelinden familie – 89
 van Grevenbroek – 106
 van Grevenbroek Pentecoste – 141
 van Guigoven familie – 224
 van Gutschoven Jan – 210
 van Ham Leo – 44
 van Ham Leon H.F. – 45
 van Heers Cecilia – 141
 van Heers Gerard – 141, 152
 van Heers Jan – 152
 van Hoepertingen – 106
 van Leeuw familie – 89
 van Malborch familie – 126
 van Malborch Maria – 126
 van Manshoven Willem Nicolaas – 232
 van Merode Antonia – 152
 van Merode Johanna – 152
 van Mettecoven – 96
 van Mettecoven Maria Anna – 96
 van Mettecoven Walter E.A. – 103
 Van Mol – 275
 van Opleeuw familie – 96
 van Outheusden Henriëtte – 157
 van Pancallier markies – 120
 Van Pelt Franciscus – 54
 van Rijkel familie – 119
 van Rivieren Agnes Ernestine – 211
 van Rivieren Erardus Perseus – 141, 152, 153
 van Rivieren Hendrik – 141
 van Rivieren Raes I – 141
 van Rivieren Raes II – 141
 van Rivieren Richard – 141, 152, 153
 van Rullingen familie – 122
 van Scharenberg familie – 106
 van Scharenberg Willem – 107
 Van Scherpenzeel Thim Albert – 113
 van Schoonhoven d'Arscht Philippe A.E.
 van Villers Philippe Balthasar – 210
 van Vliermaal Hugo – 253
 van Voerde familie – 126
 van Voort Christina Margaretha – 122
 van Voort familie – 122
 van Weddingen Gustavius – 54
 van Weddingen Louis – 54
 van Werme Hugo – 253
 van Zeegraedt Richard – 122
 Vandevelde R. en C. (kadaster) – 38, 40, 41, 59, 103,
 115, 133, 190, 198, 199, 226, 231
 Vanspauwen Anna Margareta – 83
 Veermans Jan Hendrik – 96
 Velbruck François Charles – 154, 161, 164
 Villers *zie van Villers*
 Vliermaal *zie van Vliermaal*
 Voerde *zie van Voerde*
 von Reischach Frans – 183
 Voort *zie van Voort*
 Wagemans familie – 66
 Weddingen *zie van Weddingen*
 Werme *zie van Werme*
 Whettnal Edmond – 38
 Wideux *zie de Stenbier de Wideux*
 Willem Roij (landmeter) – 142
 Wirtz Jacques (tuinontwerper) – 65, 154, 158
 Woelmont *zie de Woelmont*
 Xhénemont *zie de Xhénemont*
 Zeegraedt *zie de van Zeegraedt*

